

INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA
CRNA GORA

Program: Monitoring ljudskih prava u Crnoj Gori

LJUDSKA PRAVA U CRNOJ GORI - 2010

Podgorica, februar 2011. godine

Program monitoringa i zaštite ljudskih prava realizuje YIHR CG
uz pomoć i saradnju Civil rights defender

Inicijativa mladih za ljudska prava, Crna Gora
Februar 2011. godine

Za izdavača
Boris Raonić

Autori izvještaja
Boris Raonić
Milan Radović
Edina Hasanaga Čobaj
Marija Vujović
Dejan Minić
Denis Zvrko

Lektura i korektura
Jelena Vukoslavović Ristović

Prevod
Jelena Vukoslavović Ristović

Dizajn i prelom
Nikola Milenković

Obrada i štampa
AP print, Podgorica
Tiraž : 400 primjeraka

Sadržaj

I Prethodne informacije.....	5
II Legislativa i institucionalni okvir zaštite u oblasti ljudskih prava	7
III Suočavanje s prošlošću	15
IV Tortura.....	21
V Politički motivisano nasilje	39
VI Besplatna pravna pomoć	47
VII Sloboda izražavanja	53
VIII Vjerske slobode	63
IX Diskriminacija	67
X Manjinska prava	79
XI Status raseljenih	83
XII Ekonomska i socijalna prava.....	87
XIII Izveštaji o stanju ljudskih prava	95
XIV Zaključci i preporuke.....	97

I Prethodne informacije

Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) već petu godinu zaredom vrši monitoring poštovanja ljudskih prava u Crnoj Gori i o nalazima izvještava javnost putem godišnjih i kvartalnih izvještaja. Ovaj izvještaj obuhvata oblasti koje smo kroz naš rad identifikovali kao najzabrinjavajuće i to su sloboda izražavanja, suočavanje s prošlošću, politički motivisano nasilje, vjerske slobode, tortura, diskriminacija, status osoba zaraženih HIV virusom, manjinska prava, status raseljenih i ekonomska i socijalna prava. Na istraživanju i pisanju izvještaja radio je šestočlani tim YIHR, uz veliku podršku Civil Right Defenders (bivšeg Švedskog helsinškog komiteta za ljudska prava), kancelarija YIHR-a u regionu, NVO „Monte Vita“, CDT-a i UNHCRa. U radu smo koristili tehnike istraživanja na terenu, pres kliping, analize, intervjuje i SOS liniju. Informacije u izvještaju su prikupljene do 31. decembra 2010.

Političku situaciju u 2010. godini obilježilo je ispunjavanje obaveza i dalje napredovanje u euroatlanskim integracijama. Početkom godine poslani su odgovori na svih 673 dodatnih pitanja koje je zatražila Evropska komisija. Crna Gora je poslala dva kontingenta vojnika za mirovnu misiju u Avganistanu. Lokalni izbori održani su 23. maja 2010. u 14 opština. Skupštinska priprema i rasprava o usaglašavanju izbornog zakonodavstva još uvijek nije završena i nije postignut kompromis o modelu predstavljanja manjina, pa je rok pomjeren po peti put. Dana 6. septembra 2010. Vlada Crne Gore dostavila je Evropskoj komisiji Faktografski izvještaj o svim realizovanim aktivnostima od dostavljanja dodatnih odgovora na upitnik EU do septembra 2010. Evropska komisija usvojila je i saopštila pozitivno mišljenje o kandidaturi Crne Gore 9. novembra 2010. Za otpočinjanje pristupnih pregovora Crna Gora će morati da ispuni sledeće obaveze: usklađivanje izbornog zakonodavstva sa Ustavom, jačanje administracije i depolitizacija uprave i sudstva, uspostavljanje vladavine prava, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala a potrebno je i obezbijediti slobodu medija i primijeniti politiku zabrane diskriminacije i riješavati status izbjeglica. Crna Gora je 17. decembra 2010. postala kandidat za članstvo u EU, ali bez datuma otpočinjanja pregovora jer je potrebno prethodno ispuniti sedam uslova Evropske komisije. Krajem 2010. godine, Premijer Milo Đukanović podnio je ostavku i formirana je nova Vlada na čelu sa Igorom Lukšićem.

Prema Izvještaju Suda za ljudska prava u Strazburu u toku 2010. godine, ukupan broj predavki iz Crne Gore dodijeljenih sudskim Vijećima, bio je 305. Razmatrano je ukupno 47 predavki od čega su 45 njih odbijene jer su bile neaplikabilne a dvije su prihvaćene i donijete su presude protiv Crne Gore.

II Legislativa i institucionalni okvir u oblasti ljudskih prava

Legislativa - Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o zabrani diskriminacije 27. jula 2010. godine. Na taj način, Crna Gora je posljednja zemlja u regionu koja je usvojila ovaj zakon. Iako usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije ohrabruje, tokom 2010. godine nije bio primjenjiv jer nijesu usvojene sve primjedbe civilnog sektora i drugih učesnika u javnoj raspravi. Nije usvojen ni prijedlog YIHR-a da se ovaj zakon donese zajedno sa setom zakona o ljudskim pravima koji su u pripremi, a to se prije svega odnosi na Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Zakonom o zabrani diskriminacije, Ombudsman je zadužen za nadzor nad sprovođenjem ovog zakona, ali po sadašnjem zakonu, Ombudsman nema te nadležnosti.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava radilo je na prijedlogu Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Pojedini poslanici u Skupštini Crne Gore upozoravali su da je budžet kancelarije Ombudsmana, koji je planiran za 2011. godinu, nedovoljan za primjenu novih ovlašćenja. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava završilo je rad na izradi prijedloga Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda i Vlada je na sjednici, koja je održana 23. juna 2010. utvrdila Nacrt zakona. Ovim prijedlogom Zakona predložena su rješenja kojim se u instituciji Zaštitnika uspostavlja nacionalni mehanizam za prevenciju torture i zaštitu od svih oblika diskriminacije. Međutim, Skupština Crne Gore nije usvojila Zakon 2010. godine već je odlučivanje o Zakonu odloženo za prolječno zasijedanje. Zbog toga, Zakon o zabrani diskriminacije još uvijek neće biti primjenjiv. Javna rasprava sprovedena je u julu a YIHR je dostavila primjedbe na prijedlog zakona svim poslaničkim klubovima, kako bi prije usvajanja ovog zakona inicirali njegove promjene. YIHR smatra da novim zakonom, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda treba da ima sljedeće nadležnosti: da postupa i u slučajevima kada se diskriminacija dešava u privatnom sektoru, da procesuiru slučajeve kršenja ljudskih prava pred pravosudnim organima, podnošenjem krivičnih prijavi, da postupa i po anonimnim pritužbama, da zakonski precizira saradnju sa NVO i medijima, da dva puta godišnje izvještava parlament. Pojedini poslanici u Skupštini Crne Gore upozoravali su da je budžet kancelarije Ombudsmana koji je planiran za 2011. godinu nedovoljan za primjenu novih ovlašćenja, kao i da je bilo neophodno istovremeno donijeti Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, jer je primjena novog zakona o zabrani diskriminacije limitirana do donošenja novog zakona o ombudsmanu. Skupštinski odbor za ljudska prava, institucija ombudsmana i predlagač Zakona Ministarstvo za ljudska i manjinska prava su zajedničkim radom na poboljšanju teksta predloga zakona na nekoliko sjednica odbora došli do bitno boljeg teksta od onog koji je predložen, prihvatajući jedan

broj amandmana poslanika i iz vlasti i iz opozicije, koji su sadržali i naše prethodno navedene sugestije. U odboru se naglašavalo da je cilj da se dođe do najboljeg teksta zakona i da struka bude iznad politike. Međutim, na petoj sjednici Skupštine Crne Gore na kojoj je nakon rasprave trebalo izglasati zakon koji je konačno dostigao odgovarajući nivo kvaliteta zahvaljujući prihvaćenim amandmanima, Zakon nije izglasan. Istraživaču YIHR opozicioni poslanici su kazali da su upravo ti amandmani bili povod predsjedniku Skupštine da ne dozvoli odlučivanje o ovom zakonu, tako da Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda nije donijet u Skupštini u 2010. godini. Vraćanje zakona predlagaču, da ga uredi nakon što je već izglasan u načelu ogromnom većinom, predsjednik Skupštine je obrazložio velikim brojem amandmana. Opozicioni poslanici optužili su predsjednika Skupštine da je zakon vratio jer nije prihvaćen amandman njegove partije, kojim bi se kao uslov za izbor zamjenika zaštitnika tražilo da umjesto 10 godina radnog iskustva ima samo 5 godina, kao i da ne mora imati završen fakultet iz oblasti društvenih nauka, nego iz bilo koje oblasti. Opozicioni poslanici ovaj amandman povezuju sa namjerom da se ovakvom izmjenom uslova za izbor zaštitnika pravi prostor za kadrovsku kombinatoriku predsjednika Skupštine oko izbora zamjenika zaštitnika. Oni su kazali da u isto vrijeme predsjednik Skupštine odbija da u skupštinsku proceduru uvrsti prijedlog za izbor zamjenika zaštitnika koji je od institucije zaštitnika upućen Skupštini 30. juna 2010. godine, iako su ga opozicioni poslanici podsjećali na obavezu da taj predlog uvrsti na dnevni red na sjednicama u julu, oktobru, novembru i decembru. Članovi Odbora za ljudska prava kao i predlagač zakona su osporavali razloge za skidanje sa dnevnog reda Zakona o zaštitniku i upozoravali na važnost i hitnost donošenja navedenog zakona. Neusvajanjem Zakona Crna Gora nije ispoštovala obavezu, koja je proistekla iz potvrđivanja Opcionog protokola uz konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, da do kraja 2010. godine formira i nacionalni mehanizam za prevenciju torture.

Vlada Crne Gore dostavila je Skupštini Crne Gore prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama, u kome se navodi da će podnosilac zahtjeva za pristup informacijama od sada morati da obrazloži svoj zahtjev, u slučajevima kada se radi o informacijama kojima je pristup ograničen ili kada se traži da se o zahtjevu odluči odmah, zbog zaštite života ili slobode lica. Brojne organizacije kritikovale su najavljene izmjene kao ograničavajuće za slobodu izražavanja. Skupština je vratila predložene izmjene i dopune Vladi na doradu.

U toku je izrada Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koju je iniciralo Ministarstvo pravde Crne Gore, uz podršku Kancelarije Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Savjeta Evrope u Crnoj Gori. Održane su četiri javne rasprave. YIHR je dala preporuke da Zakon sadrži i sledeća rješenja: da pružanje

besplatne pravne pomoći mogu obavljati i nevladine organizacije, stručne i naučne ustanove, političke stranke, sindikati i drugi subjekti a ne samo advokati koji su registrovani za pružanje besplatne pravne pomoći; zatim, da se uslovi koje građani treba da ispune da bi dobili besplatnu pravnu pomoć pojednostave i da se besplatna pravna pomoć pruža svim građanima koji su socijalno ugroženi a ne samo 'najsiriromašnjima'; da se Zakon usvoji zajedno sa Zakonom o sprječavanju diskriminacije i Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, jer se predlaže da se od kazni predviđenih Zakonom o sprječavanju diskriminacije formira Fond besplatne pravne pomoći, koji treba da bude proširen dijelom sredstava od prihoda igara na sreću. U periodu od 1. do 3. oktobra 2010. YIHR je u Bečićima organizovala regionalni sastanak na temu „Besplatna pravna pomoć - iskustva regiona“. Na osnovu informacija koje je YIHR dobila iz Ministarstva pravde, Nacrt zakona o besplatnoj pravnoj pomoći još uvijek je u Vladinoj proceduri. Visoke advokatske tarife predstavljaju problem za pristup pravdi i zbog toga je neophodno brzo donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći.

Zakon o izboru odbornika i poslanika, koji treba da bude usklađen sa Ustavom, još uvijek nije donešen. Radna grupa završila je usklađivanje, ali opozicija nije prihvatila predloženo rješenje već je dala svoj prijedlog ovog zakona, koji vladajuća većina kasnije nije podržala. Brojni pozivi na dogovor, sastanci i medijska obraćanja predstavnika političkih partija koji su uslijedili uoči 21. septembra 2010. kada se na sjednici Parlamenta raspravljalo o prijedlogu izbornog zakona, nijesu doveli do usvajanja prijedloga zakona. Rok za usaglašavanje ovog zakona sa Ustavom je nekoliko puta pomjeran, a sada je produžen do 31. maja 2011. godine. Politički predstavnici albanske zajednice u Crnoj Gori nijesu zadovoljni dosadašnjim prijedlozima i istakli su da Albanci ovakvim prijedlogom gube stečena prava.

Novi Zakonik o krivičnom postupku počeo se primjenjivati od 26. avgusta 2010. a na osnovu tog Zakonika istrage će sprovoditi tužilac. Takođe, nova rješenja daju važnu ulogu službenicima u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije, ratnih zločina i korupcije Uprave policije, koja će nakon hapšenja imati svega četiri sata da osumnjičenog preda nadležnom tužiocu koji vodi istragu i donosi odluku o pritvoru.

Institucionalni okvir - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Rad ministarstva organizovan je kroz Sektor za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i Sektor za unapređenje i zaštitu ljudskih prava. U sklopu ministarstva djeluju i odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i odjeljenje za unapređenje i zaštitu prava Roma, Aškalija i Egipćana. Jedini zaposleni visoko obrazovani Rom u ovom ministarstvu, Sokolj Beganaj javno je istupio i kazao da su uslovi za rad u ministarstvu dobri ali da od plate od 200 EUR ne može da izdržava svoju porodicu. Beganaj je zbog toga napustio ministarstvo, da bi potom ipak bio

postignut dogovor i Beganaj se vratio na posao. Predstavnici ministarstva kazali su YIHR istraživaču da je dogovor ostvaren na obostrano zadovoljstvo. Ministarstvo je radilo na izradi više zakona iz oblasti ljudskih prava. Ministarstvo je organizovalo i realizovalo više aktivnosti 2010. godine, kao što su: tri treninga za žene iz političkih partija; u saradnji sa OEBS-om 29. novembra 2010. godine pokrenulo je kampanju 16 dana aktivizma za borbu protiv nasilja nad ženama; izvršilo ispitivanje zaposlenih u državnoj upravi po nacionalnoj pripadnosti; organizovalo okrugli sto na temu „Implementacija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici“; organizovalo obuke nezaposlenih žena za rad na računarima; studijsku posjetu Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti Pokrajinskom sekretarijatu za rad, zapošljavanje, i ravnopravnost polova AP Vojvodine u Novom Sadu; studijsku posjetu Republici Hrvatskoj; okrugli sto „Učešće žena u političkom životu Crne Gore“; odštampana je i publikacija „Rod i nasilje – priručnik o rodnozasnovanom nasilju koje pogađa mlade“; okrugli sto „Sprovođenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina“. Ferhat Dinoša, Ministar za ljudska i manjinska prava reagovao je povodom incidenata koji su se dogodili u Tivtu i na Cetinju a koji su motivisani vjerskom i nacionalnom mržnjom. Ministar je iskoristio priliku da čestita praznike vjernicima najvećih vjerskih zajednica u Crnoj Gori dok su izostale čestitke vjernicima malih vjerskih zajednica. Ministar Dinoša i njegovi pomoćnici učestvovali su u radu više okruglih stolova, seminara i konferencija na teme prava nacionalnih manjina i rodne ravnopravnosti. U radu ministarstva izostale su aktivnosti iz drugih oblasti ljudskih i manjinskih prava a naročito prava seksualnih manjina. Tokom 2010. godine, ministar za ljudska i manjinska prava, Ferhat Dinoša je nekoliko puta iznio homofobične izjave. Iako je civilni sektor tražio da Vlada smijeni ministra, to se nije dogodilo. U decembru 2010. godine, ministar je promijenio stav i kazao da će se Vlada i ministarstvo odnositi evropski i prema seksualnim manjinama. Ministarstvo je 2010. godine imalo budžet od 1.229.599.45 eura a budžet za 2011. godinu iznosi 1.260.787.21 eura.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) – Kancelarija Ombudsmana definisana je kao nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da štiti i unapređuje ljudska prava i slobode kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem oragana vlasti. Građani se mogu obratiti kancelariji Ombudsmana ukoliko su im prava prekršena od strane državnih organa. Na osnovu usvojenog Zakona o zabrani diskriminacije, kancelarija Ombudsmana određena je za praćenje i sprovođenje ovog zakona. Takođe, kancelarija Ombudsmana određena je da bude nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Kao jedan od problema na koji je ukazivano i iz Savjeta Evrope, bio je i nedostupnost kancelarije Ombudsmana građanima. Ombudsman je dobio nove kancelarije i na taj način će ova institucija biti dostupnija građanima. Početkom 2010. godine, YIHR je realizovala istraživanje u sedam opština Crne Gore na uzorku od 350 ispitanika, po kome je veliki broj

građana odgovorio da nije upoznat sa načinom na koji mogu da pristupe kancelariji Ombudsmana. Građani su kazali da ne znaju gdje se kancelarija nalazi niti na koji način mogu podnijeti predstavku i za koja kršenja ljudskih prava se mogu obratiti Ombudsmanu. Povodom inicijative koju je YIHR dostavila Ombudsmanu Šučku Bakoviću, koja je vezana za ocjenu homofobičnih izjava ministra Ferhata Dinoše, on je kazao da su svi građani Crne Gore jednaki, bez obzira na njihova lična opredjeljenja. Baković je kazao da u Crnoj Gori niko ne treba da se osjeća srećnim ili nesrećnim ako neko pripada nekoj manjinskoj zajednici ili LGBT populaciji, te da su kancelarija Ombudsmana i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pozvani da štite prava i LGBT populacije. Kancelarija Ombudsmana napravila je 2010. godine napredak u borbi za ljudska prava i povećala stepen saradnje sa civilnim sektorom. Prošle godine, YIHR je sa Ombudsmanom ostvarila kvalitetnu saradnju. YIHR se kancelariji obratila sa pet dopisa a na svaki dopis odgovoreno je u zakonom predviđenom roku. Dopisi su bili vezani za prijave građana za torturu u zatvoru, diskriminaciju na poslu i za jedan slučaj porodičnog nasilja. YIHR je sa Ombudsmanom organizovala posjetu Centru za djecu i mlade "Ljubović" u okviru obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava. Kancelarija se u ovom periodu suočavala sa značajnim kapacitetskim problemima. Iz Vlade je najavljeno da će se budžet za kancelariju Ombudsmana povećati, međutim povećanje je ispod traženih sredstava neophodnih za dalje funkcionisanje kancelarije, uzimajući u obzir i nove nadležnosti. Budžet Zaštitnika ljudskih prava i sloboda 2010. godine bio je 431.457.32 eura, dok je budžet za 2011. godinu 485.945.97 eura.

Skupština Crne Gore - Skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode bio je veoma aktivan 2010. godine i održao je 22 sjednice na kojima se raspravljalo o manjinskih, radničkim pravima i pravima djece i omladine sa teškoćama u razvoju, situaciji u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) i incidentu koji se dogodio 27. oktobra 2009. godine. Odbor je razmatrao i prijedloge velikog broja zakona iz oblasti ljudskih prava. Članovi Odbora pokazuju otvorenost i prepoznaju probleme u društvu, a rad Odbora pokazuje transparentnost i izražava tendenciju sve kvalitetnijeg rada i ostvarivanja pune kontrolne funkcije Parlamenta u ovoj oblasti. Članovi Odbora posjetili su ZIKS i JU Zavod "Komanski most" i održali dvije tribine za građane u Bijelom Polju i Baru. Odbor je imao i studijsku posjetu Parlamentu Norveške. Odbor je propustio da inicira raspravu povodom netransparentne odluke Upravnog odbora Fonda za manjine o raspodjeli sredstava Fonda.

Fond za manjine – Fond za manjine osnovala je Skupština Crne Gore. Djelatnost Fonda jeste da podrži aktivnosti koje su značajne za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih specifičnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblastima nacionalnog, etničkog,

kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Upravni odbor Fonda je u decembru 2010. godine na netransparentan i nelegitiman način podijelio sredstva za projekte za 2010. godinu. Pošto su po propisima Fonda sjednice Upravnog odbora javne, YIHR je tražila da prisustvuje sjednicama na kojima će se raspodijeliti novac nevladinim organizacijama i pojedincima koji su konkurisali sa projektima. YIHR je zahtjev podnijela 4. novembra 2010. godine a odgovor je stigao tek nakon podijeljenih sredstava, 13. decembra 2010. Upravni odbor nije ni na druge načine obezbijedio javnost svog rada kada su dijeljena sredstva. Upravni odbor nije pozvao medije i nije saopštio datum održavanja sjednica. Novac za realizaciju projekata iz fonda za manjine podijeljen je organizacijama članova Upravnog odbora i organizacijama i pojedincima koji su politički bliski članovima Upravnog odbora. YIHR je 21. decembra 2010. podnijela Inicijativu Komisiji za sprečavanje konflikta interesa, da ispita da li je prilikom raspodjele prekršen Zakon o sprečavanju sukoba interesa jer su predstavnici Nacionalnih savjeta, koje je imenovala Skupština, donijeli odluku da sredstva dodijele svojim organizacijama. YIHR i druge organizacije su ovakvo postupanje osudile i pozvale Ranka Krivokapića, Predsjednika Skupštine da poništi odluku i pokrene novi proces odlučivanja po usvojenim izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, koje predviđaju kriterijume među kojima su najvažniji kvalitet projekata i relevantnost institucije. Skupština Crne Gore nije razmatrala niti poništila ovakvu odluku. Od ukupno 850.000 EUR, Srpski nacionalni savjet i jedna srpska NVO "Za ravnopravnost i toleranciju" dobile su 517.300 EUR za osam projekata, što je znatno veći iznos od budžeta Ombudsmana. NVO "Za ravnopravnost i toleranciju" dobila je za tri projekta preko 300.000 EUR. Sve druge organizacije koje su imale projekte vezane za srpsku nacionalnu zajednicu odbijene su na konkursu bez obrazloženja. Ovo je već treća godina od kada se dijele sredstva iz Fonda za manjine, međutim, postupak kontrole raspolaganja i trošenja sredstava nikada nije bio sproveden. Skupština Crne Gore je na ovom primjeru opravdala kritike iz izvještaja Evropske komisije da nije razvila kontrolnu funkciju. Budžet Fonda za 2010. godinu bio je 993.169.64 EUR, dok budžet za 2011. godinu iznosi 947.413.24 EUR.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina - Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore sa namjerom da unaprijedi manjinska prava iz oblasti kulture i na taj način institucionalno osnaži očuvanje, razvoj i izražavanje kulture manjina. Centar je osnovan 2001. godine po Zakonu o društvenim djelatnostima, međutim, Centar tada nije profunkcionisao pa je ova odluka reaktivirana u maju 2007. godine. Centar je resorno vezan za Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i ima troje zaposlenih. Budžet za 2010. godinu iznosio je 184.000 eura, dok je budžet za 2011. godinu 214.000 eura. Planirano je da unapređenje manjinskih prava u oblasti kulture Centar postiže razvojno-istraživačkom djelatnošću,

proučavajući kulturu manjinskih naroda, njenu osobenost, vrijednost, značaj, zatim stvarajući dokumentacionu bazu iz svih oblasti života, kulture i umjetnosti vezane za manjine Crne Gore. Promovisanje, podsticanje, čuvanje i razvoj kulture manjina Centar realizuje organizovanjem raznih manifestacija, okruglih stolova, radionica, prezentacija. U toku 2010. godine, Centar je realizovao više aktivnosti kao što su: Okrugli sto na temu Kultura manjina, mogućnosti i perspektive; Radionica – Narodne nošnje i muzički instrumenti manjinskih naroda; Prezentacija kulturno-istorijskih spomenika manjinskih naroda Crne Gore; Sijam knjiga u Podgorici; Okrugli sto – Likovno stvaralaštvo pripadnika manjinskih naroda; Muzičko veče Nikole Čučića. Aktivnosti sprovedene na lokalnom nivou bile su, u Bijelom Polju - Izložba slika pripadnika manjinskih naroda; etno koncert “Crna Gora naša kuća”; u Pljevljima - Veče Hamdije Šahinpašića; u Rožajama - Izložba slika, etno koncert “Crna Gora naša kuća”; u Petnjici - Izložba fotografija: Spomenici orijentalno islamske culture; Dani dijaspore – Muzičko - poetski program. Centar je organizovao i Dane kulture manjina, u okviru kojih je realizovano više aktivnosti.

NVO – U Crnoj Gori je registrovano više od pet hiljada nevladinih organizacija, međutim mali broj njih su aktivne. U oblasti ljudskih prava konstanto je aktivno izuzetno mali broj organizacija. Do danas, najveći problemi u funkcionisanju bili su nedovoljno razumijevanje za oblasti ljudskih prava od strane države i njenih funkcionera, loša spremnost države za saradnju sa nevladinim sektorom i netransparentni načini dodjele sredstava nevladinim organizacijama iz državnih fondova. Kao jedan od problema koji je primijećen jeste da se u raznim savjetima i tijelima gdje je predviđeno mjesto za jednog predstavnika NVO koje se bave ljudskim pravima, biraju pojedinci koji dolaze iz NVO koje se ne bave ljudskim pravima. Kako bi se ovo pitanje riješilo na kvalitetan način neophodno je pristupiti izmjeni zakona a uslove za izbor predstavnika NVO neophodno je jasno precizirati. Posebno su aktivne NVO koje se bave pitanjima iz oblasti prava žena. Najveće i najuticajne nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima država ne pomaže ili su iznosi koje dobijaju od države minimalni. Takve NVO finansiraju se uglavnom od donacija iz inostranstva. Najuticajnije NVO iz oblasti ljudskih prava imaju budžete od oko 100.000 eura.

III Suočavanje s prošlošću

Oblast suočavanja s prošlošću je zbog kontralustrativnih aktivnosti van adekvatnog fokusa javnosti. Iako je Crna Gora aktivno učestvovala u svim ratovima kao saradnik Slobodana Miloševića, a na njenoj teritoriji počinjeno pet ratnih zločina, danas se pokušava predstaviti kao žrtva Miloševićevog režima.

Tokom 2010. godine, nije urađeno dovoljno po pitanju suočavanja s prošlošću. Državne institucije nadležne za procesuiranje ratnih zločina, u prvom redu Vrhovno državno tužilaštvo, tj. Specijalno tužilaštvo, nijesu uložile maksimum napora da se svi krivci privedu i da isti odgovaraju po pravilima komandne odgovornosti, na kojima počiva međunarodno humanitarno pravo. Uloga Vrhovnog državnog tužilaštva od velikog je značaja za kvalitetno sprovođenje pravde. Tužilaštvo koje nema kvalitetnu saradnju sa sudovima i policijom ne može postići adekvatan nivo uspješnosti. Same institucije ne funkcionišu kvalitetno i nedovoljna je primjena svih zakonom predviđenih reformi, kojima bi se sudski postupci, poput ovih za ratne zločine, završavali u razumnom roku i bez odugovlačenja. Zbog toga se stiče slika o neažurnosti i nepostojanju kapaciteta državnih organa da na kvalitetan način rješavaju problematiku ratnih zločina u Crnoj Gori.

Za ratne zločine počinjene u Morinju, Bukovici, Štrpcima, Kaluđerskom lazju kao i u slučaju deportacije bosanskih izbjeglica, u periodu od podizanja optužnica pa sve do kraja 2010. godine, nije bilo adekvatnog pristupa procesuiranju pomenutih zločina. Ni u jednom od pomenutih slučajeva nije suđeno nalogodavcima koji su bili na visokim funkcijama u tadašnjoj Vojski i Policiji, a od kojih je nesumnjivo moralo doći naređenje o izvršenju ili su za tako nešto morali znati. Ovo predstavlja princip komandne odgovornosti i to kao oblik individualne krivične odgovornosti koja nastaje nečinjenjem, dok je nadređeni odgovoran za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni, u slučaju da je propustio da ih spriječi ili da ih kazni.

U postupku za ratni zločin *deportacije bosanskih izbjeglica* u toku 1992. godine sa prostora Crne Gore, optuženi su Branko Bujić, Sreten Glendža, Milorad Šljivančanin i Božidar Stojović. U većem dijelu postupka pred Višim sudom u Podgorici u odsustvu se sudilo Bošku Bojoviću, Milisavu Markoviću, Radoju Raduloviću, Dušku Bakraču i Miloradu Ivanoviću, međutim, odmah po zaključenju međudržavnog ugovora o međusobnoj ekstradiciji državljana za počinjena teža krivična djela, optuženi su uhapšeni u Srbiji i trenutno se čeka na njihovo izručenje. Prema optužnici, u maju 1992. sprovedeno je nezakonito preseljenje građana BiH koji su imali status izbjeglica. U optužnici je takođe navedeno da je deportacija izvršena po naredbi tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova, Pavla Bulatovića. U toku dosadašnjeg toka suđenja saslušan je veliki broj svjedoka, ali ono što odvaja ovaj postupak od drugih

iz ove oblasti je to što su svjedoci umnogome mijenjali svoje ranije iskaze date pred istražnim sudijom, što sam postupak, u jednu ruku, čini nepotpunim jer je javnost na taj način ostala uskraćena za neka bitna saznanja. Od posebnog značaja u ovom postupku su svakako svjedočenja onih svjedoka koji su bili na visokim državnim funkcijama u periodu kada se desila deportacija izbjeglica. U prvom redu treba istaći svjedočenje Slobodana Pejovića kojeg je Vrhovno državno tužilaštvo označilo kao jednog od najbitnijih svjedoka u postupku deportacije bosansko-hercegovačkih izbjeglica iz Crne Gore, u proljeće 1992. U toku svjedočenja pred Višim sudom u Podgorici, Slobodan Pejović rekao je da je mozak čitave operacije deportacije bila tadašnja Služba državne bezbjednosti Crne Gore kao i da je deportacija izvedena na osnovu telegrama koji je potpisao Pavle Bulatović, tadašnji ministar unutrašnjih poslova Crne Gore. Pomenuti telegram dovođen je u pitanje u više navrata tokom suđenja, jer je u vrijeme kada je ovaj ratni zločin počinjen, prepiska putem telegrama bila uobičajena između Centara bezbjednosti. To ne isključuje istinitost u smislu postojanja tog dokumenta, ali činjenica da se na mnogim ročištima spominjao veliki broj telegrama sa raznim naređenjima govori o složenosti ondašnje policijske strukture. Ovo takođe ukazuje i na sadašnje nesnalaženje tužilaštva, u smislu jasnog i preciznog određenja nalogodavaca, jer u samoj optužnici šturo stoji da je sva naređenja izdavao bivši ministar unutrašnjih poslova Crne Gore, Pavle Bulatović. Svjedok Slobodan Pejović je u vrijeme deportacije bio policijski inspektor u Herceg Novom, a zbog ranijeg svjedočenja više puta je dobijao prijetnje dok je njegova imovina više puta ugrožavana. Udruženje porodica deportovanih bosansko-hercegovačkih građana iz Crne Gore 1992. godine, najavilo je podnošenje tužbe protiv Slobodana Pejovića, koji je, kako tvrde, učestvovao u hapšenju njihovih članova porodice. Na tužbu su se odlučili, kako su naveli, zbog sve učestalije zloupotrebe sudbine deportovanih od strane Pejovića, koji je učestvovao u ratnom zločinu hapšenju i deportovanju Muslimana i Bošnjaka tokom 1992. godine. Iz ovog udruženja saopštili su da se Pejović tokom svog nedavnog svjedočenja pred Višim sudom ponio više nego sramno jer je kao naredbodavce prozvao mrtve funkcionere MUP-a Crne Gore. Ovo je od izuzetnog značaja, ukoliko se zna da je Pejović bio jedan od najbitnijih svjedoka u toku cijelog postupka procesuiranja ovog ratnog zločina. Ispred porodica deportovanih, Jasenka Perović kazala je da će, ukoliko Vrhovno državno tužilaštvo to ne učini, Udruženje porodica deportovanih bosansko-hercegovačkih građana iz Crne Gore 1992. godine pokrenuti krivični postupak protiv Slobodana Pejovića, za kojeg se tokom suđenja ispostavilo da je bio inspektor za potrage i jedan od ključnih ljudi u ovom ratnom zločinu. Pejović je demantovao navode koje je iznijela Perovićka i kazao da je ovo samo jedan od načina kojim se želi izvršiti pritisak na njega od strane državne bezbjednosti Crne Gore.

Tok samog suđenja u postupku za deportacije obilježilo je i svjedočenje Momira Bulatovića, bivšeg predsjednika Crne Gore. Njegovo svjedočenje odlagano je jer je sudsko vijeće procijenilo da svjedok nije bio oslobođen čuvanja državne tajne (ovo čudi ako se zna da država u kojoj je on obavljao funkciju predsjednika savezne republike više ne postoji, te da je ovaj svjedok bio oslobođen čuvanja državne tajne pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u Hagu). Međutim, tek nakon što je oslobođen čuvanja državne tajne od strane Vlade Crne Gore i Parlamenta, Bulatović je svjedočio u Višem sudu u Podgorici. Njegovo svjedočenje u potpunosti je opravdalo navode optužnice i u jednom dijelu čak je potvrdilo iste, jer je svjedok u više navrata naveo da on lično, ali i država, nijesu bili u stanju da zaustave deportaciju. U isto vrijeme, Bulatović je naglasio nepotpunu spremnost države da se izbori sa nečim tako krupnim, pa je mimo pravila međunarodnog prava svu odgovornost za tadašnja dešavanja prebacio na tadašnju republiku Crnu Goru, kao fiktivno odgovornu stranu. U maju 1992. godine iz Crne Gore, uglavnom s primorja, deportovano je najmanje 48 Muslimana i Bošnjaka koji su predati vlastima Republike Srpske a većina njih kasnije su bili ubijeni. Njihove porodice podnijele su oko 30 tužbi protiv države Crne Gore, sa zahtjevima za odštetu u iznosu od oko 38 miliona eura. Najviše izbjeglica, 16 njih, deportovano je iz Herceg Novog.

Suđenje u Višem sudu u Bijelom Polju za zločin koji se desio 1999. godine na prostoru opštine Rožaje, u selu Kaluđerski laz u toku 2010. godine, nije mnogo napredovalo uprkos činjenici da je veliki broj svjedoka saslušan i da je veliki broj dokaza prezentovan sudu. Jedna od otežavajućih okolnosti u toku cijelog postupka bilo je konstantno odsustvo predstavnika oštećenih porodica (osim, ako se uzme u obzir prisustvo pravnih zastupnika oštećenih). Prvooptuženi Predrag Strugar je sve do skoro bio u bjekstvu i za njim je bila raspisana potjernica, da bi tek nakon međudržavnog sporazuma Crne Gore i Srbije bio uhapšen, a na njegovo izručenje se čeka. Preostalih sedam optuženih, koji su u vrijeme kada je ratni zločin počinjen bili na najnižem stepenu odlučivanja, nalaze se u pritvoru. Kada je riječ o samom toku suđenja, bitno je naglasiti da je u septembru 2010. svjedočio tadašnji a i trenutno aktuelni gradonačelnik Rožaja, Nusret Kalač, koji je odbacio sve optužbe iznijete na račun prvooptuženog Predraga Strugara kao i ostalih optuženih. Kalač je u svom izlaganju pred vijećem sudije Draga Konatara istakao da je imao izuzetno dobru saradnju sa Strugarom i da je imao saznanja da su na prostoru Opštine Rožaje počinjeni zločini nad albanskim izbjeglicama, ali da nije znao ko je to počinio jer u tom momentu nije imao punu kontrolu nad cjelokupnom teritorijom Opštine Rožaje.

Za još jedan ratni zločin, za koji je nadležan Viši sud u Bijelom Polju i vijeće sudije Šefkije Đeševića, je slučaj Bukovice. Naime, Vrhovno državno tužilaštvo je u aprilu 2010. godine, nakon petostrukog vraćanja postupka, podiglo optužnicu protiv

braće Radmila i Radiše Đukovića, Slobodana Cvetkovića, Đordija Gogića, Milorada Brkovića, Slaviše Svrkota i Radomana Šubarića, bivših pripadnika bivše Vojske Jugoslavije i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore. Optuženi su se teretili da su u vrijeme međunarodnog oružanog sukoba u BiH, 1992. i 1993. godine, na području Bukovice nehumano postupali prema civilima - Bošnjacima i Muslimanima, prouzrokovali im teške patnje, ugrožavali zdravlje i tjelesni integritet. Može se kazati da je država priznala zločin, samim tim što je žrtvama i njihovim porodicama dodijelila određeni iznos od više miliona eura u postupku naknade nematerijalne štete. Sadašnji direktor Uprave policije, Veselin Veljović svjedočio je u ovom postupku. On je istakao da je tokom njegovog boravka u Pljevljima devedesetih godina, na mjestu komandira policije koje je on pokrивao, sve rađeno po pravilima službe te da na ovom području nema nijednog slučaja koji bi se mogao svrstati u ratni zločin. Veljović, međutim, nije isključio mogućnost prekoračenja službenih ovlašćenja, sa kojima, kako je kazao, nije bio upoznat. Viši sud u Bijelom Polju oslobodio je svih sedam optuženih, koji su bili najniži u lancu odlučivanja u svojim jedinicama, zbog nedostatka dokaza dana 31. decembra 2010. godine.

Za ratni zločin koji je počinjen u vojnom logoru Morinj, Specijalno vijeće Višeg suda u Podgorici, kojim je predsjedavala sudija Milenka Žižić u maju 2010. godine, izreklo je prvostepenu presudu kojom su šestorica pripadnika bivše Jugoslovenske narodne armije (JNA) osuđeni na ukupno 16 i po godina zatvora za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. U obrazloženju presude navedeno je da je analizom svih dokaza nedvosmisleno utvrđeno da su optuženi počinili ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Shodno takvoj presudi, jasno je da su optuženi prekršili opštevažeća pravila o postupanju sa ratnim zarobljenicima. U tom smislu, Mladen Govedarica osuđen je na dvije godine, Zlatko Tarle na godinu i po, Ivo Gonjić na dvije i po godine, Špiro Lučić na tri i po, Boro Gligić na tri i Ivo Menzalin¹ na četiri godine zatvora, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u Sabirnom centru Morinj. Oni su, kako je navedeno u optužnici, naređivali i mučili, nečovječno postupali i nanosili velike patnje ratnim zarobljenicima i civilima, koji su dovođeni s dubrovačkog ratišta. Međutim, u drugostepenom postupku pred Apelacionim sudom u Podgorici, a na osnovu žalbe okrivljenih, donešena je odluka o ponovnom suđenju u ovom postupku, što znači da će suđenje biti ponovljeno u Višem sudu u Podgorici pošto je Apelacioni sud ukinuo prvostepenu presudu.

---

1 Na osnovu informacija koje smo dobili od Ministarstva pravde Crne Gore za Ivom Menzalinom raspisana je potjernica 2008. godine a ministarstvo nije obaviješteno o njegovom lociranju ili hapšenju.

Dana 27. februara 1993. godine, u Štrpcima je iz voza broj 671 na relaciji Beograd - Bar, izvedeno 20 osoba, od kojih su 19 bili islamske nacionalnosti. Oni su nakon zlostavljanja pogubljeni a za posmrtnim ostacima još uvijek se traga. Za zločin koji je počinjen u Štrpcima nad civilima islamske vjeroispovijesti, osuđen je samo Nebojša Ranisavljević na kaznu zatvora od 15 godina i ona ističe 19. oktobra 2011. godine. U ovom procesu nije bilo drugih pomaka u smislu identifikovanja, optuživanja ili osuđivanja drugih odgovornih i nije se ispitivala odgovornost nalogodavaca ovog zločina.

Međunarodna zajednica ne pokazuje dovoljno interesovanja za ovu problematiku u Crnoj Gori.

IV Tortura

Ustav Crne Gore zabranjuje mučenje, nečovječno i ponižavajuće postupanje, dok za službena lica za koja se utvrdi da su počinili zlostavljanje, Krivični zakonik predviđa kaznu zatvora do pet godina. Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka zabranjuje licima na službenoj dužnosti svaki oblik torture i mučenja.² Pod tim se podrazumijeva namjerno nanošenje tjelesnih povreda, fizička i psihička tortura kako bi se iznudilo priznanje ili informacija, izvršio pritisak ili zastrašivanje po bilo kom osnovu.³ Mučenje nije dozvoljeno ni pod kojim uslovima, bilo da je u pitanju rat, prijetnja ratom ili politička nestabilnost države.⁴

Zlostavljanje i mučenje, procesuiranja prijavljenih slučajeva i mali broj pravosnažnih presuda još uvijek zabrinjavaju i predstavljaju značajan problem u Crnoj Gori. Svjetski Dan borbe protiv torture, 25. jun u Crnoj Gori nije obilježen. YIHR je registrovala prijavljene slučajeve zlostavljanja i mučenja u zatvorima i od strane policijskih službenika.

Policijska tortura

YIHR je registrovala 27 prijavljenih slučajeva policijske torture. Iako je ostvaren napredak, ovaj broj još uvijek je na nivou koji zabrinjava. Proces transformacije Odjeljenja za unutrašnju kontrolu i primjenu ovlašćenja i prenos nadležnosti na Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave realizovan je nakon više mjeseci. YIHR je ostvarila saradnju sa menadžmentom Uprave policije i Unutrašnje kontrole, rješavajući veći broj prijavljenih slučajeva. Prilikom organizovanja obilaska novih prostorija za zadržavanje, Uprava policije pozvala je i predstavnike YIHR.

Tokom 2010. godine, donijete su i prve presude protiv policijskih službenika zbog zlostavljanja a uručeni su i otkazi zbog prekoračenja ovlašćenja, što je bila preporuka YIHR za efikasno rješavanje problema viška zaposlenih i za iskorjenjivanje torture. Uprava policije i Područne jedinice policije nastavile su saradnju sa YIHR, u cilju kvalitetnije zaštite ljudskih prava. Boris Raonić, programski direktor YIHR i

2 Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, usvojena je i otvorena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine UN b. 39/46 od 10. decembra 1984. godine. Stupila je na snagu 26. juna 1987. godine u skladu sa članom 27. Jugoslavija je potpisala i ratifikovala ovu konvenciju. Objavljena je u Službenom listu (Međunarodni ugovori) br. 9/91

3 Ibid, član 1

4 Ibid, član 2

Veselin Veljović, direktor Uprave policije održali su sastanak na kojem je dogovoren modalitet buduće saradnje i iskazana spremnost da se sva kršenja ljudskih prava od strane policijskih službenika najoštrije sankcionišu. YIHR je saznala da je na kolegijumima Uprave policije više puta apostrofirano da se tortura službenika policije neće tolerirati.

Nakon poslednjih prijava građana Berana i zajedničke akcije YIHR sa NVO "35 mm" uslijedile su kadrovske promjene u PJ Berane. Smijenjen je rukovodilac PJ Berane, Novo Veljić a na njegovo mjesto postavljen je Miodrag Božović. U posljednje vrijeme, YIHR je u Beranama registrovala najviše prijava građana koje su se odnosile na policijske službenike zbog zlostavljanja i nehumanog postupanja.

Slučaj Milovana Jovanovića - Osnovni sud odbio je da odlučuje i na taj način oslobodio je policajce Darka Delića, Darka Kneževića, Dragana Krsmanovića, Velimira Rajkovića i Slavka Minića zbog zastare predmeta. Osnovni državni tužilac iz Podgorice, 2003. godine okrivio je ove policajce zbog zlostavljanja i mučenja Milovana Jovanovića iz Podgorice. Tužilaštvo nije saopštilo informacije o razlozima zbog kojih je došlo do zastarijevanja ovog slučaja niti je zatražilo odgovornost nadležnih tužilaca.

Slučaj prebijanje Saše Ristića - Osnovni sud u Podgorici osudio je policijskog službenika Dejana Damjanovića na pet mjeseci zatvora zbog pomaganja u mučenju i zlostavljanju Podgoričanina Saše Ristića. Međutim, Viši sud u Podgorici ukinuo je ovakvu presudu Osnovnog suda krajem 2010. godine. Damjanoviću će se ponovo suditi zbog optužbi da je omogućio nepoznatim licima da uđu u prostoriju za zadržavanje, gdje se nalazio Ristić, na taj način što je ugasio svijetlo i otključao vrata. Tom prilikom, Ristić je dobio više udaraca po glavi i tijelu od kojih je zadobio lakše povrede.

Slučaj "Orlov let" - Osnovni sud u Podgorici donio je oslobađajuću presudu za policijske službenike Marka Kalezića, Darka Šekularca, Nenada Šćekića, Milorada Mitrovića i Branka Radoičića u slučaju "Orlov let". Policijska akcija "Orlov let" izvedena je u septembru 2006. godine. U toj akciji uhapšena je grupa Albanaca koji su kasnije optuženi za pripremanje oružane pobune u Crnoj Gori. Spomenuti policijski službenici bili su optuženi zbog zlostavljanja okrivljenih tom prilikom i nanošenja lakših povreda. Među okrivljenima bio je i Pjetar Siništaj, koji je nedugo potom preminuo.

Slučaj Milike Bukilića – Dana 9. juna 2010. godine, policijski službenik Mirko Banović iz Podgorice osuđen je na tri mjeseca zatvora pred Osnovnim sudom u Baru zbog zlostavljanja i mučenja građanina Milike Bukilića iz Podgorice. Pored Banovića, osuđeni su i Vuksan Damjanović, Jugoslav Raičević i Nenad Krstajić uslovno na godinu dana, odnosno na tri godine zatvora. Navedena lica bili su pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ).

Slučaj prebijanja Aleksandra Pejanovića - U slučaju prebijanja Aleksandra Pejanovića iz Podgorice, Osnovni sud osudio je 11. juna 2010. godine policijske službenike Ivicu Paunovića, Milana Kljajevića i Milanka Lekovića, zbog pružanja pomoći nepoznatim licima u prebijanju Pejanovića u pritvoru. Žalbu su, preko branioca, uložili okrivljeni ali i punomoćnik Pejanovića, koji tvrdi da su dvojica policajaca potpuno neosnovano oslobođeni, iako i protiv njih stoje isti dokazi. Službenici koji su neposredno zlostavljali i tukli Pejanovića do danas nijesu otkriveni. Dalibor Kavarić, advokat Aleksandra Pejanovića, kazao je istraživaču YIHR: “Tvrdnja Osnovnog državnog tužioca u Podgorici, da se u dva navrata obraćala direktoru policije za informacije o NN policajcima koji su osumnjičeni za prebijanje Pejanovića i da joj direktor nije dostavio tražena obavještenja, nerazumljiva je, a odnos tužioca prema ovoj krivičnoj stvari je nezakonit. Naime, Tužilaštvo je dio pravosudne vlasti, a policija organ uprave kao dio izvršne vlasti. To znači da je tužilaštvo u hijerarhiji iznad policije a policija je servis tužilaštva i dužni su da postupe po nalogima tužioca. Dakle, tužilac nije ovlašten da moli policiju da nešto uradi, već ima pravo i obavezu da joj to autoritetom svoje vlasti naredi, odnosno da obavijesti nadležnog ministra ili Vladu o takvom radu policije. Tužilaštvo se faktički ponaša kao da radi po nalogima policije a ne kao hijerarhijski viši i neuporedivo odgovorniji organ. Tužilaštvo posle ovoga nije preduzelo nikakve konkretne korake na otkrivanju neposrednih izvršilaca, iako je službenik policije Goran Stanković veoma precizno opisao uniforme lica koja su prebila Pejanovića. Iz ove informacije Gorana Stankovića apsolutno je lako bilo otkriti o kojoj se formaciji radi. U pitanju je Interventna jedinica policije, kako je naveo Stanković, pa je lako bilo saznati koji su pripadnici te jedinice u kritičnom periodu bili angažovani na poslu, uzeti izjave od njih, te doći do drugih korisnih informacija i obavještenja. Za ove, krajnje jednostavne procesne radnje i informacije nije postojala zainteresovanost ni policije ali ni tužilaštva. Policija je u tome, svojoj nesaradnji, bila krajnje otvorena dok je tužilaštvo pokušalo da ostavi prividan utisak kod javnosti da nešto radi “obraća se Policiji”. U stvari, svojom pasivnošću tužilaštvo je uz Upravu policije postalo saučesnik i pomagač u prikrivanju krivičnog djela zlostavljanja i mučenja i učinilaca toga djela.”⁵ Tužilaštvo još uvijek nije identifikovalo službenike policije koji su pretukli Pejanovića.

Slučaj prebijanja Prelje Đukića - Osnovni sud u Danilovgradu osudio je 4. juna 2010. godine policijskog službenika Dragana Đukića na tri mjeseca zatvora zbog krivičnog djela zlostavljanja i mučenja Prelje Đukića iz Podgorice. Presuda je pravosnažna. Na osnovu sudske presude, YIHR je u ovom procesu uočila nepravilnosti

⁵ Izjava advokata Dalibora Kavarića, dostavljena, 10. decembra 2010. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR.

i podnijela krivične prijave 10. avgusta 2010. godine Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici protiv dvojice policijskih službenika Milenka Obrenića i Veljka Živkovića. Za njih se u presudi konstatuje da su dali smišljene i neistinite iskaze, s ciljem da pomognu kolegi Đukiću u izbjegavanju krivične odgovornosti. YIHR u prijavi navodi da postoji osnovana sumnja da su policajci počinili krivična djela davanje lažnog iskaza, zloupotreba službenog položaja i nesavjestan rad u službi. Policijski službenik, Veljko Živković demantovao je putem medija navode iz krivične prijave i kazao da nije bio na dužnosti kada se incident desio, već da je u stanicu policije došao na molbu roditelja Prelje Đokića.

Slučaj prebijanja Nikole Stajovića - Nikola Stajović osuđen je 2009. godine na jednomjesečnu kaznu zatvora jer je na protestu povodom odluke Vlade da prizna nezavisnost Kosova, ispred Skupštine Crne Gore, kamenovao i vrijeđao policijske službenike. Stajović je amnestiran od strane Ministarstva pravde pa ovu kaznu nije odležao. S druge strane, krivična prijava, koju je 18. novembra 2008. godine Stajović podnio protiv četvorice NN policijskih službenika zbog zlostavljanja, još uvijek nije procesuirana. Stajović je u prijavi optužio policijske službenike zbog nanošenja teških tjelesnih povreda zbog kojih je i operisan. Nikola Stajović kazao je istraživaču YIHR da je istražni sudija vratio tužilaštvu 10. oktobra 2010. godine spise predmeta na odlučivanje o tome da li da podigne optužnicu ili odbaci predmet. Stajović je kazao da do kraja 2010. godine tužilaštvo nije donijelu odluku.

Slučaj Danijela Dedeića - Apelacioni sud Crne Gore potvrdio je 15. decembra 2010. godine presudu policijskom službeniku Radu Popoviću na šest godina zatvora, zato što je 10. juna 2009. godine nanio teške tjelesne povrede Danijelu Dedeiću nakon kojih je Dedeić preminuo. Popović je udario Dedeića zatvorenom šakom u glavu nakon čega je pao i udario glavom na asfalt. Dedeić je zadobio teške povrede nakon kojih je nastupila smrt. Smrt je nastupila četiri dana nakon incidenta zbog preloma kostiju lobanje i oštećenja moždanih centara.

Slučaj radnika iz Mojkovca - Predstavnici bivših radnika Kombinata drvne industrije iz Mojkovca, Miomir Jovanović, Dragomir Rosić, Draško Popović i Milivoje Radović optužili su 17. februara 2010. godine mojkovčaku policiju navodeći da su prema njima primijenili silu, koristili šok bombu, nanijeli im povrede i nezakonito prekinuli njihov štrajk. Iz Uprave policije saopšteno je da je policija bila prinuđena da interveniše radi bezbjednosti i spašavanja zdravlja i života radnika. U saopštenju Uprave policije navedeno je da su policijski službenici jedino koristili fizičku snagu, bez dodatnih sredstava prinude.

Slučaj Rade Stošić - Rada Stošić prijavila je 14. oktobra 2010. godine da je policija tukla njenog brata Radeta Stošića kada su ga priveli da bi priznao da je počinio ubistvo njemačkog državljanina Klause Dojclendera. Rada Stošić kazala je

da je vidjela brata sa brojnim povredama. Uprava policije demantovala je ove navode i navela da Stošića niko nije tukao a da je njegovo hapšenje rezultat višemjesečne planske akcije crnogorske i njemačke policije.

Slučaj Elvisa Durovića - Dana 25. februara 2010. godine, Elvis Durović iz Novog Pazara optužio je i podnio krivičnu prijavu za zlostavljanje, protiv policijskog službenika Šekiba Džogovića. Durović je ispričao istraživaču YIHR da ga je tog dana policijski službenik Šekib Džogović zlostavljao.⁶ O dešavanju tog dana Elvis Durović kazao je: „Bio je 25. februar 2010. godine, četvrtak več, oko 18:30. Pošto je moja supruga iz Rožaja, ja i ona smo putovali kod njenog oca u Rožaje. Na ulaz u Rožaje zaustavila nas je saobraćajna policija. Policajac nam je prišao, pozdravio nas i tražio dokumenta. Ja sam mu dao dokumenta. Ja sam prokomentarisao, kroz šalu ‘Što ste vi večeras dokoni’. Nisam imao namjeru da uvrijedim. Budući da smo dva puta prešli granicu, ja sam to prokomentarisao. Onda mi je on visokim tonom naredio da izađem iz auta riječima ‘Ti meni da kažeš da sam ja dokon, izlazi iz auta’. Ja sam krenuo da izađem iz auta a policajac me je zgrabio i jako povukao prema zadnjem dijelu našeg auta. Jako me je prislonio uz auto. Udario me je laktom u leđa i bacio se na mene. Pritisnuo mi je glavu uz auto. Počeo je da me pretresa. Vikao je govoreći ‘Drugu ćeš ti meni pjesmu pjevati, tako se ti možeš ponašati dolje u Novi Pazar ode ne’. Ja nijesam mogao da vjerujem šta se dešava“.⁷ Odjeljenje za unutrašnju kontrolu policije saopštilo je YIHR da u postupku provjere koju su izvršili službenici ovog Odjeljenja nijesu utvrđene činjenice i dokazi koji bi neosporno ukazivali na osnovanost navoda da u radnjama i postupanju imenovanog policijskog službenika ima elemenata za utvrđivanje disciplinske ili druge odgovornosti.⁸ Osnovni državni tužilac u Rožajama obavijestio je Unutrašnju kontrolu policije da je odbacio krivičnu prijavu koju je Durović podnio jer je nakon sprovedenog postupka istrage tužilac ocijenio da nema elemenata krivičnog djela za koje je prijavljen, niti drugog krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti.⁹

Slučaj Fikreta Čekića - Fikret Čekić iz Beograda optužio je 7. marta 2010. godine pripadnike podgoričke policije za zlostavljanje. Čekić je kazao da su ga mučili i tukli da bi od njega iznudili priznanje. Tom prilikom nanijete su mu povrede. Policija je negirala ove navode. Istražni sudija naredio je medicinski pregled a Čekić nije podnosio krivičnu prijavu protiv policijskih službenika nadležnom tužilaštvu.

6 Izjava koju je Elvis Durović dao istraživaču YIHR od 2. marta 2010. godine, nalazi se u dokumentaciji YIHR..

7 Ibid

8 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

9 Ibid

Slučaj Igora Rakočevića - Igor Rakočević iz Kotora prijavio je Unutrašnjoj kontroli policije incident koji se dogodio 14. marta 2010. godine u Kotoru. Rakočević je optužio policijskog službenika Radana Guveljića da je nezakonito upotrijebio silu prema njemu i policijskog službenika Veljka Bakrača da je dao netačnu izjavu pred sudijom za prekršaje.¹⁰ Unutrašnja kontrola u postupku provjere nije došla do dokaza koji bi ukazali na osnovanost navoda koje je Rakočević iznio u prijavi.¹¹

Slučaj Bernarda Sujkovića - Bernad Sujković iz Berana kazao je istraživaču YIHR da su ga policijski službenici Radoman Tijanić i Veselin Bubanja 25. marta 2010. godine pretukli u prostorijama beranske policije i tom prilikom mu nanijeli povrede.¹² Kada je Fuad Sujković policajcima saopštio da će se obratiti medijima i prijaviti zlostavljanje počinjeno nad njegovim bratom vidjevši mu povrede, policijski službenici su tada optužili Bernada Sujkovića za omalovažavanje. Na osnovu te optužbe sudija za prekršaje, Branka Pantović kaznila je 26. marta 2010. godine Bernada Sujkovića na 15 dana zatvora. Nakon uložene žalbe Republičkom vijeću za prekršaje, Sujković je oslobođen. Bernad Sujković je 6. aprila 2010. godine podnio krivičnu prijavu protiv policijskih službenika. U međuvremenu, Sujković je odlučio da prihvati izvinjenje policijskih službenika i odustane od daljeg krivičnog postupka. YIHR je Sujkoviću pružala besplatnu pravnu pomoć.

Slučaj Sloba Mirkovića - Sloba Mirković iz Bijelog Polja, prijavio je YIHR-u incident koji se dogodio 26. aprila 2010. godine u prostorijama policije u Bijelom Polju. Mirković je optužio policijske službenike Aleksandra Vojinovića i Čemala Ljucu da su ga tukli i tom prilikom mu nanijeli teške tjelesne povrede. O dešavanjima toga dana Mirković je ispričao: „Dana 26. aprila 2010. godine oko 15 časova otišao sam u prostorije policije u Bijelom Polju da dam izjavu u svojstvu građanina, po pozivu iz policije. Ispred zgrade policije u Bijelom Polju, sačekao me je policajac Aleksandar Vojinović i udario me stisnutom pesnicom u predjelu glave. Ja nijesam pružao nikakav otpor niti preduzimao bilo kakvu radnju da bi Vojinović imao razloga da primjenjuje sredstva prinude i fizičku silu prema meni. Zapravo sam pozvan kao građanin, da dam obavještenje o incidentu od 24. aprila. Zatim su me Vojinović i Ljuca uveli u službene prostorije. Ponašali su se drsko, prijetili su mi da će me psi pojesti, a ako odem iz Bijelog Polja da će me oni naći i razbiti, da mi nema života, psujući mi majku da će me prebiti i da ću ih dobro zapamtiti. Ja sam ih molio da me ne biju jer sam invalid i kazao sam im da u obje noge imam metalne šine. Isti su cinično dodali ‘Dobro nećemo te po nogama tući bićemo humani’. Vojinović i Ljuca su me udarali stisnutim pesnicama i nogama

10 Ibid

11 Ibid

12 Izvještaj o incidentu od 31. marta 2010. godine, Slučaj Sujković, nalazi se u dokumentaciji YIHR

u predjelu glave, vrata, grudi i leđa, bacali su me na sto. Tom prilikom sam zadobio potres mozga, lom petog zuba u donjoj vilici i povrede po glavi i cijelom tijelu, što je konstatovano medicinskim nalazima i fotografijama. Takođe, dok su me tukli gubio sam svijest i povraćao, kasnije sam osjećao mučninu glavobolju i nesanicu.“¹³ Unutrašnja kontrola rada policije u postupku provjere nije utvrdila dokaze na osnovu kojih bi postojala mogućnost pokretanja postupka za utvrđivanje disciplinske odgovornosti imenovanih službenika.¹⁴ Unutrašnja kontrola je saopštila YIHR da je spise predmeta dostavila nadležnom tužilaštvu u Bijelom Polju. Prema saznanjima unutrašnje kontrole, u ovom predmetu okončan je istražni postupak kod Osnovnog suda u Bijelom Polju a spisi predmeta vraćeni su na odlučivanje Osnovnom državnom tužiocu u Bijelom Polju.¹⁵

Slučaj Marašević i Medenica - Budimir Marašević i Nikola Medenica iz Bijelog Polja prijavili su istraživaču YIHR incident koji se dogodio u Bijelom Polju u pekari “Nord“ između 10. i 11. jula 2010. godine. Marašević i Medenica su u incidentu zadobili više povreda a neke od njih doktori su kvalifikovali kao teške. O tome što se dešavalo te večeri, Budimir Marašević kazao je: „Te večeri, između 10. i 11. jula 2010, izašao sam sa društvom u grad. Bio sam u društvu sa Ilijom Kljajevićem, Rankom Sekulićem i Nikolom Medenicom koji su iz Bijelo Polja. Te večeri smo bili u kafe bar “Makijato“. Moja dva druga, Ilija Kljajević i Ranko Sekulić otišli su nešto ranije jer su namjeravali sjutra dan da putuju na more, dok smo ja i Nikola Medenica ostali malo duže. Kada smo krenuli kući, po običaju smo svratili u pekaru “Nord“. Nakon toga, naručili smo da jedemo. Unutra u pekari bila su četvorica muškaraca Milan Minić, Dejan Jarčević, Slobodan Veličković i jedan čije ime ne znam. Slobodan Veličković je zapalio cigaretu pored mog druga Nikole Medenice. Nikoli je to smetalo i lijepo je zamolio Slobodana Veličkovića da ugasi cigaretu. Na njegove riječi, Veličković je burno reagovao. Odmah smo primjetili da su u alkoholisanom stanju. Slobodan Veličković nastavio je da se bahato ponaša vičući i upućujući psovke, da bi odmah posle toga krenuo i da se fizički obračuna sa mojim drugom Nikolom. U tom trenutku, Milan Minić, policijski službenik, počeo je da viče na mene, izvadio je službenu legitimaciju, pokazao mi je i pokušao da mi zavrne ruku. Uhvatio me je za ruku ali sam se iščupao nekako. Pokušao je da me izgura napolje na silu govoreći mi ‘Izadji napolje!’. Ja sam rekao da ću izaći i da nema potrebe da viče na mene i da primjenjuje silu. Ja sam izašao napolje, Milan Minić je izašao za mnom i zalupio vrata od pekare. Milan Minić napolju je nastavio da viče na mene. Nedugo zatim, u pekari

13 Izvještaj o incidentu od 5. maja 2010. godine, slučaj Mirković, nalazi se u dokumentaciji YIHR-a

14 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

15 Ibid

se čula vika i lupanje. Ja sam odmah pomislio da tuku mog druga Nikolu. Otvorio sam vrata od pekare i vidio sam Nikolu na podu. Dvojica ljudi, Slobodan Veličković i Dejan Jarčević stajala su iznad njega. U tom trenutku, vidio sam samo kako ga udara Slobodan Veličković.¹⁶ O daljim dešavanjima Marašević nam nije mogao pričati jer je ga je u tom trenutku, kako je kazao, policijski službenik Minić udario u glavu, zbog čega je izgubio svijest. Uprava policije PJ Bijelo Polje je protiv policijskog službenika Minić Milana podnijela krivičnu prijavu Osnovnom državnom tužiocu u Bijelom Polju, zbog osnivanje sumnje da je počinio krivično djelo teška tjelesna povreda, iz člana 151 st. 1, Krivičnog zakonika, nad Budimirom Maraševićem. Osnovni sud u Bijelom Polju donio je Rješenje 23. decembra 2010. kojim se obustavlja istraga protiv Minića jer je Osnovni državni tužilac odustao od daljeg krivičnog gonjenja jer nema dokaza da je okrivljeni Minić učinio krivično djelo.¹⁷

Slučaj Semira Demirovića - Semir Demirović, državljanin Švedske, porijeklom iz Trebinja, prijavio je incident koji se dogodio u noći između 24. i 25. jula 2010. godine na graničnom prelazu Dračenovac. Demirović je kazao da su ga jedan carinik i jedan policijski službenik maltretirali i ponižavajuće postupali prema njemu. Demirović je kazao istraživaču YIHR da mu je carinik kazao: "Čuti balijo, imam pravo da te šest sati držim na granici bez ikakvog razloga", dok mu je policijski službenik stavio lisice na ruke. Demirović je prijavio carinika čiji je registracioni broj bio 20630. Demirovićeovog oca, Sadika Demirovića deportovali su crnogorski policajci 1992. godine snagama Republike Srpske. Semir i Sadik Demirović bili su svjedoci u procesu "Deportacija" pred crnogorskim pravosuđem. Uprava Carina Crne Gore sprovela je unutrašnju kontrolu i saopštila da njihovi službenici nijesu došli do dokaza koji ukazuju na to da je spornog dana došlo do maltretiranja Demirovića. U saopštenju se navodi da je službenik sa registarskim brojem 20630 muslimanske nacionalnosti, čime su isključili mogućnost vrijeđanja na vjerskoj osnovi. Uprava carina uputila je cijeli slučaj nadležnom tužilaštvu na dalje postupanje. Uprava policije demantovala je da je njen policijski službenik prekoračio ovlašćenja.

Slučaj Radovana Zonjića - Radovan Zonjić optužio je 20. jula 2010. godine pripadnike kolašinske policije da su ga maltretirali i udarali po tijelu. Zonjić je najavio da će podnijeti tužbu protiv policijskih službenika. Uprava policije odbacila je navode Zonjića i saopštila da je intervenisala po zahtjevu Zonjićeovog oca koji ih je pozvao i kazao da njegov sin Radovan Zonjić upravlja automobilom u alkoholisanom stanju. Policija je saopštila da je sve radnje preduzela u skladu sa zakonom i u prisustvu Zonjićeovog oca.

16 Izvještaj o incidentu od 26. jula 2010. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR

17 Rješenje Osnovnog suda u Bijelom Polju od 23. decembra 2010. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR

Slučaj Miloša Konjevića - Miloš Konjević iz Herceg Novog prijavio je incident YIHR-u koji se dogodio 21. jula 2010. godine u Herceg Novom u blizini lokala "Lobelija". Konjević je optužio policijskog službenika Božidara Jaukovića da mu je nanio povrede po glavi i leđima za šta posjeduje i medicinsku dokumentaciju. Konjević je istraživaču YIHR-a kazao: "Dana 21. jula 2010. godine ujutru u 3:30 došao sam sa četvoricom svojih drugova do susjednog lokala "Lobelije" kako bi sa stražarom Mirojem Vidakovićem raspravili razlog nestanka stola iz mog lokala "Ambasada". Sa mnom u društvu bili su Pavle Obradović, Ilija Vučković, Petar Janičić i Božidar Gardašević. Pošto sam sumnjao na stražara, da mi je on ukrao sto, nakon kratke rasprave predložio sam mu da pozovemo policiju. Nakon deset minuta stigla je policija sa kombijem iz kojeg su izašla trojica pripadnika Interventne jedinice Herceg Novi, među kojima je bio Božidar Jauković i još dvojica meni nepoznatih policajaca. Policajac Jauković prišao je meni i stražaru i pitao 'U čemu je problem?'. Ja sam na to odgovorio da mi je ukraden sto i da sumnjam na stražara. Policajac Božidar Jauković mi je rekao da ja nisam tu da dijelim pravdu, na šta sam ja odgovorio da smo zbog toga njih pozvali. Nakon toga, policajac Jauković mi je rekao da će mi zalijepiti šamar, a ja sam ga pitao zašto da mi zalijepi šamar. Nisam ni završio rečenicu, on me je ošamario, nakon čega je izvadio pendrek i počeo da me udara po glavi i tijelu, ukupno 5-6 puta. U pokušaju mojih drugova da spriječe policajca Jaukovića da me udara, on je krenuo prema njima i počeo i njih da udara. Udarao je Pavla Obradovića, Iliju Vučkovića i Petra Janičića. Njih trojica dali su izjave policiji u Herceg Novom a imaju i ljekarsku potvrdu o zadobijenim povredama. Kada sam ustao, sav krvav i pitao ga zašto nas tuče, on je ponovo upotrijebio pendrek i ponovo me udario po glavi i leđima. Kolege su ga nekako zaustavili i on je prestao sa udarcima."¹⁸ Zbog prekoračenja ovlašćenja i težeg disciplinskog prekršaja, policijski službenik Božidar Jauković kažnjen je sa smanjenjem plate od 30%, ostvarene u mjesecu u kojem je počinjen disciplinski prekršaj.¹⁹ Osnovni državni tužilac u Herceg Novom podnio je Osnovnom sudu predlog za preduzimanje istražnih radnji, zbog postojanja osnovane sumnje da je policijski službenik Jauković počinio krivično djelo zlostavljanje na štetu Miloša Konjevića.²⁰ Proces je u toku.

Slučaj Miladina Novičevića - Miladin Novičević iz Plava podnio je krivičnu prijavu 23. juna 2010. godine protiv službenika policije Amera Radončića, Borisa Đukića i Gorana Ljubića, zbog zloupotrebe službenog položaja. Osnovno državno tužilaštvo iz Plava odbacilo je 27. jula 2010. godine krivičnu prijavu uz obrazloženje da u radnjama službenika policije nema elemenata krivičnog djela. Naime, Novičević

18 Izvještaj o incidentu od 28. jula 2010. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR

19 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

20 Ibid

je optužio službenike policije da su ga 2. maja 2010. godine zadržali šest sati pod sumnjom da je bio u alkoholisanom stanju, iako je nalaz pokazao nula promila alkohola u njegovoj krvi. Tom prilikom, službenici su mu oduzeli vozačku dozvolu a Novičević tvrdi da mu je policijski službenik Goran Ljubić prijetio da se ne žali i ne prijavi slučaj. Novičević je kazao istraživaču YIHR da je, nakon što mu je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu, predao zahtjev za pokretanje istražnih radnji Osnovnom sudu u Plavu. Osnovni sud u Plavu, po riječima Novičevića, nije ga pozivao već je samo saslušao optužene policijske službenike i predmet proslijedio Višem sudu. Viši sud ga je 11. oktobra 2010. godine obavijestio da u radnjama policijskih službenika nema elemenata krivičnog djela. Zbog toga je Novičević podnio žalbu 13. oktobra 2010. godine Apelacionom sudu, koji je 20. novembra 2010. godine potvrdio odluku Višeg suda. Novičević je najavio žalbe Ustavnom sudu i sudu u Strazburu.

Slučaj Marija Stanića - Mario Stanić iz Podgorice prijavio je incident koji se desio 6. avgusta 2010. godine u Golubovcima u selu Ponari u kojem je zadobio povrede. Stanić je optužio Đorđija Četkovića i NN lice, koji su službenici Uprave policije, da su ga zlostavljali s namjerom da od njega iznude informacije vezane za ukradeni skuter. Stanić je podnio krivičnu prijavu nadležnom državnom tužiocu protiv dvojice policijskih službenika.

Slučaj "Sparta" - Vlasnici noćnog kluba "Sparta" iz Budve optužili su službenike Uprave policije da su prilikom racije, u noći između 14. i 15. avgusta 2010. godine, demolirali cijeli objekat, šamarali i maltretirali goste i osoblje lokala. Pričinjena je šteta u iznosu od više od deset hiljada eura. Saopšteno je da je među gostima bila i trudnica. Vlasnici su najavili da će nadležnima dostaviti video snimke sa sigurnosnih kamera na kojima su dokazi prekoračenja ovlašćenja službenika policije. Iz Uprave policije demantovali su navode vlasnika i kazali da su radnje sprovedene u skladu sa zakonom.

Slučaj "Čelik" - Fudbaler Fudbalskog kluba Čelik iz Nikšića, Luka Bakoč kazao je da su policijski službenici maltretirali navijače FK Čelika u utakmici drugog kola Druge lige FK Čelika protiv FK Zabjela. On je istakao je da su navijači FK Zabjelo izazvali incident a da su policijski službenici šamarali navijače FK Čelika i da su neke od njih priveli u prostorije policije. Ovo je drugi put da igrači i navijači FK Čelika optužuju službenike policije za maltretiranje i zlostavljanje kada FK Čelik igra sa FK Zabjelo.

Slučaj Muzafera Vreva - Muzafer Vreva iz Bijelog Polja prijavio je incident koji se dogodio 28. avgusta 2010. godine u bjelopoljskom naselju Lješnica, u kojem je zadobio više povreda. Nakon incidenta sa vlasnicima obližnjeg ugostiteljskog lokala, Vrevu je privela policija u policijske prostorije. Vreva je optužio službenike policije da su ga u prostorijama policije pretukli i nanijeli mu povrede. Vreva je dostavio YIHR-u

kopije medicinske dokumentacije i fotografije koje konstatuju povrede. On je podnio krivičnu prijavu protiv policijskog službenika Slavka Raičevića i NN policajaca Uprave policije Područne jedinice Bijelo Polje, zbog nanošenja teške tjelesne povrede, iznuđivanja iskaza, zlostavljanja i mučenja. Vreva je kazao da će o događaju koji se desio tog dana upoznati i Veselina Veljovića, direktora Uprave policije. Policajac S.R. javno se oglasio i odbacio optužbe da je tukao Vrevu. S.R. je kazao da ga je Vreva iz čista mira stisnutom pesnicom udario u predjelu glave i da je nakon toga pokušao da se obračuna i sa drugim prisutnim policajcima koji su morali da mu stave lisice na ruke. Unutrašnja kontrola u postupku provjera saopćila je YIHR da se nijesu mogle utvrditi činjenice i okolnosti koje bi neosporno ukazivale na postojanje elemenata disciplinske ili drugog vida odgovornosti policijskih službenika.²¹ Osnovni državni tužilac obavijestio je unutrašnju kontrolu da u radnjama policijskih službenika nema elemenata krivičnih djela za koja su prijavljeni, niti drugih djela za koja bi se gonjenje preduzimalo po službenoj dužnosti.²²

Slučaj Branislava Divjaka - Cvetanka Divjak, majka Branislava Divjaka iz Kikinde, prijavila je incident koji se dogodio 26. jula 2010. godine u Budvi.²³ Cvetanka Divjak kazala je istraživaču YIHR da su policajci Goran Vujović i Staniša Vračar tukli njenog sina Branislava Divjaka u Budvi i tom prilikom mu nanijeli povrede. Cvetanka Divjak kazala je da su policijski službenici nasrnuli na njenog sina Branislava u namjeri da kod njega pronađu drogu. Kod Branislava Divjaka policijski službenici pronašli su bijeli prah u celofanu međutim, analiza u Forenzičkom centru pokazala je da se radi o tableti protiv glavobolje, poznatoj kao "Kafetin". Po riječima Cvetanke Divjak, kada policijski službenici nijesu našli drogu, optužili su ga za napad na službeno lice. Branislav Divjak posjeduje medicinsku dokumentaciju o povredama. Osnovni sud u Kotoru odredio je jednomjesečni pritvor Branislavu Divjaku zbog sumnje da je napao službena lica prilikom vršenja službene radnje pretresa. Unutrašnja kontrola policije u postupku provjera nije utvrdila činjenice i dokaze koji bi ukazivali da su policijski službenici Vujović i Vračar nezakonito upotrijebili prinudu prema Branislavu Divjaku.²⁴

Slučaj Aleksandra Brnovića - Aleksandar Brnović iz Podgorice prijavio je unutrašnjoj kontroli policije incident koji se dogodio 29. avgusta 2010. godine. Brnović je optužio službenike policije Ispostave Kotor za nezakonitu upotrebu prinude prema njemu.²⁵ Unutrašnja kontrola nije došla do činjenica koje bi ukazivale

21 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

22 Ibid

23 Izvještaj o incidentu od 6. avgusta 2010. godine, nalazi se u dokumentaciji YIHR

24 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

25 Ibid

na postojanje disciplinske odgovornosti policijskih službenika u konkretnom slučaju. Osnovni državni tužilac u Kotoru predložio je otvaranje istrage protiv policijskih službenika Alekse Praščevića, Ilije Mijatovića i Marka Šarovića zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo zlostavljanja na štetu Aleksandra Brnovića.²⁶

Slučaj Stevana Zogovića - Unutrašnja kontrola policije vrši provjeru navoda koje je podnio Stevan Zogović preko Kancelarije Ombudsmana.²⁷ Zogović se žalio na nezakonito postupanje i upotrebu sile od strane policijskog službenika iz Podgorice Borislava Lazarevića u incidentu koji se dogodio 30. avgusta 2010. godine.²⁸

Slučaj Muriza Šuntića - Muriz Šuntić iz Berana prijavio je incident koji se dogodio 23. septembra 2010. godine u Beranama. Šuntić je optužio policijskog inspektora Darka Mališića da ga je pretukao i nanio mu povrede. Slučaj je prijavljen Unutrašnjoj kontroli a Šuntić je najavio da će podnijeti krivičnu prijavu protiv policijskog službenika.

Slučaj Slobodana Jankovića - Slobodan Janković iz Podgorice prijavio je incident koji se dogodio 27. oktobra 2010. godine. Janković je optužio dvojicu policijskih službenika Duška Šarčevića i Gorana Jeknića zbog maltretiranja i nezakonitog oduzimanja registrovanog vozila i prikolice. Iz Uprave policije demantovali su navode Jankovića i kazali da su policijski službenici postupili u skladu sa zakonom jer Janković nije posjedovao odgovarajuću vozačku dozvolu i registraciju za prikolicu koju je koristio.

Slučaj Milutina Božovića - Milutin Bulatović iz Podgorice obratio se 30. septembra 2010. godine otvorenim pismom YIHR-u, Veselinu Veljoviću, direktoru Uprave policije, Unutrašnjoj kontroli i medijima u kojem je optužio dvojicu policijskih inspektora za neprofesionalno postupanje. Božović je kazao da su policijski inspektori Zoran Strunjaš i Boro Lazarević prijeteći mu, od njega tražili da prizna krivično djelo 'razbojništvo' i da optuži dvije osobe da su sa njim učestvovali u tome. Unutrašnja kontrola policije u postupku provjere navoda iz pisma nije utvrdila dokaze koji bi ukazivali na osnovanu sumnju da su policijski službenici Strunjaš i Lazarević prekoračili ovlašćenja.²⁹

Slučaj "otmica" - Uprava policije saopštila je 7. novembra 2010. godine da je uhapšen policijski službenik B.T. iz Podgorice i osumnjičen da je sa još dva lica izvršio krivično djelo "otmica" na štetu A.A. iz Đakovice. B.T. je zlostavljao A.A. jer mu navodno A.A. duguje 30 hiljada eura, saopšteno je iz Uprave policije³⁰. Od

26 Ibid

27 Ibid

28 Ibid

29 Ibid

30 Više vidjeti na sajtu Uprave policije http://www.upravapolicije.com/uprava_policije_policijski-sluzbenik-i-jos-jedno-lice-liseni-slobode-zbog-sumnje-da-su-pocinili-otmicu--za-trecim-osumnjicenim-se-traga_4723.html , posjećen 8. novembra 2010. godine

strane neposrednog rukovodioca protiv policijskog službenika B.T. disciplinskom tužiocu Uprave policije dostavljen je predlog za pokretanje postupka za utvrđivanje disciplinske odgovornosti zbog zloupotrebe službenog položaja ili prekoračenja ovlaštenja.³¹

Slučaj Adrović i Idrizi - Dvojica Roma, Vahid Adžović i Mentor Idrizi optužili su 10. novembra 2010. godine policijske službenike da su prema njima postupali neprofesionalno, nakon što su bili privedeni zbog incidenta koji se dogodio u Botunu kod Podgorice. Provjera ovih navoda od strane Unutrašnje kontrole je u toku.³²

Slučaj Enisa Kajevića - Enis Kajević iz Rožaja optužio je policajca Dejana Devića da mu je nezakonito oduzeo džip. Policija je te navode demantovala i istakla da je Kajević nelegalno prešao granicu i da džip nije obijen već da je bio otključan. Kajević je kazao da su ga iz policije zvali i da su mu kazali da ga dobronamjerno upozoravaju da se ne žali i da to nije dobro za njega.

Slučaj policajca Dejana Radevića - Državno tužilaštvo tereti policijskog službenika Dejana Radevića iz Rožaja za djelo ubistvo u pokušaju, na štetu Asmira Dacića koji je pobjegao iz ZIKS-a. Radević je saopštio da je upotrijebio službeni pištolj u samoodbrani. Prilikom hapšenja Dacić je nanio povrede i policajcu Adnanu Bibiću. Dvojica policajaca Radević i Bibić zadobili su u akciji hapšenja povrede koje im je nanio Dacić a nakon incidenta bili su hospitalizovani u bolnici u Beranama. Istražni sudija bjelopoljskog Višeg suda, Dragan Vojinović odredio je policajcu Radeviću jednomjesečni pritvor.

Slučaj Zorana Vasovića - Zoran Vasović iz Berana prijavio je istraživaču YIHR-a incident koji se dogodio 21. decembra 2010. godine u Beranama. O ovom incidentu Vasović je kazao: „Otišao sam u vrtić po svog petogodišnjeg sina. Izlaskom iz vrtića, ja sam se savio da stavim kapu na glavu mom sinu jer je padala kiša. Tog trenutka, dok sam bio pognut prema sinu neko me je zakačio ramenom o moje rame. To je bio policajac Vlajko Babović, bivši zamjenik načelnika beranske policije. Vlajko mi se obratio riječima ‘Gdje ćeš jorgovane, majmune jedan, platićeš ti nama, opet ćemo mi tebe’. Ja na te njegove riječi nijesam reagovao i nastavio sam kretanje. Slučaj sam prijavio policiji“.³³ Vasović je pokrenuo postupak pred pravosudnim organima protiv Babovića, zbog incidenta od prije tri godine u kom je policija koristila vatreno oružje i tom prilikom Vasović i još dvoje građana bili su ranjeni. Vasović je istako da je ovo direktna prijetnja zbog tog postupka.

31 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

32 Odgovor Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije od 22. decembra 2010. godine

33 Kopija prijave koju je Vasović podnio beranskoj policiji nalazi se u dokumentaciji YIHR-a

Incidenti u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) - YIHR je registrovala više prijavljenih slučajeva zlostavljanja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja u ZIKS-u. Predstavnici YIHR potpisali su sa Upravom ZIKS-a Memorandum o saradnji koji će značajno doprinijeti istraživanju i popravljanju stanja ljudskih prava u ZIKS-u. YIHR-u su omogućene posjete ZIKS-u i razgovori sa osuđenim licima. U ZIKS-u još uvijek boravi veći broj ljudi, nego što je to predviđeno njihovim smještajnim kapacitetima. Uslovi i stanje u ZIKS-u još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou, ali Uprava ZIKS-a pokazala je spremnost i ulaže napore da popravi stanje.

Jedan od incidenata u ZIKS-u koji je privukao najveće interesovanje i pažnju kako domaćih tako i međunarodnih subjekata, bio je incident koji se desio 27. oktobra 2009. godine. Naime, Igor Milić i Dalibor Nikezić su 9. novembra 2009. godine podnijeli krivične prijave protiv više NN službenika ZIKS-a, zbog krivičnog djela zlostavljanje i mučenje u incidentu od 27. oktobra 2009. godine.³⁴ Državno tužilaštvo je odbacilo krivičnu prijavu od 9. novembra 2010. koju su protiv službenika ZIKS-a podnijeli Igor Milić i Dalibor Nikezić. Tužilaštvo je ocijenilo da u radnjama službenika ZIKS-a u spornom incidentu nije bilo bitnih elemenata prijavljenog, niti drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti, jer su službenici postupali u granicama službenog ovlašćenja.³⁵ YIHR je kasnije došla do snimka tog incidenta i objavila video snimak na internetu, na kojem se jasno pokazuje da su više od deset službenika ZIKS-a brutalno postupali sa licima lišenim slobode koji nijesu pružali otpor.³⁶ Da su ova lica imala vidne povrede potvrdili su Marijana Laković, zamjenik Ombudmsana³⁷ advokat po službenoj dužnosti³⁸ i roditelji³⁹ koji su bili u posjeti nekoliko dana nakon incidenta. YIHR je o ovim detaljima upoznala domaću i međunarodnu javnost i kroz javna istupanja

34 Više o ovom incidentu vidjeti u godišnjem izvještaju YIHR-a o stanju ljudskih prava za 2009. godinu „Tortura, diskriminacija, politički motivisano nasilje i besplatna pravna pomoć“, koji se nalazi na web sajtu www.yihr.me

35 Kopija Rješenja Kt.br. 189/10 od 12. februara 2010. godine, nalazi se u dokumentaciji YIHR-a

36 Snimak incidenta od 27. oktobra 2010. godine možete pogledati na web stranici: <http://www.youtube.com/watch?v=qcdJjed1aAc> , posjećen 14. maja 2010. godine

37 Saopštenje Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Ombudsmena) Broj: 05-684 od 30. oktobar 2009. godine se nalazi na sajtu <http://www.ombudsman.co.me/aktuelnosti.php> , posjećen 14. maja 2010. godine

38 Kopija dopisa koji je advokat Boris Marinović poslao direktoru ZIKS-a Milanu Radoviću, od 30. oktobra 2009. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR-a

39 Godišnji izvještaj YIHR-a za 2009. godinu Tortura, diskriminacija, politički motivisano nasilje i besplatna pravna pomoć, YIHR, 2009. godine, možete pogledati na <http://www.yihr.org/uploads/reports/bhs/33.pdf>, strana 26

zatražili smo da skupštinski Odbor za ljudska prava sprovede kontrolno saslušanje Miraša Radovića, ministra pravde, o dešavanjima u ZIKS-u. Socijalistička narodna partija (SNP) inicirala je kontrolno saslušanje koje se održalo 31. marta 2010. godine na kom se raspravljalo o izvještaju Ombudsmana koji je konstatovao da su Igoru Miliću i Daliboru Nikeziću prekršena ljudska prava i slobode. Ombudsman je dao preporuku ZIKS-u da pokrene disciplinske postupke protiv odgovornih službenika ZIKS-a i da u roku od 20 dana informiše Ombudsmana o preduzetim mjerama. Uprava ZIKS-a saopštila je YIHR-u da su kažnjena četvorica službenika. Izrečena je novčana kazna u vidu smanjenja jedne plate za 30%. Igor Milić, koji se nalazi u pritvoru u ZIKS-u od novembra 2008. godine, prijavio je po drugi put zlostavljanje od strane čuvara. Milić je Azri Jasavić, advokatici YIHR 15. januara 2010. godine, prilikom posjete, saopštio informacije o prijetnjama i novom zlostavljanju. YIHR zastupa Milića pred nadležnim institucijama povodom ovih prijava. Milić je advokatici YIHR kazao da ga je Rašo Perović, čuvar u ZIKS-u, gurnuo rukom u predjelu grudi dok je obavljao telefonski razgovor sa svojom sestrom decembra 2009. godine, na osnovu dobijene dozvole u 12:31, zbog čega je morao da prekine razgovor sa njom. Zatim mu je, nakon pet minuta, čuvar uputio prijeteće riječi: “Šta si umislio u tu tvoju glavu, da možeš nekog da izbaciš sa posla. Zbog toga možeš ovdje i glavom platiti. Je li ti jasno Miliću?”. Pri tom mu se unosio u lice i širio ruke prema njemu.⁴⁰ YIHR je o ovom incidentu 18. januara 2010. godine upoznala pismenim putem Milana Radovića, direktora ZIKS-a, Miraša Radovića, ministra pravde i Mušiku Dujovića, predsjednika Višeg suda, te od njih zatražila brze reakcije, istrage i pokretanje postupaka za utvrđivanje odgovornosti pomenutog službenika ZIKS-a.⁴¹ YIHR je 18. januara 2010. godine podnijela i krivičnu prijavu Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici protiv Raša Perovića, zbog sumnje da je počinio zlostavljanje i mučenje iz člana 167 i krivičnog djela prinude iz člana 165 Krivičnog zakonika Crne Gore.⁴² Proces je u toku.

Dalibor Nikezić iz Podgorice, koji se nalazi na izdržavanju kazne u ZIKS-u, takođe je potvrdio da se tortura nad njim nastavlja, nakon što je i on sa Igorem Milićem prijavio zlostavljanje u oktobru 2009. godine. Sabaedina Nikezić, Daliborova majka, 12. januara 2010. godine prijavila je YIHR-u novu torturu nad Daliborom Nikezićem.⁴³ Sabaedina je kazala istraživaču YIHR da je Dalibor pozvao mobilnim

40 Izvještaj o incidentu od 15. januara 2010. godine, nalazi se u dokumentaciji YIHR-a

41 Kopije pismenih podnesaka od 18. januara 2010. godine, nalaze se u dokumentaciji YIHR-a

42 Krivična prijava koju je Inicijativa podnijela 18. januara 2010. godine, slučaj Milić, nalazi se u dokumentaciji Inicijative

43 Izvještaj o incidentu od 12. januara 2010. godine, nalazi se u dokumentaciji YIHR

telefonom i rekao joj kaže Marijani Laković⁴⁴ da hitno dođe da ga posjeti.⁴⁵ Sabaedina je istraživaču takođe kazala da je na odjeći koju joj je sin poslao na pranje vidjela tragove krvi.⁴⁶ Advokatica YIHR, Azra Jasavić, posjetila je Nikezića u ZIKS-u 15. januara 2010. godine. Nikezić je tom prilikom Azri Jasavić ispričao da su ga čuvari Zdravko Pavićević, Dejo Bauković, Vesko Drljević, Igor Marković, sprovodnik zvani Šćepo sa još dvadesetak sprovodnika, u periodu od 23. decembra 2009. godine do 15. januara 2010. godine, prilikom pretresa sobe u kojoj nijesu našli nešta što je zabranjeno držati, pred svim zatvorenicima svukli golog, a da ga je prije svlačenja službenik Zdravko Pavićević uhvatio za vrat i njegovom glavom udario o pločice. Nakon toga su ga Vesko Drljević i Ivančević odveli u posebnu prostoriju, u kojoj su četiri kreveta bila prazna, ostavili ga da leži na dušek u na podu, odmah pored WC, u kojem se higijena ne održava, vezali mu liscama desnu ruku za statičnu šipku, a prozor iznad njegove glave ostavili otvoren. U tom položaju su ga držali tri dana i noći, a za sve to vrijeme padala je kiša kroz prozor u sobi u kojoj je bio, čak i po njemu.⁴⁷ YIHR je i o ovom incidentu 18. januara 2010. godine upoznala pismenim dopisima Milana Radovića, direktora ZIKS-a, ministra pravde Miraša Radovića i Mušiku Dujovića, predsjednika Višeg suda i od njih zatražila brze reakcije, istrage i pokretanje postupaka za utvrđivanje odgovornosti pomenutog službenika ZIKS-a.⁴⁸ YIHR je 18. januara 2010. godine podnijela krivičnu prijavu Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici protiv Zdravka Pavićevića, Veska Drljevića, Igora Markovića, Dejana Baukovića, Ivančevića, sprovodnika zvanog Šćepo, koji su svi zaposleni u ZIKS-u, zbog sumnje da su počinili krivično djelo zlostavljanje i mučenje iz člana 167 Krivičnog zakonika Crne Gore. Proces je u toku.

Irena Mrvaljević, supruga Željka Mrvaljevića i njegova majka Jelena Mrvaljević ispričale su 18. januara 2010. godine istraživaču YIHR da su Željka pretukli čuvari u ZIKS-u. Mrvaljevičke su sa ovim incidentom upoznale Miraša Radovića, ministra pravde i Milana Radovića, direktora ZIKS-a. Uprava ZIKS-a demantovala je ove navode.

Dana 28. januara 2010. godine podgorički mediji prenijeli su informaciju da više od 100 zatvorenika ZIKS-a štrajkuju glađu zbog učestalih slučajeva zlostavljanja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja nad zatvorenicima od strane službenika

44 Marijana Laković je Zamjenica zaštitnika ljudskih prava i sloboda, koja je istraživala ovaj slučaj i obraćala se javnosti kada je Nikezić prijavio torturu u oktobru 2009. godine

45 Izvještaj o incidentu od 12. januara od 2010. godine, vidi gore pod 39

46 Ibid

47 Ibid

48 Kopije pismenih podnesaka od 18. januara 2010. godine, nalaze se u dokumentaciji Inicijative

ZIKS-a.⁴⁹ Uprava ZIKS-a je tog dana demantovala ove navode ističući da pojedini mediji tendenciozno i neobjektivno izazivaju sumnju u zakonit rad ZIKS-a.⁵⁰

YIHR bila je obaviještena 4. maja 2010. godine od strane jednog pritvorenika iz Zatvora u Bijelom Polju da je pritvorenik M.Z. iz Nikšića pretučen od strane službenika tog zatvora. Pritvorenik M.Z. navodno je udaran zatvorenom šakom (pesnicom) i palicom po vratu i tijelu i tom prilikom nanijete su mu povrede. Na osnovu istih navoda, uprava zatvora nastoji da prikrije incident vršeći pritisak na M.Z. i članove njegove porodice da ne prijave slučaj. YIHR je o ovim navodima obavijestila kancelariju Ombudsmana i zatražila hitnu provjeru ovih navoda. Kancelarija Ombudsmana postupila je po prijavi. Službenici kancelarije Ombudsmana obavili su 10. maja 2010. razgovor sa pritvorenikom M.Z. koji im je kazao da ga niko nije zlostavljao i tukao, te da se službenici zatvora prema njemu odnose korektno.

U zatvoru u Bijelom Polju, po pisanju pojedinih medija u julu 2010. stotinu zatvorenika štrajkovali su glađu. Zatvorenici su tražili da se sudski postupci ne odugovlače i da svi imaju jednak tretman. Mediji navode da su im zatvorenici putem telefona ispričali da pojedini zatvorenici, koji su bliski vlasti ili vrhu pravosuđa, budu mnogo prije pušteni iz pritvora od ostalih. TV IN prenijela je u junu 2010. informaciju o tome da su se njihovoj redakciji javili zatvorenici iz ZIKS-a i saopštili da štrajkuju glađu jer im nijesu ispunjena obećana o amnestiji i boljim uslovima u zatvoru. Milan Radović, direktor ZIKS-a kazao je da zatvorenici nijesu počeli štrajk zato što je donijet Zakon o amnestiji koji zadovoljava njihova očekivanja.

Predrag Perak iz Bara, koji se nalazi u ZIKS-u na izdržavanje šestomjesečne kazne zatvora, prijavio je YIHR-u da je počeo štrajk glađu zbog neadekvatnog liječenja. Perak je kazao da je tražio prekid kazne zbog toga što u ZIKS-u ne postoje uslovi za njegovo liječenje ali da njegov zahtjev nije odboren. Istraživaču YIHR rečeno je iz ZIKS-a da je Perak tražio prekid kazne i da je ZIKS taj zahtjev uputio Ministarstvu pravde. Iz ZIKS-a je saopšteno da je konzilijum ljekara Kliničkog centra Crne Gore dostavio izvještaj o tome da Peraku nije potrebno bolničko liječenje. ZIKS je obezbijedio Peraku liječenje u KBC-u a sud je njegovu kaznu smanjio sa šest na pet mjeseci, na osnovu amnestije koju predviđa zakon.

Igor Marović iz Bara javno je istupio putem medija i pozvao Miraša Radovića, ministra pravde Crne Gore da mu pomogne, kako bi prevazišao probleme koje ima u ZIKS-u. Naime, Marović je saopštio da je lice sa invaliditetom te da ne može sam da jede a da ga u ZIKS-u niko ne hrani. Marović je od zatvorskog ljekara dobio potvrdu da je nesposoban da sam brine o sebi i predlog o prekidu kazne.

49 POBJEDA, Zatvorenici tvrde da ih straža prebija, DAN, Robijaši štrajkuju zbog premlaćivanja, VIJESTI, Počeo štrajk glađu u ZIKS-u, 28. januar. 2010. godine

50 Reagovanje ZIKS-a od 28. januara 2010. godine, DAN, Nije zatvor nego hotel.

YIHR-u je u decembru 2010. godine stigla anonimna prijava sa navodima da je u zatvoru u Bijelom Polju došlo do incidenta u kom su službenici ZIKS-a zlostavljali pritvorena lica. YIHR je pokrenula postupak provjere ovih navoda na osnovu Sporazuma o saradnji između dvije organizacije. Od nadležnih iz ZIKS-a saznali smo da je u zatvoru u Bijelom Polju došlo do incidenta i da su dva osuđena lica pokušala bjekstvo. Zatvorski doktor uradio je pregled tih lica i YIHR je imala uvid u medicinsku dokumentaciju⁵¹ u kojoj se navodi povreda u vidu oguljotine kod jednog osuđenog lica. Iz ZIKS-a su saopštili da je ta povreda nastala u momentu kada su pokušali da onemoguće toj osobi da se provuče kroz otvor na zidu, koji je prethodno napravio kopajući zid. Ova dva lica dobili su i advokate po službenoj dužnosti a policijski službenici sa njima su obavili razgovor. Niko od njih nije prijavio zlostavljanje. YIHR će u narednom period tražiti posjetu ovom zatvoru i razgovor sa spomenutim pritvorenim licima.

Dana 17. decembra 2010. godine takođe je stigla još jedna prijava da se u Zatvoru u Bijelom Polju desilo zlostavljanje. Jedna osoba, koja je željela da se njen identitet ne objavljuje, prijavila je da su Jasmin Zvrko, Enis Kolić i Edin Murić bili zlostavljani. Uprava zatvora negirala je ove navode i saopštila da je tom prilikom došlo do incidenta između dva pritvorena lica Jasmina Zvrka i Edina Murića, dok je Damir Martinović pokušavao da ih razdvoji. Njih trojica bili su smješteni u istoj sobi. U incidentu je jedno lice zadobilo lakšu povredu u vidu ogrebotine dok ostala dvojica nijesu imali povrede. Službenici zatvora nijesu reagovali u ovom incidentu, a zbog mirenja pomenutih lica protiv njih nije pokrenut disciplinski postupak, saopštili su iz ZIKS-a. YIHR će nastaviti da istražuje ovaj incident i u 2011. godini.

Radule Popović koji se nalazi na odsluženju kazne u ZIKS-u, po riječima njegove porodice, štrajkovao je glađu u decembru 2010. godine, tražeći da mu se prekine kazna da bi se liječio van ZIKS-a. Uprava ZIKS-a saopštila je da je sve na ministru pravde a da oni nemaju nadležnost da odobre prekid kazne. Iz Ministarstva pravde saopšteno je da su molbu za prekid kazne odbili, jer je preporuka direktora ZIKS-a bila negativna. Po riječima članova porodice, zatvorska bolnica nema kapacitete za ukazivanje pomoći Popoviću a da je njemu neophodno liječenje van ZIKS-a. Predstavnici kancelarije Ombudsmana bili su u nenajavljenoj posjeti ZIKS-u povodom štrajka Popovića, kojeg su i posjetili. Predstavnici Ombudsmana razgovarali su i sa Upravom ZIKS-a. Nakon toga, Uprava ZIKS-a odobrila je da Popović bude pregledan u Kliničkom centru Crne Gore (KCCG) od strane ljekara specijaliste a kazali su da će od nalaza zavisiti njegovo dalje liječenje. Popović je 29. decembra 2010. godine pregledan od strane specijaliste u KC, nakon čega je vraćen u ZIKS, dok ljekarska komisija ne odluči da li mu je potrebno bolničko liječenje.

V Politički motivisano nasilje

YIHR je registrovala porast broja slučajeva napada i pritisaka na političke neistomišljenike. Registrovan je i niži nivo komunikacije između političkih neistomišljenika. Prijavljeni su incidenti nasilja i uništavanja imovine sa kojima se suočavaju građani Crne Gore i Hrvatske, kada se nađu na teritoriji druge strane. Netrpeljivost između pristalica dvije pravoslavne crkve i dalje je prisutna.

Dana 25. februara 2010. godine napadnut je Nebojša Medojević, predsjednik Pokreta za promjene (PZP). Napad na Medojevića izvršio je Nenad Mićunović, blizak rođak Branislava Mićunovića, kontroverznog biznismena iz Budve. Medojević je javno kazao da je Branislav Mićunović najmoćniji čovjek u Crnoj Gori i da skriva Darka Šarića, kojeg srpske vlasti sumnjiče da je prvi čovjek narco-kartela, koji je godinama krijumčario kokain iz Južne Amerike u Evropu. Državno tužilaštvo ovaj napad nije ocijenilo kao krivično djelo već kršenje Zakona o javnom redu i miru. Na video snimku koji je zabilježila kamera obližnjeg butika, vidi se kako napadač udara Medojevića. Sud za prekršaje u Podgorici kaznio je Nenada Mićunovića zbog napada na Medojevića novčanom kaznom u iznosu od 900 eura.

Zamjeniku predsjednika hrvatskog udruženja MENSA, Igoru Hrvoju Crnojevcu 27. februara 2010. godine oštećen je automobil na parking u Tehničkih fakulteta u Podgorici. Automobil je imao hrvatske oznake, a na automobilu bila su polomljena stakla, retrovizori i ulubljen je lim. Crnojevac je kazao istraživaču YIHR da je policija stigla na uviđaj tek nakon dva sata pošto je prijavio napad na njegov automobil. Počinioci ovog nedjela do danas nijesu identifikovani a Crnojevac vjeruje da će tako i ostati. Počinioci su stakla na automobilu polomili koristeći tri kamena od kojih je jedan ostao u automobilu.

Dana 25. januara 2010. godine, Područni organ za prekršaje u Podgorici oglosio je krivim Miomira Mugošu, Gradonačelnika Podgorice, zbog učestvovanja u incidentu koji se desio 5. avgusta 2009. godine, nakon kojeg su ga novinari dnevnog lista Vijesti optužili za napad, dok su obavljali radni zadatak. Područni organ za prekršaje proglasio je Mugošu krivim zbog prekršaja iz člana 7 stav 1 Zakona o javnom redu i miru i izrekao novčanu kaznu u iznosu od 400 eura.

Lokalni izbori održani su 23. maja 2010. godine u 14 opština. Izbore nijesu posmatrali ni domaći, ni međunarodni posmatrači. YIHR je registrovala veći broj politički motivisanih incidenata i napada, kao i niži nivo komunikacije između političkih neistomišljenika tokom kampanje. Podniet je i određen broj krivičnih prijava između političkih protivnika. Prema izjavama političkih analitičara, u kampanji su korišteni državni resursi, te politički subjekti koji učestvuju na lokalnim izborima, ne nude rješenja problema već akcenat stavljaju na njihovu ulogu u

rješavanju problema. U kampanji je korišten niži nivo komunikacije između političkih neistomišljenika. Kao primjer navodimo da je Milo Đukanović, predsjednik Vlade Crne Gore i predsjednik DPS-a, nazvao Nebojšu Medojevića, predsjednika Pokreta za promjene (PZP) “seoskim laprdalom“, a Medojević je nazvao Đukanovića “uličarem“. Koalicija “Bolja Pljevlja, Bolja Crna Gora“ podnijela je 27. maja 2010. godine krivičnu prijavu protiv Predraga Boškovića, predsjednika Odbora direktora Rudnika uglja u Pljevljima i visokog funkcionera DPS-a, optužujući ga da je naredio da se radnici rudnika – poslovođe (Dragiša Spajić, Radoje Zuković, Nole Stevanović, Rajko Drašković, Dobrilo Cmiljanić i Mihailo Preradović) pozovu na disciplinsku odgovornost povodom njihovog javnog istupanja dana 21. maja 2010. godine, u kojem su ukazali na to da član Odbora direktora, Milan Kastratović vrši politički pritisak na njih. Zbog sumnje u regularnost izbora u Pljevljima, DPS je podnio žalbe izbornoj komisiji protiv Božidara Bajića, predsjednika Opštinske izborne komisije u Pljevljima i 20 predsjednika biračkih odbora, optužujući ih da su falsifikovali izborne rezultate. Izborna komisija odbacila je sve žalbe koje je DPS podnio u Pljevljima.

Bošnjačka stranka podnijela je 28. maja 2010. godine krivičnu prijavu Osnovnom državnom tužiocu u Plavu protiv Husnije i Vehbije Šabović zbog postojanja osnovane sumnje da su kao saizvršioци učinili krivično djelo izazivanje nacionalne i vjerske mržnje, razdor i netrpeljivost. U krivičnoj prijavi se navodi da se 21. maja 2010. godine oko 18:00 organizovana kolona vozila uputila ka Gusinju radi organizovanja promocije Bošnjačke stranke. Kolona je imala istaknute bošnjačke zastave. Kada je kolona bila u mjestu Martinovići, Šabovići su, kako se navodi u prijavi, presreli kolonu vozila, zaustavili je, cijepali bošnjačke zastave, lomili koplja zastava i njima udarali po automobilima učesnika, prijetili i upućivali psovke učesnicima kolone, a na jednom vozilu su polomili staklo. Iz Bošnjačke stranke istraživaču YIHR saopšteno je da je tužilaštvo odbacilo krivičnu prijavu koju je Bošnjačka stranka podnijela protiv Husnije i Vehbije Šabovića. Protiv Šabovića je vođen i prekršajni postupak ali ni u tom postupku nije donijeto osuđujuće rješenje saopštili su iz Bošnjačke stranke.

U Skupštini Glavnog grada Podgorica, 16. aprila 2010. godine, došlo je do incidenta između odbornika Socijalističke narodne partije (SNP) Milana Kneževića i Zorana Lakušića i odbornika Demokratske partije socijalista, Zorana Vukčevića na drugoj strani. Incident je trajao nekoliko minuta uz međusobno guranje dok su drugi odbornici spriječavali da dođe do fizičkog obračuna. Kako su podgorički mediji prenijeli, razlog incidenta nije bio političke prirode već nastavak incidenta koji se u saobraćaju dogodio izmenu Milana Kneževića i Željka Vukovića, Sekretara za lokalnu samoupravu.

Na kuću odbornika DPS Dušana Đuretića u Golubovcima bačena je 1. maja 2010. godine eksplozivna naprava. Povrijeđenih nije bilo a počinjena je velika materijalna šteta. Policija sprovodi istragu povodom ovog incidenta a počinioci ovog nedjela do danas nijesu identifikovani kao ni motivi incidenta.

Po pisanju dnevnika Vijesti, SNP je 15. aprila 2010. godine optužila upravu preduzeća Ulcinjska rivijera da je uoči lokalnih izbora vršila pritisak na zaposlene da glasaju za DPS. Mikan Zec, direktor Ulcinjske rivijere odbacio je te tvrdnje i najavio krivične prijave protiv SNP-a.

Pokret za Promjene (PZP) optužio je vladajuće stranke DPS i SDP da uoči izbora kupuju glasove u gradovima u kojima su održani lokalni izbori. Kao primjer navedena je opština Rožaje gdje su, kako su tvrdili iz PZP, u rožajskom sudu za prekršaje građanima, koji su spremni da daju glas DPS-u, izdavani kuponi u iznosu od 30 eura. Koalicija "Bolja Crna Gora" optužila je 6. maja 2010. godine DPS da vrši pritisak i ucjenjuje građane Bijelog Polja da glasaju za njihovu partiju na lokalnim izborima. PZP optužio je Nusreta Kalača, predsjednika Opštine Rožaje da je prijetio Kadaifu Šutkoviću, nosiocu njihove liste u toj opštini, koji radi kao nastavnik, da će zbog opozicionog angažmana dobiti otkaz. Nusret Kalač je demantovao ove navode. Takođe, manja stranka iz vladajuće partije na nacionalnom nivou, optužila je DPS u Rožajama da vrši pritisak na građane da glasaju za DPS. SDP je ukazao na to da DPS sije strah među građanima koji primaju materijalno obezbjeđenje da će njihove porodice ostati bez ovakve vrste socijalne pomoći, ukoliko ne glasaju za DPS. Takođe, SDP i Bošnjačka stranka (BS) optužile su DPS da u Rožajama dijele besplatne placeve socijalno ugroženim građanima koji ih podrže na izborima.

Nataša Boričić, medicinska sestra iz Gusinja, optužila je Safeta Lješnjani, direktora Doma zdravlja u Gusinju da je prilikom zapošljavanja izvršio političku diskriminaciju. Naime, Boričićka je kazala da je dobila poziv iz Doma zdravlja da u ponedjeljak, 10. maja 2010. godine, dođe u Dom zdravlja radi odrađivanja pripravničkog staža. Međutim, kada je u ponedjeljak došla u Dom zdravlja, direktor Safet Lješnjani saopštio joj je da nije primljena i da mu je naređeno da primi po troje sa liste DPS i SDP. Direktor, Safet Lješnjani negirao je za DAN ovakve navode Boričićke.

Milorad Bogavac iz Kolašina podnio je krivičnu prijavu protiv Radoša Šućura, direktora Uprave za šume Pljevlja. Naime, Bogavac je optužio Šućura da je po raspisanom konkursu napravio političku diskriminaciju i da ga nije primio jer se izjašnjava kao Srbin. Bogavac je kazao da veći broj drugih kandidata nijesu posjedovali kvalifikacije tražene po konkursu ali su primljeni na osnovu pripadnosti DPS-u i SDP-u. Šest zaposlenih u šavničkoj opštini istakli su da strahuju da će ostati bez posla jer su dobili rješenje o odlasku na godišnji odmor iako ga nijesu tražili. Oni su kazali

da sumnjaju da su poslani na odmor zato što nijesu glasali na lokalnim izborima za vladajuću koaliciju DPS-SDP i da će im, nakon isteka odmora, biti uručeni otkazi. Predsjednik opštine Šavnik demantovao je ove navode i kazao da odluka o odmorima nema političku pozadinu.

Sudija Osnovnog suda iz Kolašina, Ljiljana Simonović optužila je 23. aprila 2010. godine, Vesnu Medenicu, predsjednicu Vrhovnog suda Crne Gore da ju je smijenila iz političkih razloga. Ljiljana Simonović kazala je istraživaču YIHR da je smijenjena isključivo zbog toga što ona i njena porodica nijesu politički podobni. Vesna Medenica kazala je da je postupak protiv Ljiljane Simonović pokrenut po pritužbama građana a zbog nesavjesnog i nestručnog obavljanja sudijske funkcije, te da su navodi Simonovičke da je smijenjena iz političkih razloga netačni i neutemeljeni.

Romski savjet Crne Gore osudio je 18. maja 2010. godine, izjave Nebojše Medojevića, predsjednika PZP, da je Rom sa Konika koji se nalazi na listi DPS, vođa velike romske bande koja se bavi organizovanim kriminalom i ima direktne veze sa italijanskom i kosovskom mafijom, te da postoji regrutni centar na Vrelima ribničkim gdje se obučavaju pripadnici te bande. Iz Romskog savjeta smatraju da se Medojević obrušio na Rome jer se njihov predstavnik nalazi na listi DPS.

Državno tužilaštvo pokrenulo je istragu s ciljem da otkriju ko je na internet sajtu YouTube postavio snimak svadbe rožajskog biznismena Safeta Kalića, kojeg domaći političari i mediji sumnjiče da se bavi kriminalom i da saraduje sa Darkom Šarićem, za kojim je raspisana Interpolova potjernica. Uprava policije ispitala je, po nalogu Tužilaštva 25. juna 2010. godine, Petra Komnenića, novinara TV Vijesti i Veselina Bajčetu, aktivistu NVO MANS. Novinar Komnenić kazao je da je tužilaštvo važnije ko je objavio snimak, nego da istražuju sadržaj snimka. Na svadbi su, između ostalih, u društvu ljudi iz kriminalnog miljea bili prisutni funkcioneri Agencije za nacionalnu bezbjednost. Na Sjednici skupštinskog Odbora za bezbjednost i odbranu, koja je održana 1. jula 2010. godine, na pitanje poslanika Vasilija Laloševića zašto je policija saslušavala Petra Komnenića, novinara TV Vijesti i Veselina Bajčetu iz MANS-a, Veselin Veljović, direktor Uprave policije kazao je da je neko zlonamjerno iskonstruisao video materijal svadbe Safeta Kalića na kojem su zloupotrijebljeni službenici Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB), a da policija i tužilaštvo pokušavaju da odgonetnu ko bi to mogao da bude. Vanja Čalović, izvršna direktorica MANS-a pozvala je direktora Uprave policije da argumentuje i procesuiru optužbe koje je iznio na sjednici skupštinskog Odbora, povodom snimka svadbe Safeta Kalića. NVO MANS ocijenila je ove postupke kao vid zastrašivanja i ućutkivanja aktivista i novinara koji zahtijevaju da institucije obezbijede konkretne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala. MANS je obavijestio ambasadore u Crnoj Gori o saslušavanju njihovog aktiviste Bajčete i novinara Komnenića. Robert Hardh, direktor Civil Right

Defenders-a, uputio je otvoreno pismo premijeru Milu Đukanoviću i ministru Ivanu Brajoviću u kojem je iskazao zabrinutost zbog policijskog saslušanja Komnenića i Bajčete i da takav način postupanja predstavlja pritisak na one koji kritikuju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u Crnoj Gori. S obzirom na to da je ANB zabranila MANS-u pristup informaciji o tome da li je Zoran Lazović, službenik ANB, prisustvovao svadbi Safeta Kalića u službene ili privatne svrhe, MANS je podnio tužbu Upravnom sudu. Upravni sud je odbio tužbu MANS-a uz obrazloženje da je pristup tajnim podacima ANB-a ograničen. Predstavnici MANS-a istakli su da je u interesu građana da znaju da li postoje privatne veze između visokih zvaničnika ANB i osoba koje se po izvještajima te agencije spominju kao bezbjednosno interesantne.

Maloljetni sin Nebojše Medojevića, lidera Pokreta za promjene, napadnut je 25. juna 2010. godine dok je igrao košarku sa drugom. Medojević je kazao da je napad na njegovog sina poruka kriminalnih djelova policije i Agencije za nacionalnu bezbjednost. Vanja Čalović, izvršna direktorka Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) izjavila je da je napad "poruka organizovanog kriminala svima koji se usuđuju da traže uspostavljanje vladavine prava". Podgorička policija uhapsila je V.S. (22), S.S. (19). i D.K. (19)., iz Podgorice zbog sumnje da su počinili krivično djelo nasilničko ponašanje. Uprava policije navodi da incident nije imao političku pozadinu, jer osumnjičeni nijesu znali da je riječ o sinu lidera PzP. Predsjednik Pokreta za promjene, Nebojša Medojević optužio je za napad na njegovog maloljetnog sina dvojicu službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost, D.G. i Z.L. i zatražio od vrhovne državne tužiteljke, Ranke Čarapić da provjeri njegove sumnje i saznanja. Medojević je istakao da je ovo prijeteća poruka kako bi prestao da javno ukazuje na veze između određenih pripadnika ANB i policije sa organizovanim kriminalom. Medojević je zahtijevao da tužilaštvo zatraži od policije nove istražne radnje. Tužilaštvo je protiv napadača na maloljetnog sina Nebojše Medojevića podiglo optužnicu zbog nasilničkog ponašanja. Sud je osudio braću Vidoja i Radoslava Stanišić zbog napada na maloljetnog sina Nebojše Medojevića na po osam mjeseci zatvora.

Aktivisti NVO MANS, Vanja Čalović, Dejan Milovac, Vuk Maraš, Veselin Bajčeta i Zorica Čeranić podnijeli su Agenciji za nacionalnu bezbjednost zvaničan zahtjev za pristup svim informacijama u njihovom posjedu, koje bi mogle uputiti na zaključak da su pomenuti predstavnici MANS-a angažovani od strane inostranih obavještajnih službi ili struktura, odnosno da rade protiv interesa države i njenih građana. Povod za ovakvim zahtjevom MANS-a bila je izjava direktora Uprave policije, Veselina Veljovića koji je kazao da su određeni događaji bili pravi povod za harangu pojedinih medija, političkih subjekata i struktura civilnog društva na crnogorske bezbjednosne strukture. Od ANB-a su 23. jula 2010. godine dobili odgovor da im ne mogu dozvoliti uvid u traženu dokumentaciju jer bi objavljivanjem podataka koje

ANB prikuplja o rukovodiocima MANS-a moglo onemogućiti, odnosno dovesti u opasnost izvršenje određenih poslova iz nadležnosti ANB. Nakon toga, MANS je podnio 41 zahtjev ANB-u, u ime crnogorskih poslanika, novinara i ostalih članova MANS-a, da ih informiše o tome da li ta služba o njima vodi tajne dosijee i da im, ukoliko to čini, omogući uvid u njihovu dokumentaciju. Opozicioni poslanici podnijeli su inicijativu da Skupštinski Odbor za bezbjednost sasluša Duška Markovića, direktora ANB i Veselina Veljovića, direktora Uprave policije, povodom navoda da ANB prati pripadnike nevladinog sektora. Mikloš Maršal (Miklos Marshall), direktor Transparensi Internešenala (Transparency International), zatražio je od Evropske unije da zaštiti aktiviste nevladine organizacije MANS, koja je njihova partnerska antikorupcijska organizacija u Crnoj Gori. ANB-a je saopštila da ne prati rad civilnog sektora i optužila Vanju Čalović, direktoricu MANS-a, da iznosi neutemeljene ocjene i da protiv ANBa vodi neosnovanu kampanju.

Jovan Vučurović, portparol Nove srpske demokratije, kazao je da Ivan Brajović, ministar unutrašnjih poslova treba da preuzme odgovornost i provjeri da li crnogorska policija bez dozvole prisluškuje opozicione političare. Povod za reagovanje Nove srpske demokratije bila je izjava premijera Mila Đukanovića, koji je tokom kampanje kazao da je informacije o miješanju Tadićevog kabineta u crnogorsku politiku dobio od nadležnih bezbjednosnih struktura Crne Gore.

Menadžment Prve banke najavio je 22. jula 2010. godine da će tužiti Nebojšu Medojevića, predsjednika Pokreta za promjene. Kako je saopšteno iz Prve banke to će učiniti jer je Medojević u Skupštini Crne Gore izjavio da se preko Prve banke prao novac organizovanog kriminala. Većinski vlasnik Prve banke je Aco Đukanović, brat bivšeg premijera Mila Đukanovića koji takođe ima akcije u Prvoj banci.

Odbor Regulatorne agencije za energetiku podnio je krivičnu prijavu protiv Branka Radulovića, poslanika Pokreta za promjene, Željka Ivanovića, direktora dnevnog lista Vijesti i Ljubiše Mitrovića, glavnog urednika Vijesti, prenijeli su mediji 23. septembra 2010. godine. Odbor je podnio krivičnu prijavu zbog povrede časti i ugleda i javnih tvrdnji poslanika Radulovića da "Odbor Agencije pljačka građane određivanjem cijene električne energije, da su oštetili državu i Elektroprivredu za nekoliko stotina miliona eura". Odbor agencije podnio je krivičnu prijavu protiv direktora i glavnog urednika Vijesti "jer su znali ili su morali znati da prenošenje inkriminiranih izjava može štetiti časti i ugledu članova Odbora Agencije".

Povodom najava političkih lidera Bošnjaka iz Srbije i Crne Gore da će tražiti veći stepen autonomije Sandžaka, mediji su prenijeli da je Veselin Veljović, direktor policije izjavio da će pratiti i eventualno sankcionisati sve one koji zagovaraju tu ideju. Predstavnik Bošnjačke partije Crne Gore Hasbija Kalač istakao je da ovakve izjave doživljava kao direktne prijetnje. Ovakvu izjavu direktora Uprave policije osudili su i

Rifat Vesković, predsjednik Demokratske zajednice Muslimana Bošnjaka dok je Rifat Rastoder, potpredsjednik SDP-a, zatražio pojašnjenje ovakve izjave. Uprava policije saopštila je da stavovi koje su saopštili nijesu upereni protiv bošnjačkog naroda, već da je na sastanku kolegijuma policije tretirana bezbjednosna situacija i da niko nije spominjao Bošnjake.

Srpski nacionalni savjet prijavio je više puta tokom 2010. godine da je sa njihovih prostorija ukradena zastava. Iz Savjeta je saopšteno da se to desilo četiri puta tokom 2010. godine. Savjet je krađu zastave svaki put prijavio policiji, ali do danas počinioci nijesu pronađeni.

Zastava Srbije na zgradi Etnografskog muzeja na Cetinju zapaljena je u noći između 30. i 31. oktobra 2010. godine. Policija je otkrila počinioca koji je priznao nedjelo. Protiv tog lica biće podnijeta krivična prijava pod sumnjom da je počinio krivično djelo povrede ugleda strane države ili međunarodne organizacije. Predsjednik Skupštine Crne Gore, Ranko Krivokapić osudio je ovaj incident.

Napadi na imovinu Slobodana Pejovića, ključnog svjedoka u deportacijama, nastavljeni su i tokom 2010. godine. Nepoznati počinioci su u novembru 2010. ponovo polomili staklo na njegovom automobile što je bio već peti put da nepoznati počinioci oštećuju Pejovićeve automobile. Policija do sada nije otkrila počinioce ovih nedjela. Više NVO-a i javnih ličnosti osudili su ovakvo postupanje i zatražili od državnih institucija da sankcionisanjem počinitelja zaštite Pejovića.

Miloš Bašanović i Davor Stanić optužili su menadžment privatne firme "Geneks" da su ih otpustili i poslali jer su izašli na lokalne izbore, koji su održani 17. oktobra 2010. godine u Zeti. Miloš Bašanović je kazao istraživaču YIHR-a da ih je pozvao šef Milorad Kandić i kazao im: "Imate pozdrav od gazde i gazda vam je kazao da bi bilo dobro da ne izlazite na izbore zbog vaše budućnosti." Pošto su oni ipak izašli na izbore, u ponedjeljak 18. oktobra 2010. dobili su otkaze.

VI Besplatna pravna pomoć

Besplatna pravna pomoć je sistem pružanja pravne pomoći onima koji su u finansijskoj nemogućnosti da plate troškove rješavanja pravnih problema, uključujući i sudske troškove. U okviru navedenog programa, posebna pažnja posvećena je pružanju besplatne pravne pomoći pripadnicima romske populacije, ženama žrtvama nasilja, žrtvama policijske torture, slučajevima politički motivisanog nasilja, žrtvama diskriminacije i drugim marginalizovanim grupama. Besplatna pravna pomoć se građanima daje u vidu davanja opštih pravnih informacija, pravnih savjeta, pravne pomoći u sastavljanju pisama, u vidu zastupanja pred sudovima, organima uprave i drugim tijelima koja odlučuju o pravima, obavezama i pravnim interesima. U Crnoj Gori ne postoji institucionalizovan sistem pružanja besplatne pravne pomoći. Izrada Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći je u toku. Ministarstvo pravde je 24. decembra 2010. godine dostavilo Vladinoj Komisiji za politički sistem, unutrašnju i spoljnu politiku, Prijedlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na dalje procesuiranje. Po informacijama YIHR, u Prijedlog zakona nijesu uvrštene preporuke NVO sektora. Kao što smo već istakli, u toku je izrada Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koju je iniciralo Ministarstvo pravde Crne Gore, uz podršku Kancelarije Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori, Savjeta Evrope u Crnoj Gori. Prva javna rasprava radne verzije održana je 7. maja 2010. godine u Podgorici. Komentari i preporuke YIHR na radnu verziju bili su usmjereni na dio gdje u Zakonu piše da će se ovom djelatnošću baviti samo registrovani advokati upisani u registar advokata za pružanje besplatne pravne pomoći. Na takav način će se automatski isključiti stručne, naučne i obrazovne ustanove, nevladine organizacije, političke stranke, sindikati i ostale organizacije koje su pristupačnije građanima. Takođe, ovakve organizacije do sada su se u svom radu bavile ovim poslom, a pritom su i dobrovoljnije za pružanje ovakve vrste pomoći građanima, uzimajući u obzir visoke advokatske tarife koje se iz budžeta za ovaj način pomoći neće dostignuti. Na taj način, može se stvoriti opasnost da mnogi advokati zbog neisplativosti ovog posla neće željeti da pružaju besplatnu pravnu pomoć građanima. Uzimajući to u obzir, otvara se mogućnost za stvaranje jednog monopolskog položaja advokata u kojem bi se isključila mogućnost zdrave konkurencije u polju pružanja besplatne pravne pomoći. Još jedna zamjerka YIHR na radnu verziju ovog zakona jeste to što su uslovi i procedure koje građanin treba da ispuni da bi dobio besplatnu pravnu pomoć suviše rigorozni i komplikovani. Tako, građanin može doći u situaciju da mu je potrebna pravna pomoć za samo ispunjavanje formulara i pribavljanje svih dokumenata kao dokaza o svom imovnom stanju. Takođe, YIHR ističe da bi besplatna pravna pomoć trebalo da se pruži svim građanima koji su slabijeg imovinskog stanja, a ne samo

onima koji su “najsiriomašniji“, sa mogućnošću da oni koji su nešto boljeg imovnog stanja djelimično učestvuju u troškovima ovog postupka. Predlog YIHR-a, koji služi olakšavanju finansijskih pitanja u izradi ovog zakona bio je taj da ovaj Zakon treba da bude usvojen zajedno sa Zakonom o sprječavanju diskriminacije i Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, iz razloga što se predlaže da se od kazni predviđenih Zakonom o sprječavanju diskriminacije formira Fond besplatne pravne pomoći, koji treba da bude proširen dijelom sredstava od prihoda igara na sreću.

Donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći predviđeno je Ustavom, Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju za period od 2008. do 2012. godine i Strategijom za reformu pravosuđa i Akcionim planom za implementaciju 2007. do 2012.

Održane su dvije Javne rasprave o radnoj verziji ovog Zakona i to 17. maja 2010. godine u Kotoru i 19. maja 2010. godine u Bijelom Polju. U Podgorici je 17. juna 2010. godine održana četvrta javna rasprava o Radnoj verziji Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. YIHR je bila jedan od organizatora, zajedno sa Ministarstvom pravde Crne Gore, Kancelarijama UNDP i Savjeta Evrope u Crnoj Gori. Na javnoj raspravi predstavljene su preporuke eksperata iz Savjeta Evrope kao i analiza rodne senzitivnosti Radne verzije ovog zakona.

Od 1. do 3. oktobra 2010. godine, YIHR je u Bečićima organizovala regionalni sastanak sa temom „Besplatna pravna pomoć - iskustva regiona“. Na osnovu razmjene iskustava, stavova i znanja učesnika na ovom sastanku, o dosadašnjem funkcionisanju Zakona u zemljama iz regiona, možemo zaključiti da naš Prijedlog zakona treba da se doradi, čime bi se izbjegle greške i nedostaci koji su primijećeni na osnovu dosadašnjeg funkcionisanja Zakona u regionu.

Nacrt Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći nalazi se u Vladinoj proceduri i po najavama pojedinih predstavnika Vlade biće donijet tokom 2011. godine.

Advokatske tarife u Crnoj Gori nijesu srazmjerne socijalnoj situaciji građana što je razlog više za donošenje kvalitetnog rješenja u ovoj oblasti.

Od početka 2009. Godine, YIHR je počela sa pružanjem besplatne pravne pomoći marginalizovanim grupama u slučajevima kršenja ljudskih prava. Takođe, otvorena je telefonska linija SOS, putem koje žrtve kršenja ljudskih prava dobijaju besplatnu pravnu pomoć. Od kada je Inicijativa mladih za ljudska prava počela sa pružanjem besplatne pravne pomoći dat je veliki broj besplatnih pravnih savjeta, a pred sudom smo zastupali deset slučajeva.

Navodimo kratak opis slučajeva koje je YIHR zastupala pred sudovima a o kojima nijesmo pisali u ostalim oblastima ovog izvještaja.

Slučaj Fehmo Kočan

Državljanin Velike Britanije, Fehmo Kočan prijavio je YIHR-u policijsku torturu 3. septembra 2009. godine. Upravljao je automobilom u kojem su sa njim bili njegova supruga i sin. Policija ga je zaustavila na putu između Podgorice i Kolašina. Policijski službenici tvrdili su da je Kočan preticao na punoj liniji u nepreglednoj krivini. Kočan je ocijenio da policijski službenici nijesu postupali po zakonu i pravilima policijske procedure. Po prijavi policije pokrenut je prekršajni postupak protiv Kočana, na osnovu Zakona o bezbjednosti saobraćaja. Dana 8. septembra 2009. godine, donijeta je prvostepena odluka kojom je Kočan proglašen krivim. Advokat YIHR kojeg je ovlastio Kočan uložio je žalbu Vijeću za prekršaje 10. septembra 2009. godine. Čeka se drugostepena odluka.

Slučaj Igora Milića

Rješenjem od 12. februara 2010. godine, Osnovni državni tužilac iz Podgorice odbacio je krivičnu prijavu Milijane Milić, majke Igora Milića od 9. novembra 2009. Godine, protiv službenika Zavoda Igora Markovića i Radovana Todorovića, zbog krivičnog djela mučenja i zlostavljanja iz člana 167 stav 3 u vezi stava 2 Krivičnog zakonika. Nakon toga, Igor Milić podnio je 23. februara 2010. godine optužni predlog protiv svih službenika ZIKS-a u Spužu, koje je inače Rješenjem od 12. februara 2010. godine Osnovni državni tužilac imenovao kao službenike koji su učestvovali u takozvanom "pretresu sobe D-2". Postupajući po Optužnom predlogu od 21. februara 2010. godine, koji je tretiran kao zahtjev za sprovođenje istrage, Osnovni sud u Danilovgradu donosi Rješenje 22. aprila 2010. godine, kojim odlučuje da se zahtjev od 21. februara 2010. godine za sprovođenje istrage, podnijet od strane Igora Milića, može smatrati krivičnom prijavom i dostaviti Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici na dalji postupak. Na unaprijed navedeno Rješenje, advokatica Milića uložila je žalbu 10. maja 2010. godine, a takođe kompletnu dokumentaciju slučaja Igora Milića dostavila je Osnovnom državnom tužilaštvu Podgorice na dalji postupak. Viši sud odbija žalbu Milića na Rješenje od 22. aprila 2010. godine Osnovnog suda u Danilovgradu. Nakon toga Igor Milić 9. novembra 2010. blagovremeno podnosi ustavnu žalbu Ustavnom sudu u Podgorici. Postupajući po novoj krivičnoj prijavi koju je dostavio Osnovni sud Danilovgrad i advokatica Jasavić Osnovnom državnom tužilaštvu Podgorica, tužilaštvo istu odbacuje dana 19. oktobra 2010. godine, zbog čega se podnosi novi Zahtjev za sprovođenje istrage protiv službenika ZIKS-a dana 12. novembra 2010. godine. Advokatica je 9. novembra 2010. godine predala ustavnu žalbu Ustavnom sudu Crne Gore. Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu poslata je predstavka 5. septembra 2009. Godine.

Slučaj Nikezić Dalibor

Od 12. februara 2010. godine Osnovni državni tužilac Podgorica odbacuje krivične prijave Sabaedine Nikezić, majke Dalibora Nikezića, protiv službenika ZIKS-a, zbog krivičnog djela mučenja i zlostavljanja iz člana 167 stav 3 u vezi stava 2 Krivičnog zakonika. Nakon toga, Dalibor podnosi optužni predlog 23. februara 2010. godine. Postupajući po optužnom predlogu od 21. februara 2010. godine koji je tretiran kao zahtjev za sprovođenje istrage, Osnovni sud u Danilovgradu donosi Rješenje 22. aprila 2010. godine, kojim odlučuje da se zahtjev za sprovođenje istrage od 21. februara 2010. godine podnijet od strane Dalibora Nikezića ima smatrati krivičnom prijavom i dostaviti Osnovnom državnom tužilaštvu Podgorica na dalji postupak. Na unaprijed navedeno Rješenje, advokatica je 10. maja 2010. godine uložila žalbu, a takođe kompletnu dokumentaciju slučaja Dalibora Nikezića dostavila Osnovnom državnom tužilaštvu Podgorice na dalji postupak. Viši sud odbija žalbu Dalibora Nikezića na Rješenje od 22. aprila 2010. godine Osnovnog suda u Danilovgradu. Nakon toga Dalibor Nikezić blagovremeno podnosi 9. novembra 2010. godine ustavnu žalbu Ustavnom sudu Podgorica. Postupajući po novoj krivičnoj prijavi koju je dostavio Osnovni sud Danilovgrad i advokatica Jasavić Osnovnom državnom tužilaštvu Podgorica, tužilaštvo istu odbacuje dana 19. oktobra 2010. godine zbog čega podnosimo novi Zahtjev za sprovođenje istrage protiv službenika ZIKS-a dana 12. novembra 2010. godine. Advokatica je 9. novembra 2010. godine predala ustavnu žalbu Ustavnom sudu Crne Gore. YIHR trenutno priprema predstavku za Sudu za ljudska prava u Strazburu.

Slučaj Adnan Lukač

Adnan Lukač je osoba sa invaliditetom iz Podgorice. Lukač je podnio krivičnu prijavu protiv službenog lica – inspektora, zbog nesavjesnog rada u službi. Inspektor je naložio rušenje Lukačevog stambenog objekta, a da pritom nije provjerio da li je objekat oslobođen lica i stvari. Inspektor je pravosnažno osuđen na kaznu zatvora od tri mjeseca i obavezan je da nadoknadi nastalu štetu i to presudom Osnovnog suda u Podgorici od 23. novembra 2007. godine. Protiv Lukača je povodom izgradnje objekta pokrenut krivični postupak za krivično djelo nedozvoljena gradnja. Lukač je ovlastio advokata YIHR za branioca u ovom predmetu. Pravosnažnom presudom Osnovnog suda u Podgorici od 27. septembra 2010. godine proglašen je krivim zbog krivičnog djela iz člana 326 Krivičnog zakonika, građenje objekta bez građevinske dozvole i izrečena mu je uslovna osuda od tri mjeseca zatvora koja se neće izvršiti ako isti u roku od jedne godine po pravosnažnosti presude ne izvrši novo krivično djelo.

Slučaj Faruka Lješanina

Faruk Lješanin iz Plava podnio je prijavu protiv policijskih službenika zbog torture. Osnovni sud u Plavu donio je oslobađajuću presudu 2. aprila 2009. godine. YIHR je podnijela žalbu dana 1. jula 2009. godine, Višem sudu u Bijelom Polju. Žalba je odbijena 19. novembra 2009. godine. U prekršajnom postupku, koje je policija pokrenula protiv Lješanina kao okrivljenog, donijeta je oslobađajuća presuda 5. juna 2007. godine. Krivični postupak koji je bio pokrenut od strane policajaca protiv Lješanina, zbog krivičnog djela uvrede, obustavljen je Rješenjem Osnovnog suda u Plavu dana 11. juna 2007. godine. Lješanin je u sva tri sudska predmeta ovlastio advokata YIHR koji ga je zastupao kao oštećenog, odnosno branio kao okrivljenog.

Slučaj V.G.

Maloljetnica V.G., prijavila je seksualno zlostavljanje. Okrivljeni Vladimir Cigrovski je bio skoro tri godine u bjekstvu, nakon privođenja osuđen je prvostepenom presudom na 18 mjeseci zatvora dana 30. decembra 2008. godine. Presuda još nije pravosnažna. Advokat YIHR je zastupao oštećenu.

Slučaj Behija Ramović

Behija Ramović, oštećena je u predmetu u kojem je okrivljeni Vladan Stanojević proglašen krivim, na osnovu člana 167 Krivičnog zakonika Crne Gore, zbog djela zlostavljanje i mučenje. Osnovni sud osudio je Stanojevića na zatvorsku kaznu u trajanju od šest mjeseci pravosnažnom presudom. Postupak za naknadu nematerijalne štete je u toku.

Slučaj Rizo Alković

Provokacije na vjerskoj i nacionalnoj osnovi od strane komšija stalna su pojava. Događaji kao što su “pucanje pored prozora, čaure koje lete svuda po ulici, puštanje srpskih nacionalističkih pjesama i na Bajram, instruiranje djece i supruga da psuju i vrijeđaju na vjerskoj osnovi, priče da se oštre sablje, sjekire i srpovi i prijjetnje da će ubiti i zaklati Muslimana i Turčina”. YIHR je dana 18. novembra 2009. godine podnijela krivičnu prijavu Višem državnom tužiocu u Podgorici protiv više lica, zbog krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u sticaju sa krivičnim djelom rasna i druga diskriminacija Krivičnog zakonika Crne Gore. Viši državni tužilac odbacio je krivičnu prijavu Rješenjem od 24. novembra 2009. godine. Advokatica YIHR podnijela je zahtjev za sprovođenje istrage dana 14. decembra 2009. godine. Viši sud u Podgorici odbacio je zahtjev 17. marta 2010.

godine nakon čega je 26. marta 2010. godine uložena žalba Apelacionom sudu. Žalba je odbijena 31. maja 2010. godine. Uložena je ustavna žalba dana 19. jula 2010. godine i poslata predstavka u Strazburu dana 9. novembra 2010. godine. Pokrenut je i krivični postupak po privatnoj tužbi protiv Riza Alkovića od strane Đorđije Strugara zbog krivičnog djela neovlašćeno snimanje i prisluškivanje. Presudom Osnovnog suda u Podgorici od 24. aprila 2010. godine Alković se oglašava krivim a izrečena mu je uslovna kazna. Uloženu žalbu odbio je Viši sud Podgorica 15. oktobra 2010. godine. Podnijeta je ustavna žalba dana 15. decembra 2010. godine. YIHR piše predstavku Sudu za ljudska prava u Strazburu a ona će biti poslata u januaru 2011. godine.

VII Sloboda izražavanja

Član 47 Ustava Crne Gore garantuje slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na neki drugi način. Na osnovu Ustava, pravo izražavanja može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda garantuje svakom slobodu izražavanja, po kojoj ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti. Konvencija predviđa neophodna ograničenja ovog prava u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi spriječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite prava ili ugleda drugih, radi spriječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva. Evropski sud za ljudska prava u praksi je predvidio da političari i ostali koji obavljaju javne funkcije, moraju da trpe veći stepen kritike nego drugi građani.

Zakon o medijima Crne Gore definiše da su mediji slobodni, a da je cenzura medija zabranjena i da Crna Gora jamči slobodu informisanja na nivou standarda koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama.

Krivični zakonik Crne Gore ograničava slobodu izražavanja kroz djelo klevete za koje je propisana kazna čak do 14 hiljada eura, što nije u skladu sa evropskim standardima i preporukama da novčane kazne za djela klevete moraju biti proporcionalne ekonomskom standardu i platežnoj moći, kako ne bi dovele u pitanje dalje funkcionisanje i egzistenciju medija i novinara. Ovo je posebno važno ako se uzme u obzir da su sudovi u ranijem periodu izrekli kazne čak i do 20 hiljada eura i to po tužbama političara i javnih funkcionera koji bi morali da trpe veći stepen kritike.

Iako je YIHR registrovala prve pozitivne signale, u 2010. godini sudovi su donosili oslobađajuće presude po tužbama za klevetu protiv novinara. Međutim, sloboda izražavanja nije na zadovoljavajućem nivou. Državne nadležne institucije još uvijek nijesu riješile slučajeve ubistava i napada na novinare. Nije riješen slučaj ubistva urednika lista Dan, Duška Jovanovića, kao ni slučaj ubistva Srđana Vojičića koji je bio vozač književnika Jevrema Brkovića, koji je bio meta napada. Policija nije riješila ni napade na novinare Tufika Softića iz Berana i Mladena Stojovića iz Bara. I tokom 2010. godine donijete su presude sa visokim novčanim iznosima za odštete i registrovani su incidenti koji i dalje ugrožavaju slobodu izražavanja. Takođe, visoki novčani zahtjevi koji su utvrđeni ranijim presudama predstavljaju značajno ograničenje za rad novinara, medija i slobodu izražavanja. U periodu od 2007. do 2010. godine Vijesti, Dan i Monitor osuđeni su na skoro 200 hiljada eura, dok je

pred sudom u toku još oko 65 postupaka protiv ova tri medija i njihovih novinara. YIHR je registrovala i incidente u kojima je ometan rad novinara.

Vrhovni sud Crne Gore potvrdio je kaznu **Damiru Mandiću** koji je osuđen kao saizvršilac ubistva novinara Duška Jovanovića, urednika dnevnog lista DAN, na 18 godina zatvorske kazne. Jovanović je ubijen 27. maja 2004. godine. Nadležni državni organi još uvijek nijesu identifikovali ostala lica koja su zajedno sa Mandićem učestvovala u ubistvu Jovanovića.

Osnovni sud u Podgorici oslobodio je 5. marta 2010. godine **Jasminu Muminović**, novinarku Nezavisnog dnevnika Vijesti, optužbi za klevetu po tužbi Safeta Kalića. Kalić je optužio Muminovićku da ga je oklevetala 21. avgusta 2008. godine u tekstu "Uhapšen Sajo Kalić" u kojem je navela da je Kalić uhapšen i da se u crnogorskim policijskim dosijeima i dokumentima ANB pominje kao bezbjednosno interesantna osoba, pripadnik rožajskog klana koji svoje aktivnosti ostvaruje u inostranstvu i da je Kalić u akciji policije Srbije označen kao jedan od glavnih narko bosova na Balkanu. Kalić je istom tužbom obuhvatio još jedan tekst od 1. septembra 2008. godine "Kalić na slobodi podstanari u Spužu". I u ovom tekstu Muminovička je navela da je Kalić označen kao jedan od glavnih narko bosova na Balkanu. Sud je odlučio da je Muminovička imala opravdanih razloga da vjeruje da je istinito ono što je iznijela u spornom tekstu i da nije postupala s umišljajem da nanese štetu časti i ugledu Kalića. Viši sud iz Podgorice donio je 13. septembra 2010. godine Rješenje kojim se uvažava žalba Kalića na presudu Osnovnog suda kojom je Muminovička oslobođena. Viši sud je predmet vratio Osnovnom sudu na ponovno suđenje jer je izrečena presuda Osnovnog suda protivrječna sa razlozima presude, pri čemu su razlozi presude međusobno protivrječni.

Osnovni sud u Podgorici oslobodio je 15. februara 2010. godine **Dejana Milovca**, aktivistu nevladine organizacije MANS, optužbi za klevetu po tužbi Mila Jankovića, predsjednika Opštine Cetinje. Janković je tužbu podnio početkom avgusta 2007. godine nakon najave MANS-a da će protiv Jankovića podnijeti krivičnu prijavu zbog sumnje da je u postupku prodaje opštinskog zemljišta zloupotrijebio službeni položaj i da je nesavjesno vršio službenu dužnost. Sudija se u obrazloženju oslobađajuće presude pozvao na član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima koja predviđa slobodu izražavanja, saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti.

Na adresu **dnevnog lista DAN** stigla je još jedna presuda 2010. godine. Riječ je o presudi Višeg suda iz Podgorice koji je potvrdio presudu Osnovnog suda, kojom je Danilo Vuković, pomoćnik glavnog i odgovornog urednika DAN, proglašen krivim zbog krivičnog djela kleveta, pisanjem tekstova o trafikingu Moldavke S.Č. 2003. godine. Iako je presuda donešena 15. februara 2007. godine, na adresu DAN-a stigla

je tek početkom 2010. godine. Danilu Vukoviću sud je izrekao kaznu od 14 hiljada eura koju mora isplatiti premijeru Milu Đukanoviću. Supruga ubijenog urednika DAN-a, Slavica Jovanović kazala je istraživaču YIHR da je ova presuda pokazatelj slobode, odnosno neslobode medija na prostoru Crne Gore. Ona je, kako je rekla Slavica Jovanović, takođe siguran pokazatelj korumpiranosti jednog dijela sudstva i dvostrukog aršina. Prema njenim riječima, pisati o aferi koja je potresla Crnu Goru, o kojoj je pisala čitava Evropa i koja je svoj epilog imala u Skupštini Crne Gore, pri tom biti rigorozno sankcionisan, dovoljno govori o slobodi medija u Crnoj Gori!

Osnovni sud u Podgorici presudio je 27. januara 2010. godine da historičar **Živko Andrijašević** plati hiljadu eura Momiru Đuroviću, predsjedniku Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, koji ga je tužio za klevetu. Sud je ustanovio da Andrijašević nije oklevetao već uvrijedio Đurovića, kako je bilo navedeno u tužbi.

Momčilo Vuksanović, predsjednik Srpskog nacionalnog vijeća, po presudi Osnovnog suda u Danilovgradu 22. februara 2010. godine zbog krivičnog djela klevete, mora da isplati tri hiljade eura Goranu Daniloviću, zamjeniku predsjednika Nove srpske demokratije. Danilović je tužio Vuksanovića zbog toga što je Vuksanović javno tvrdio da je Danilović potkrao Srpsko nacionalno vijeće.

Osnovni sud oslobodio je 14. maja 2010. godine **Seada Sadikovića**, novinara Monitora, za djelo kleveta po tužbi Zorana Lazovića, visokog funkcionera Agencije za nacionalnu bezbjednost. Lazović je tužio Sadikovića zbog teksta "Kolumbija na Limu" u kojem je Sadiković napisao da je Lazović prijatelj sa rožajskim biznismenom Safetom Kalićem. YIHR je pružila besplatnu pravnu pomoć Sadikoviću. Viši sud u Podgorici preinačio je presudu Osnovnog suda kojom je Sead Sadiković bio oslobođen po tužbi Zorana Lazovića, visokog službenika ANB, zbog povrede časti i ugleda. Viši sud odlučio je da se preinači presuda Osnovnog suda i usvoji tužbeni zahtjev Lazovića za nadoknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda. Lazović je u tužbenom zahtjevu tražio nadoknadu od jednog eura. Sadiković je najavio žalbu Apelacionom sudu Crne Gore.

Fotoreporter Boris Pejović ponovo je osuđen na novčanu kaznu od 500 eura zbog kršenja Zakona o javnom redu i miru. Sudija za prekršaje, Milorad Popović donio je takvu odluku 22. aprila 2010. godine po drugi put. Prvu odluku, kojom je Pejović morao da plati 500 eura ukinulo je Vijeće za prekršaje. Nakon ovakve odluke, sudija je dao obrazloženje koje kaže da je Pejović ometao policijske službenike u vršenju službene radnje za vrijeme štrajka radnika firme "Ritam trejd" iz Podgorice. Pejović je podnio žalbu tvrdeći da je Rješenje Područnog organa zasnovano na pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju te da je bio na radnom zadatku i fotografisao štrajk radnika sa iste udaljenosti kao i ostali fotoreporter. Vijeće za prekršaje ponovo je ukinulo 16. juna 2010. godine Rješenje Područnog organa za prekršaje u Podgorici

i vratilo predmet Područnom organu na novo postupanje. U obrazloženju se navodi da je zaključak o prekršajnoj odgovornosti Pejovića preuranjen. Pejović je istraživaču YIHR kazao da je ovakvu odluku Vijeća za prekršaje očekivao jer je pogrešno utvrđeno činjenično stanje i ne postoje dokazi za prekršaje koji su mu stavljeni na teret. Područni organ je obustavio postupak zbog zastare. Pejović je pred Osnovnim sudom u Podgorici pokrenuo više tužbi protiv policajca Zorana Tajića, koji je po riječima Pejovića uzrokovao incident i nije mu dozvolio da obavlja novinarske aktivnosti. Pejović je te tužbe povukao pošto mu se policijski službenik Tajić izvinio pred sudom. YIHR je pružila besplatnu pravnu pomoć Pejoviću i ujedno podnijela krivičnu prijavu protiv policijskog službenika Tajića. Proces je u toku.

Viši sud u Podgorici potvrdio je oslobađajuću presudu novinaru **Budu Simonoviću** po tužbi Vladimira Kekovića, bivšeg funkcionera SDB-a, prenio je dnevni list DAN 10. maja 2010. godine. Keković je tužio novinara Simonovića jer ga je u tesktu "Safir nestao u sefu SDB" 22. februara 2009. godine, učinio odgovornim za krađu dragulja sa hrišćanske relikvije Filermose. Keković je tražio da mu sud dodijeli 15 hiljada eura radi nematerijalne štete. Viši sud u Podgorici potvrdio je oslobađajuću presudu novinaru Simonoviću, ističući da je sud cijenio navode Simonovića kao vrijednosne sudove te da se radi o slobodi izražavanja u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Advokat Kekovića, uložio je žalbu na oslobađajuću odluku Višeg suda zbog, kako je naveo, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, te da je počinjena povreda pravila postupka i pogrešna primjena materijalnog prava.

Osnovni sud u Podgorici oslobodio je **Samira Adrovića**, novinara Vijesti optužbe za klevetu koju je protiv njega podnio Sreten Glendža, bivši načelnik Odjeljenja bezbjednosti u Ulcinju. Adrović je pisao da je Glendža jedan od osumnjičenih za deportacije bosanskih Muslimana.

Televizija Vijesti je nakon više od dvije godine čekanja 27. januara 2010. godine dobila frekvencije. Ovakva reakcija uslijedila je nakon brojnih zahtjeva upućenih nadležnim državnim organima i reakcija ambasada SAD-a i Njemačke, kao i više međunarodnih organizacija koje su iskazale zabrinutost i ocijenile čin neizdavanja dozvole nasiljem nad slobodom medija.

Izvršne presude protiv novinara **Veseljka Koprivice**, koji je za nanošenje duševnih bolova osuđen na novčanu kaznu od oko 23 hiljade eura, ozbiljno ugrožavaju njegovu egzistenciju. Koprivica ovaj iznos otplaćuje polovinom svoje plate, po tužbama Božidara Čolovića, bivšeg glavnog urednika TV Crne Gore, Milana Stojovića, bivšeg glavnog urednika nikšićkih novina i Milorada Boškovića, bivšeg urednika Pobjede. Koprivica je počeo da otplaćuje kazne prije šest mjeseci. Po nalogu sudije Osnovnog suda u Podgorici, Aleksandra Stojanovića, sa žiro-računa Veseljka Koprivice skinut je

3. septembra 2009. godine cijeli iznos (240,39 eura) i bez njegovog znanja uplaćen na žiro-račun Božidara Čolovića. Koprivica je osuđen zbog toga što je u listu Liberal, u kojem je bio glavni i odgovorni urednik 1994. godine, objavio informaciju da se u spisima Haškog tribunala nalaze imena 16 crnogorskih novinara, među kojima i trojice novinara kojima sada plaća kaznu. Na izvršnu presudu po tužbi Božidara Čolovića Koprivica se žalio Međunarodnom sudu za ljudska prava u Strazburu. Sud je prihvatio žalbu i povodom ovog slučaja zatražio dodatne informacije od Vlade Crne Gore.

Na Dan novinara, 24. januara 2010. godine polomljeno je staklo na automobilu urednika portala IN4S, **Gojka Raičevića**. Raičević je dobijao i prijatnje zbog tekstova koje piše na portalu IN4S. O ovom incident, Raičević je kazao istraživaču YIHR da je policija pokazala slabo interesovanje u noći kada se desio napad na njegov automobil. On je kazao da nije bilo nikakvog pregleda automobila već su samo zapisnički konstatovali šta se dogodilo. Raičević je u automobilu pronašao veliki automehaničarski ključ koji je policija uzela na analizu. Do objavljivanja izvještaja, kako je Raičević kazao istraživaču YIHR, nije od policije dobio rezultate istrage.

Radu Vukićeviću, dopisniku beogradskog lista "Politika" nepoznati počinioци uništili su dvije gume na automobilu 11. januara 2010. godine. Ovo nije prvi napad na imovinu Vukićevića. Tokom prošle godine, automobil je više puta bio meta napada pri čemu je pričinjena materijalna šteta. Vukićević je slučaj prijavio policiji a počinioци do danas nijesu otkriveni.

Biljana Marković, novinarka dnevnog lista DAN iz Kotora prijavila je policiji 2. juna 2010. godine incident koji se dogodio dok je izvještavala sa sahrane Dragana Dudića. Naime, Biljana Marković je optužila rođake pokojnog Dudića da su joj oduzeli opremu i zabranili joj dalji rad.

Božidar Jelovac, novinar DAN-a iz Pljevalja prijavio je 23. maja 2010. godine incident koji se dogodio u restoranu "Milet bašta". Naime, Jelovac je ispričao istraživaču YIHR da je nakon saznanja da predstavnici DPS-a dijele pare građanima da glasaju za DPS, pošao u Milet baštu da te informacije provjeri. Jelovac je kazao da je Tufik Gadžović, nakon što ga je Jelovac fotografisao, reagovao na takav način da je prisutnim osobama kazao da Jelovcu oduzmu foto aparat. Došlo je do incidenta gdje su NN lica oduzela Jelovcu opremu i zadržavali ga da ne bi napusti restoran. Jelovac je incident prijavio pljevaljskoj policiji.

Osnivači i kolumnisti nezavisnog dnevnika Vijesti i TV Vijesti, **Željko Ivanović, Slavoljub Šćekić, Ljubiša Mitrović, Balša Brković i Milan Popović** dobili su 24. septembra 2010. godine prijeteća pisma u kojima je pisalo: "Gotov si, ti si sledeći". Oni su kazali da od policije očekuju da procijeni bezbjednosni rizik i da im omogućiti da bezbjedno obavljaju posao. Policija je saopštila da preduzimaju intezivne

aktivnosti u cilju identifikovanja lica koje je napisalo i poslalo pisma. Uprava policije je izuzela pisma i uputila ih na analizu u Forenzički centar. Na osnovu rukopisa, sumnja se da je pisma napisalo isto lice.

Branka Plamenac, novinarka nedjeljnika Monitor, prijavila je 1. jula 2010. godine policiji da joj je iz kuće ukraden kompjuter. S obzorom da je kompjuter nestao s radnog stola, Plamenac je kazala da ne može da tvrdi da li je u pitanju običan provalnik ili je to učinjeno zbog podataka koje u njemu posjeduje. Plamenac je kasnije pronašla kompjuter u kesu ispred kuće, nakon čega ga je uzela policija. Kompjuter će biti upućen na vještačenje.

Suđenje **Ibrahimu Čikiću**, autoru knjige "Gdje sunce ne grije" i dnevnom listu Vijesti, po tužbi 11 Bjelopoljaca za nadoknadu štete, održano je 6. jula i 24. septembra 2010. Čikić je u knjizi opisao torturu i zlostavljanje koje je doživio u bjelopoljskom zatvoru 1994. godine, nakon optužbi da je radio na stvaranju države Sandžak. Tužiocu u tužbenom zahtjevu traže 120 hiljada eura zbog klevete. YIHR je izdala Čikićevu knjigu i s njom započela ediciju DOKUMENTI, čiji je cilj ostavljanje pisanog traga o nedjelima koja su činjena devedesetih godina prošlog vijeka, tokom oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije. Proces je u toku.

Aida Skorupan, novinarka dnevnih novina Vijesti iz Rožaja prijavila je policiji da je u stanu gdje stanuje u Rožajama podmetnut požar. Skorupan sumnja da je požar podmetnut u noći između 4. i 5. jula 2010. godine, jer u tom periodu nije bila kući. Ona je kazala da ovaj incident ne može shvatiti drugačije nego kao upozorenje da prestane da se bavi osjetljivim temama u Rožajama.

Milorad Mitrović, aktivista NVO Breznica održao je konferenciju za medije 8. jula 2010. i saopštio da je on prvi ekološki aktivista koji je zbog svog djelovanja osuđen na mjesec dana zatvorske kazne, koju je izdržao u ZIKS-u, u Podgorici. Mitrovića je optužio predsjednik sportsko-ribolovnog društva Lipljan, Jugomir Soković zbog falsifikovanja potpisa na peticiji za preispitivanje rada ovog društva. Mitrović je kazao da je peticija imala 54 potpisa građana koji su kao i on željeli da saznaju istinu o radu društva Lipljan i ulaganju novca koji je dobijen od Ministarstva vodoprivrede Crne Gore. Mitrović je 11. maja 2010. dobio prijeteće pismo sa jednim metkom. U pismu je pisalo: "Poslednja opomena". Mitrović je ovu prijetnju prijavio policiji ali do danas počinitelj nije otkriven. Mitrović je zbog svojih aktivnosti u nevladinom sektoru bio više puta meta napada i više puta je dobija prijetnje.

Isključenje elektronskih medija - Iz Radio-difuznog centra saopšteno je sredinom jula da će većina elektronskih medija biti isključeni ukoliko ne isplate dugovanja prema toj instituciji. Prvi mediji koji su bili isključeni sa mreže bili su

TV Elmag, RTV Nikšić, RTV Pljevlja. Iz Radio-difuznog centra saopšteno je da je jedini razlog isključenja ekonomske prirode. Nakon izmirenja obaveza prema Radio-difuznom centru emiteri su opet uključeni u mrežu.

Slučaj Jovović – Mugoša - Institut za sudsku medicinu „Milovan Milovanović“ iz Beograda donio je nalaz kojim se odbacuje mogućnost da je Dragan Radonjić, vozač gradonačelnika Podgorice Miomira Mugoše, teško povrijeđen u incidentu koji se dogodio 5. avgusta 2009. godine između gradonačelnika i novinara Vijesti. Tužilaštvo je optužilo urednika Vijesti, Mihaila Jovovića da je tom prilikom nanio teške povrede vozaču Miomira Mugoše. Advokat Jovovića, Branislav Lutovac kazao je da od tužilaštva očekuje da Jovovića od sada tretira kao oštećenog i da tužilaštvo pokrene postupak protiv onih lica koja su lažno prijavila da je Radonjić zadobio tešku tjelesnu povredu. Ipak, tužilaštvo je dostavilo prijedlog za dopunu istrage protiv Mihaila Jovovića Osnovnom sudu u Podgorici, da komisija vještaka iz Beograda pojasni nalaz, što je sud usvojio. Ivan Brajović, ministar unutrašnjih poslova i javne uprave (MUPIJU) kazao je da će ministarstvo procijeniti da li Unutrašnja kontrola rada policije treba da se bavi ovim slučajem, jer se dogodio prije nego je MUPIJU preuzeo nadležnost nad Unutrašnjom kontrolom rada policije.

Jovan Lončarević, američki državljanin porijeklom iz Berana, zakupio je i postavio početkom avgusta 2010. godine bilbord u centru Berana, želeći na taj način da ukaže na divlju deponiju u Beranama. Prije nego što je bilbord postavljen, Lončarević je kazao istraživaču YIHR da je provjerio da li je u skladu sa zakonom da takvim postupkom ukaže na štetne posljedice ove deponije. Lončarević je kazao da su bilbord skinuli vatrogasci iz Berana po naređenju lokalnih vlasti. On je kazao da je uredno platio postavljanje bilborda. Vuka Golubović, gradonačelnik Berana kazao je za Radio slobodna Evropa da je razlog tome raskidanje ugovora sa firmom koja je vlasnik bilborda i neplaćanje dažbina opštini.

Milutin Sekulović, novinar lista “Večernje novosti”, prijavio je incident u kojem je optužio Milana Golubovića, direktora Agencije za izgradnju Berana, da mu je 11. avgusta 2010. godine prijetio tokom telefonskog razgovora. Sekulović je kazao istraživaču YIHR da mu je Golubović dva puta kazao „da će mu platiti za sva vremena, ukoliko mu ime bude još jednom spomenuo“. Sekulović je ovaj incident prijavio policiji u Beranama. Državno tužilaštvo odbacilo je prijavu uz obrazloženje da u telefonskim prijetnjama nije bilo elemenata krivičnog djela, istakao je Sekulović. On je dodao da ga tužilaštvo nije pozivalo ni na razgovor povodom ovog incidenta. Motiv za prijetnje bio je tekst “Zaboljelo ih ruglo“ u kojem je Sekulović pisao o skidanju postera sa bilborda koji je ukazivao na deponiju u blizini nekoliko naselja u Beranama, a koji je postavio Jovan Lončarević. U tekstu se navodi da je Milan Golubović naredio skidanje bilborda.

Dejan Mihajlović, novinar kragujevačkog nedjeljnika "Svjetlost" prijavio je incident koji se dogodio 17. avgusta 2010. godine u Sutomoru, u kafiću „Mahito“. Mihajlović tvrdi da su ga službenici obezbjeđenje tog kafića napali i nanijeli mu lakše tjelesne povrede. On je optužio i službenike policije koji su nakon incidenta došli na lice mjesta za uvrede, prijetnje i psovke na nacionalnoj osnovi. Mihajlović je vršio službenu dužnost, pripremajući reportažu za nedjeljnik Svjetlost, u trenutku kada je došlo do incidenta. Mihajlović i list Svjetlost uputili su i protest Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave Crne Gore.

Duško Knežević – Monitor - Duško Knežević i Atlasmont banka tužili su 24. septembra 2010. godine nedjeljnik "Monitor" za naknadu nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda i povrede ugleda i prava ličnosti pravnog tužioca. Traženi iznos je 40 hiljada eura. Tužba je podnijeta zbog brojeva Monitora od 3. i 17. septembra 2010. godine u kojima je, kako se navodi u tužbi, došlo do povrede časti i ugleda tužilaca. Proces je u toku.

Petar Komnenić - Viši sud u Podgorici ukinuo presudu Osnovnog suda 5. novembra 2010. godine, kojom je novinar Petar Komnenić bio osuđen na isplatu u iznosu od dvije hiljade eura biznismenu Safetu Kaliću, zbog klevete. U obrazloženju koje je naveo Viši sud stoji da je Osnovni sud propustio da provjeri istinitost izvještaja ANB-a u kojem je Kalić opisan kao bezbjednosno interesantna osoba, na šta se Komnenić pozvao u svom tekstu objavljenom u Monitoru.

Željezara – MANS - Osnovni sud u Podgorici odbacio je 8. novembra 2010. godine kao neosnovanu tužbu menadžmenta Željezare protiv MANS-a. Veselin Bajčeta iz MANS-a kazao je istraživaču YIHR: "Presuda Osnovnog suda u Podgorici za MANS bila je očekivana jer je sud uvažio sve naše stavove, kao i pozivanja na presude Evropskog suda za ljudska prava, kao i na slobodu izražavanja. Ocjenjujem kao veoma ohrabrujuće da je u presudi sudija prepoznao da 'sloboda izražavanja ima centralnu ulogu u zaštiti svih prava garantovanih Konvencijom, jer bez široke garancije prava na slobodu izražavanja nema ni slobodne Crne Gore, time ni demokratije'. " MANS je jedna od nevladinih organizacija u Crnoj Gori protiv koje je podnešeno najviše tužbi i krivičnih prijavi pravosudnim organima od strane državnih funkcionera.

Osnovni sud iz Podgorice oslobodio je novinara **Komnena Radevića** po tužbi biznismena Veselina Barovića. Barović je tražio stotinu hiljada eura nadoknade jer je smatrao da su mu povrijeđeni čast i ugled. Povod za tužbu bio je tekst u kojem je Radević pisao o izvještaju sa suđenja za ubistvo policijskog službenika Slavoljuba Šćekića. U tekstu je navedeno da su osumnjičeni za ubistvo vozili automobil koji je u vlasništvu Barovića. Osnovni sud saopštio je da Barović nije dokazao da automobil nije bio u njegovom vlasništvu te je smatrao da mu nije povrijedili čast i ugled.

Dinu Ramoviću, vlasniku i glavnom uredniku televizije “Teuta” iz Ulcinja predsjednik opštine Ulcinj, Gzim Hajdinaga uputio je prijetnje jer je bio nezadovoljan podjelom termina za predstavljanje političkih stranaka uoči izbora koji su održani 17. oktobra 2010. godine. Hajdinaga je putem telefona kazao Ramoviću da će doći sa više stotina pristalica i da će zauzeti zgradu televizije. Prema nezvaničnim informacijama, policija je obezbjeđivala zgradu nekoliko sati nakon prijetnji.

Protiv **Dobrića Dedeića**, predsjednika Stranke srpskih narodnjaka tužbe za klevetu podnijeli su Slaven Radunović, potpredsjednik Nove srpske demokratije i biznismen Veselin Barović. Na ročištu u procesu za klevetu, koji Radunović vodi protiv Dedeića, Dedeić je kazao da mu je Radunović priznao da je morao da uzme 200 hiljada eura od biznismena Veselina Barovića u mraku iza lokala “Maša”. To je bio povod i da Veselin Barović podnese tužbu protiv Dedeića za klevetu.

Ranko Mujović, dekan Pravnog fakulteta i njegova asistentkinja **Bojana Lakićević** podnijeli su više tužbi protiv dnevnog lista Vijesti i novinara Slavka Radulovića. Zbog povrede časti i ugleda oni su u trećoj tužbi tražili 40 hiljada eura za nadoknadu štete. Novinar je pisao o prepravljaju ocjena na Pravnom fakultetu pa i o tome da su ocjene prepravljane Bojani Lakićević. Mujović i Lakićević istakli su da im je tim tekstovima nanijeta velika šteta kako u porodičnom tako i u poslovnom okruženju.

Veselin Baltić, novinar dnevnih novina Vijesti iz Mojkovca ispičao je istraživaču YIHR da ga je Marko Ristić, odbornik Skupštine opštine Mojkovac vrijeđao 14. decembra 2010. godine. Baltić je kazao da ga je Ristić vrijeđao i da mu je prijetio kada mu je postavio pitanje: “Zbog čega nijeste ispoštovali odluku predsjedništva DPS-a povodom izbora gradonačelnika Mojkovca?”

Dana 18. decembra 2010. godine, **Gojku Raićeviću**, uredniku web portala www.in4s.net, nepoznato lice uputilo je više prijetnji povodom teksta “Srpski nacionalni savjet sponzorisaó Dojče Telekom”. Nepoznata lica prijetnje su uputili i u slobodnim komentarima na tekst psujući njegovo dijete i riječima poput: “Čuvaj se”, “Biće Gojko da ne znaš u šta si se upustio”, “Udario si na familije ljudi a na to nema niko pravo. Mišljenja sam da si otišao predaleko i pripazi se jer i ne slušiš kakve će posledice svega ovoga biti”.

Uoči sjednice predsjedništva **Demokratske partije socijalista (DPS)** održane 24. decembra 2010. godine u Podgorici došlo je do incidenta između obezbjeđenja premijera Mila Đukanovića i novinara. Novinari koji su bili prisutni ispričali su da je jedan član obezbjeđenja pokušao da im zabrani snimanje a da se prema novinarki lista Pobjeda nekorektno ponašao, tražeći da vidi fotografije koje su napravljene tom prilikom.

Vuksan Radonjić, direktor firme “Trudbenik“, koja je dobila koncesiju za sječu šume koja se nalazi u kompleksu Dragišnice, medijima je 15. decembra 2010. godine kazao da je tužio Velizara Kasalicu, člana Odbora za zaštitu Dragišnice, zbog krivičnog djela klevete, zbog izjava koje je davao medijima da je Radonjić po Durmitoru napravio “kasapnicu“ sječom šume. Takođe, Radonjić je kazao da je tužio i NVO Green home iz Podgorice, zbog toga što je ta NVO saopštila da je Radonjić posjekao 17.000 kubika građe. Nataša Kovačević iz Green home-a kazala je istraživaču YIHR da je njihova organizacija o ovim navodima upoznata iz medija a da im tužba još uvijek nije dostavljena tako da više informacija nemaju.

VIII Vjerske slobode

Ustav Crne Gore garantuje pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, kao i pravo da se promijeni vjera ili uvjerenje i pravo na slobodu ispoljavanja vjere individualno ili kolektivno. U Ustavu se navodi da niko nije obavezan da se izjašnjava o svojim vjerskim uvjerenjima, dok se ispoljavanje vjerskih uvjerenja može ograničiti samo ako je to neophodno radi zaštite života i zdravlja ljudi, javnog reda i mira, i drugih prava zajamčenih Ustavom. U Crnoj Gori ne postoji državna religija i po Ustavu vjerske zajednice odvojene su od države. Kada je u pitanju obrazovanje, ne postoji predmet koji bi se izučavao u redovnim osnovnim i srednjim školama. Srpska pravoslavna crkva (SPC) i Islamska zajednica imaju sopstvene obrazovne institucije i programe koji nijesu uključeni u obrazovni nacionalni sistem. Položaj vjerskih zajednica u Crnoj Gori regulisan je Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica još iz 1977. godine. Predstavnici vjerskih zajednica nijesu zadovoljni ovim Zakonom i mišljenja su da ga je potrebno izmijeniti. Vjerske zajednice traže da se sprovede restitucija i vrati im se nacionalizovana imovina. Komisija za politički sistem Vlade Crne Gore odgovorna je za regulisanje odnosa između države i vjerskih zajednica. Vlada je finansijski do sada podržavala samo četiri najveće vjerske zajednice. Manjinske vjerske zajednice nijesu dobijale finansijsku podršku do sada. Nacionalni praznici su pravoslavni Božić i Vaskrs. Svi drugi vjernici imaju pravo na proslavljanje svojih vjerskih praznika i odsustvo s posla. U Crnoj Gori četiri najveće vjerske zajednice su Srpska pravoslavna crkva (SPC), Crnogorska pravoslavna crkva (CPC), Rimokatolička crkva i Islamska zajednica.

Prema podacima MONSTATA, u Crnoj Gori više od 74% građana su pravoslavci, 18% Muslimani, 3,5% Katolici a u Crnoj Gori postoji registrovano i nekoliko manjih vjerskih zajednica koje imaju manje od hiljadu vjernika.

Vjerske slobode još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou. YIHR je registrovala više slučajeva vjerski motivisanih incidenata. Početkom godine Filip Vujanović, predsjednik Crne Gore bio je kritikovan od strane nekih političkih partija i nevladinih organizacija da favorizuje SPC. Vjerske zajednice oslobođene su plaćanja poreza ukoliko svojim uslugama zadovoljavaju potrebe svojih vjernika. Međutim, ukoliko vjerske zajednice vrše isporuku proizvoda i usluga za tržište i ako godišnje prelaze više od 18 hiljada eura podliježu plaćanju poreza. Određeni subjekti u društvu kritikovali su vjerske zajednice za netransparentne podatke o poslovanju i plaćanju poreza i obaveza prema državi. Nezavisni dnevnik Vijesti istraživao je i saopštio da se SPC bavi ugostiteljskom i trgovačkom djelatnošću i ubira profit a da državi ne plaća porez. Na osnovu pisanja Vijesti, SPC ima ugostiteljske objekte, hotele a bavila se gradnjom stanova i poslovnih objekata za tržište. Iz SPC saopštili su da plaćaju

porez državi kao i svi ostali građani. Pisanja Vijesti ocijenili su kao selektivnim jer se nijesu bavili poslovanjima drugih vjerskih zajednica. U saopštenju je navedeno i da Rimokatolička crkva u centru Podgorice posjeduje sportsku dvoranu koju iznajmljuje za potrebe drugih privrednih i sportskih društava.

Kamenovanje Bogoslovije - Dana 19. marta 2010. godine, nepoznate osobe kamenovale su Bogosloviju i Internat na Cetinju. Policija je uhapsila pet osoba osumnjičenih za kamenovanje prostorija ove crkvene škole. Gojko Perović, rektor Bogoslovije na Cetinju kazao je istraživaču YIHR da je zadovoljan što je policija identifikovala počinioce i da oni žele da funkcioniše pravna država. Perović je dodao da se radi o maleloljetnim licima koja su dobila ukor pojačani nadzor.

Kamenovanje Parohijskog doma - Dana 14. avgusta 2010. godine, u 23:30 kamenovan je Parohijski dom Srpske pravoslavne crkve u Rožajama. Kamenovanje parohijskog doma dešava se već drugi put 2010. godine. Prvi incident dogodio se u aprilu mjesecu kada je pričinjena materijalna šteta a incident je bio prijavljen policiji. Počinioci ovog djela do danas nijesu otkriveni. Policija je najavila da će odrediti policijskog službenika koji će čuvati crkvu i parohijski dom i da će učiniti sve da pronađu počinioce.

Baraka Crkvene opštine Podgorica izgorjela je u požaru koji se dogodio 24. avgusta 2010. godine u blizini crkve Svetog Đorđa. Velibor Džomić, sekretar Crkvene opštine saopštio je da je požar podmetnut od strane maloljetnog lica koje je baraku polilo benzinom i zapalilo.

Kamenovani predstavnici SPC - Predstavnici Srpske pravoslavne crkve Dragiša Jeremić, Aco Petrić, Dragoje Nišavić i Rajo Prelević kamenovani su 20. septembra 2010. godine u Bijelom Polju pri povratku sa liturgije koja se održala u selu Voljevac u Manastiru Presvete Bogorodice. Nepoznata lica zasula su kamenicama njihov automobil. Dok su bili na liturgiji, Zvonku Jevriću neko je putem telefona javio da će im na povratku biti postavljene barikade. Policija je reagovala i privela na informativni razgovor pet lica.

Cetinjska policija zabranila je 19. avgusta 2010. godine sveštenstvu i vjernicima dvije pravoslavne crkve da uđu u Hram Preobraženja Gospodnjeg i tako spriječila služenje liturgija koje su bile zakazane u različitim terminima. Iz Uprave policije saopšteno je da je to urađeno da bi spriječili incidente koji su se desili prošle godine ali i ranijih godina. Ovakvo postupanje policije izazvalo je nezadovoljstvo i protest obje crkve.

Oskrnavljen islamski vjerski objekat u Tivtu - U noći između 28. i 29. oktobra 2010. godine demoliran je objekat Islamske zajednice u Tivtu. Tom prilikom polomljena su prozorska stakla i u molitvenom dijelu ubačen je svinjski izmet. Iz Mešihata Islamske zajednice, Fuad Čekić kazao je istraživaču YIHR da najoštrije osuđuju ovaj napad i da će se, ukoliko domaće institucije ne pruže zaštitu njihovim vjernicima i ne procesuiraju

ovaj napad, obratiti međunarodnoj zajednici za pomoć.⁵² YIHR i druge brojne nevladine organizacije, pojedinci i političke partije osudile su ovaj incident i pozvale nadležne da otkriju počiniocima i srazmjerno ih sankcionišu. Uprava policije saopštila je da je otkrila počiniocima i da je uz konsultaciju sa Osnovnim državnim tužilaštvom u Kotoru odlučeno da se protiv počinioca podnese krivična prijava zbog krivičnog djela uništenje ili oštećenje tuđe stvari. YIHR je reagovala na ovakvu odluku, smatrajući da je riječ o vjerskoj mržnji te da se optužni prijedlog mora proširiti. U suprotnom, ovakvi stavovi organa gonjenja, najbolja su motivacija budućim počiniocima fašističkih ispada da slične stvari rade i ubuduće. Ipak, Više državno tužilaštvo preuzelo je slučaj koji je prekvalifikovao krivično djelo uništenja ili oštećenja tuđe stvari u krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Još jedan napad dogodio se 4. novembra 2010. godine na prostorije Islamske zajednice u Tivtu. Ovog puta kamenovan je objekat u naselju Kalimanj. Iz Islamske zajednice u Crnoj Gori najoštrije su osudili i ovaj napad i pozvali nadležne da identifikuju i sankcionišu počiniocima. Takođe, saopšteno je da su još 2007. godine od opštinskih službi zatražili pismenim zahtjevom dodjelu lokacije za objekat koji bi služio za administraciju i vjerske obrede, kao i dodjelu parcele za groblje. Iz Islamske zajednice tvrde da im do danas na taj zahtjev nije odgovoreno. Iz Islamske zajednice ocijenili su da su odluka i odgovor opštinskih službi bili pravovremeni, u tom slučaju izbjegli bi se incidenti. Rifat Fejzić, poglavar Islamske zajednice u Crnoj Gori kazao je da će insistirati da im vlasti u Tivtu daju lokaciju na kojoj će graditi hram i groblje za islamske vjernike. Fejzić je kazao: “U demokratskim zemljama i kućni ljubimci imaju pravo na prostor gdje provode vrijeme i gdje se sahranjuju. Muslimani u Tivtu bi trebalo da imaju barem prava koliko i kućni ljubimci”

Službenici Područne jedinice policije iz Podgorice 9. decembra 2010. godine lišili su slobode Dž.R. iz Podgorice zbog osnovane sumnje da je počinio krivično djelo povreda slobode ispovijedanja vjere i vršenja vjerskih obreda i ugrožavanje sigurnosti, na štetu A.A. i A.B. iz Podgorice. Navodi ukazuju da je Dž.R. fizički napao A.B. zamjenika glavnog imama u džamiji na Karabuškom polju. Tom prilikom Dž.R. je fizički napao i A.A. koji je glavni imam u ovoj džamiji.

Mediji su prenijeli da je **porodica Balšić** iz Bijelog Polja diskriminisana od komšija na vjerskoj osnovi zbog toga što je njihov član porodice Nebojša Balšić pripadnik Crnogorske pravoslavne crkve. Po navodima iz medija Balšići su izloženi različitim neprijatnostima, provokacijama, omalovažavanju i prijetnjama. Navodi ukazuju da policija nije reagovala adekvatno i efikasno. Iz Uprave policije su te navode demantovali i saopštili da su službenici policije po prijavama porodice Balšić reagovali blagovremeno i profesionalno.

52 Izvještaj o incidentu od 2. novembra 2010. godine nalazi se u dokumentaciji YIHR

IX Diskriminacija

Ustav Crne Gore zabranjuje diskriminaciju, zabranjuje svaki oblik posredne ili neposredne diskriminacije po bilo kom osnovu i predviđa pozitivnu diskriminaciju ili afirmativnu akciju. U Crnoj Gori usvojen je Zakon o zabrani diskriminacije i na taj način država je postala posljednja zemlja u regionu koja je usvojila ovaj zakon. Diskriminacija u Crnoj Gori postoji u slučaju osoba sa invaliditetom a prisutna je i diskriminacija Roma, nacionalnih i seksualnih manjina, žena i radnika. YIHR je registrovala više slučajeva diskriminacije a donesena je i jedna pravosnažna presuda.

Diskriminacija osoba sa invaliditetom - Osobe sa invaliditetom svakodnevno se suočavaju sa diskriminacijom. Brojni objekti i institucije (sudovi, fakulteti, sredstva javnog prevoza, međunarodne organizacije, itd.) još uvijek nijesu prilagođeni na način kojim bi bili dostupni osobama sa invaliditetom. Ne postoji ni auto-škola koja bi trebalo da ima automobil za obuku lica sa invaliditetom. Zabrinjava to što ne postoji precizna baza podataka koja sadrži imena lica sa invaliditetom. Visok stepen nerazumijevanja i predrasuda šire društvene zajednice ogleda se činjenjem i nečinjenjem u slučaju gradnje kuća za djecu sa teškoćama u razvoju u mjestu Gorica, u blizini Danilovgrada. Građani Gorice kod Danilovgrada potpisali su peticiju protiv gradnje kuća za djecu sa posebnim potrebama koju su ugovorili državna i danilovgradska vlast. Za gradnju ovih kuća sredstva je obezbijedila Ambasada Sjedinjenih Američkih Država. Na osnovu dopisa koji je Ministarstvo rada i socijalnog staranja poslalo udruženju "Rastimo zajedno", planirana je izgradnja tri kuće za djecu sa posebnim potrebama. U ovom centru bio bi izgrađen i dnevni boravak za djecu sa posebnim potrebama. YIHR je osudila potpisivanje peticije mještana Gorica i pozvala nadležne državne institucije, koje se bave ljudskim pravima, da se odrede i reaguju povodom ove peticije, međutim, reakcija je izostala. Takođe, izostala je i reakcija brojnih nevladinih organizacija koje se bave ljudskim i dječjim pravima ali i ostalih institucija. Kako bi izbjegli izgradnju kuća za djecu, građani Gorice iznajmili su prostor u centru Danilovgrada. Gradnja nije počela, a nadležni više nijesu aktualizovali ovu temu. YIHR će ovaj slučaj pratiti i u 2011. godini.

Marijana Mugoša iz Udruženja mladih sa hendikepom, kazala je istraživaču YIHR da je uvjerena da slučajeva diskriminacije osoba sa invaliditetom ima mnogo, ali da je nepoznavanje svojih prava, ćutanje i nespремnost na borbu, nešto što karakteriše veliki broj osoba sa invaliditetom kod nas. Marijana Mugoša nije ćutala. U borbi za pravo na rad i zaštitu od diskriminacije, pokrenula je sudske sporove protiv svog poslodavca - Glavnog grada Podgorice. Naime, uprava Glavnog grada nije dozvolila Marijani da na svoje radno mjesto dolazi sa psom vodičem. O pokrenutim sudskim

postupcima, Marijana kaže: „To je i dalje jedno ogromno klupko zabušavanja i prolongiranja rješenja, gotovo svih institucija kojima sam se obraćala za ovih 25 mjeseci“. Viši sud je 4. juna 2010. godine potvrdio presudu Osnovnog suda, kojom je naloženo Glavnom gradu da omogući Marijani Mugoša nesmetan dolazak do radnog mjesta uz pratnju psa vodiča i to u istim radnim prostorijama, u kojima je radila do zabrane dolaska na posao, tj. do 10. decembra 2008. Međutim, nadležni u Glavnom gradu Podgorice nijesu postupili po presudi, a država nije sprovela mehanizme da pravosnažna odluka bude izvršena. Marijana Mugoša smatra da sud rješenjem od 14. decembra 2010. godine pravi odstupnicu Glavnom gradu i ističe da im sada sud daje recept kako da postupe kasnije u izvršenju presude. Mugoša očekuje da će sada Glavni grad formalno organizovati proces rada u drugoj zgradi za nju i još jednu zaposlenu, samo da bi se makar prividno činilo da postupa po sudskim odlukama. Marijana Mugoša je zbog neizvršavanja pravosnažne presude suda gotovo pola godine, predala predstavku Sudu za ljudska prava u Strazburu 1. decembra 2010. godine.

Na okruglom stolu, koji se održao 6. maja 2010. godine, Goran Macanović, predsjednik Upravnog odbora Udruženja mladih sa hendikepom, kazao je da pristupačnost objekata u javnoj upotrebi nije na zavidnom nivou. Još uvijek postoje brojni objekti kao što je zgrada Skupštine Crne Gore koja je nedostupna za lica sa invaliditetom. Slična je situacija i sa objektima lokalne samouprave. Macanović je kazao da su u Crnoj Gori rijetki hoteli koji su pristupačni licima sa invaliditetom a ista je situacija i sa vjerskim objektima i javnim prevozom. Tijana Savić iz Ministarstva uređenja prostora kazala je da se licima sa invaliditetom zakonski omogućava pristup javnim objektima, kroz obavezu da se gradnjom objekata u javnoj upotrebi mora omogućiti pristup licima sa invaliditetom. Zakon o uređenju prostora predviđa i sankcije u vidu novčanih kazni do 16.500 eura za pravna lica i preduzetnike koji ne obezbijede pristup licima sa invaliditetom.

Mira Topović iz NVO Udruženje paraplegičara Pljevlja kazala je 3. septembra 2010. godine istraživaču YIHR da se položaj osoba sa invaliditetom popravlja ali da se osobe sa invaliditetom i dalje suočavaju sa visokim stepenom diskriminacije. Topovićeva ističe da se sa sve većim brojem organizacija civilnog društva, koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom, njihov položaj popravlja ali da je najveći problem to što se postojeći pravni propisi ne poštuju u praksi. Najveći problemi sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom u Pljevljima su, prema njenim riječima, nepristupačnost objekata od javnog značaja kao što su škole, opštine, bolnice, Centar za socijalni rad, Biro rada, sportski tereni i zgrade u kojima se dešavaju kulturne manifestacije. Kao generalni problem, Topovićeva navodi nezaposlenost osoba sa invaliditetom.

Dušan Rakočević iz Mojkovca obilježio je 7. jula 2010. godine godišnjicu štrajka glađu jer mu je zdravstvena komisija dala nalaz u kojem se navodi da je sposoban za samostalan život i rad. Rakočević je teško pokretan i ima dijagnozu „aralysis cerebralis“. Zbog takvog nalaza ne može da ostvari pravo na ličnu invalidninu i trenutno živi od 33 eura koje prima od Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Rakočević je optužio komisiju i pozvao državnu tužiteljku Ranku Čarapić i ministra pravde, Miraša Radovića da reaguju.

Zoran Spasojević iz Nikšića saopštio je putem medija o diskriminaciji koju trpi. Spasojević je ekonomista sa 50% invaliditeta i godinama traži posao, u čemu do danas nije uspio. Spasojević je optužio Biro rada da su mu, kada bi došao da traži posao, govorili da im „Ne djeluje kao invalid“ ili bi ga pitali „Šta će ti posao?“. Spasojević je obišao brojna preduzeća i firme u Nikšiću ali nije uspio da dobije posao. Trenutno prima 68 eura invalidnine.

Dana 22. septembra 2010. godine, konobar restorana „Carine“ zabranio je Andriji Samardžiću, koji koristi psa vodiča, da uđe u taj restoran. Konobar mu je kazao da je to naređenje Čeda Popovića, vlasnika restorana „Carine“. Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore pisalo je vlasniku restorana, obavještavajući ga da će korisnici pasa vodiča dolaziti u restoran Carine i dalje, te da će ubuduće, umjesto da s osjećajem poniženja ustanu i napuste restoran, iskoristiti sva pravna i medijska sredstva uz bezrezervnu podršku Udruženja, brojnih uglednih pravnika i drugih kolega iz NVO sektora. Čedo Popović održao je sastanak sa predstavnicima Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore i nakon toga kazao da se ubuduće takvi incidenti neće dešavati i izrazio žaljenje zbog incidenta. Andrija Samardžić je istakao da je do incidenta došlo zato što konobar nije znao da li je riječ o psu vodiču ili kućnom ljubimcu, te da je prihvatio izvinjenje. On je kazao da neće pokretati postupke pred pravosnažnim organima. Andrija Samardžić iz Udruženja mladih sa hendikepom još jedanput se suočio sa diskriminacijom 5. novembra 2010. Naime, tog dana Samardžiću je zabranjen boravak sa psom vodičem i u podgoričkom restoranu „Pod pločom“. Samardžić se u tom trenutku nalazio u restoranu sa roditeljima i sestrom kada mu je konobarica saopštila da mora da napusti restoran sa psom vodičem. Nakon toga i vlasnik restorana Radoš Pavićević naredio je Samardžiću da napusti restoran. Udruženje mladih sa hendikepom obavijestilo je o ovom incidentu Kancelariju zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Ministarstvo rada i socijalnog staranja i pozvalo ih da iniciraju postupke na osnovu nadležnosti svake od institucija.

Vlada Crne Gore, UNICEF i crnogorska Delegacija EU pokrenule su početkom septembra 2010. godine, kampanju „Govorimo o mogućnostima“ čiji je cilj da građane podstaknu da bez predrasuda prihvate djecu sa fizičkim i mentalnim

smetnjama u razvoju. Ova kampanja inicirana je nakon što su rezultati UNICEF-vog istraživanja pokazali veliku socijalnu distancu prema djeci sa smetnjama u razvoju. Na osnovu rezultata istraživanja, samo 43% građana Crne Gore prihvatilo bi da dijete sa smetnjama u razvoju pohađa istu školu kao i njihovo dijete, a skoro dvije trećine ispitanih građana su protiv toga da dijete sa smetnjama u razvoju ide u isti razred sa njihovim djetetom. Svakom petom ispitaniku ne bi smetalo da dijete sa smetnjama u razvoju bude najbolji prijatelj njihovom djetetu.

Diskriminacija Roma - Romi su najdiskriminisanija grupa u Crnoj Gori. Najave pojedinih zvaničnika da buduću “narodnu kuhinju“, koja će se graditi u Podgorici, neće moći da koriste pripadnici romske nacionalnosti, YIHR smatra otvorenim oblikom ispoljavanja diskriminacije. Zato, pozivamo nadležne da preispitaju ovaj stav i utvrde elemente eventualne odgovornosti. Veliki broj Roma živi u montažnim stambenim prostorijama, koje ne posjeduju elektro i vodovodne instalacije, grijanje i ostale elemente koji zadovoljavaju minimum za egzistenciju u njima. Zbog toga su se desili požari u romskim naseljima koji su za posledice imali stradanje romske djece. Tako je Sofija Murati provela više od mjesec dana u drugom stanju, sa svoje dvoje maloljetne djece u parku, u šatoru zbog nemogućnosti da riješi stambeno pitanje. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica obezbijedio je privremeni smještaj za Sofiju i njenu djecu, dok ne riješi problem izdavanja dokumenata koje oni sada ne posjeduju. Veliki broj Roma ne posjeduju lična dokumenta i zdravstveno osiguranje. Prema podacima Romskog savjeta, oko 140 djece nije prijavljeno zbog toga što njihovi roditelji nemaju lična dokumenta. U Crnoj Gori sprovodi se integracija Roma u obrazovni sistem, no, kroz obrazovni sistem nailaze na diskriminaciju, te najveći broj upisanih Roma odustaje od školovanja i tako ne završava osnovnu i srednju školu. Na Koniku u Podgorici postoji istureno odjeljenje Osnovne škole “Božidar Vuković Podgoričanin“ koje pohađaju samo djeca Romi. Po mišljenju predstavnika Roma, ovo nije dobro rješenje i neće doprinijeti boljoj prihvaćenosti romske djece i Roma u društvu. Po tvrdnjama predstavnika Romskog savjeta u Tivtu, Lovanje, 16 djece nije išlo u školu jer nemaju prevoz do škole. Kasnije je taj problem riješen. Romi uglavnom rade teške i malo plaćene poslove. Prema informacijama do kojih je došla YIHR, postoji nerazumijevanje poslodavaca kada je u pitanju korišćenje prava plaćenog odsustva sa posla zbog bolesti, odnosno bolovanja, pa se Romima, kada se razbole, daju otkazi. YIHR upozorava poslodavce da su dužni da u potpunosti poštuju zakone o radu i da imaju jednak tretman prema svim zaposlenim licima, bez obzira na njihovu etničku ili bilo koju drugu ličnu osobinu, što je kršenje prava u oblasti rada i pozivamo ih da sve takve slučaje prijave YIHR-u, nadležnim državnim službama i inspekcijama rada. U Ministarstvu za ljudska i manjinska prava početkom godine zaposlen je jedan pripadnik romske nacionalnosti što predstavlja pozitivan primjer

koji treba da slijede ostale državne institucije. Po pisanju dnevnog lista DAN od 18. decembra 2010. godine, mještani bjelopoljskog naselja Ribarevina organizovali su nekoliko sastanaka i pismeno su se obratili opštinskim vlastima negodujući protiv odluke da se u njihovom selu izgrade stanovi za Rome iz bjelopoljskog naselja Rakonje. Kako DAN piše, mještani su protiv mijenjanja nacionalne i vjerske strukture sela.

Diskriminacija po nacionalnoj i vjerskoj osnovi - Istraživanja pokazuju da je u Crnoj Gori prisutna nacionalna i politička diskriminacija prilikom zapošljavanja. Tako, istraživanje koje je YIHR realizovala na temu “Zastupljenost etničkih zajednica u državnim organima” (www.yihr.me/wp-content/uploads/2010/03/cg-izvestaj-2010-web.pdf) pokazalo je da etnička struktura zaposlenih ne odgovara etničkoj strukturi stanovništva Crne Gore. Najveći disbalans ogleda se u visokom procentu zaposlenih Crnogoraca i neodgovarajuće malom broju zaposlenih pripadnika svih etničkih zajednica a naročito Roma. Učesnici u istraživanju potvrdili su da je pored nacionalne diskriminacije prilikom zapošljavanja prisutna i politička diskriminacija, što je potvrdilo i istraživanje Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM). Politička pripadnost vlastima na nacionalnom i lokalnom nivou, po iskustvu i mišljenju učesnika u istraživanju, uslov je za dobijanje posla u državnim organima i institucijama.

V.H. iz Bijelog Polja kazala je istraživaču YIHR da joj obezbjeđenje Hipotekarne banke nije dozvolilo da uđe u banku jer je nosila hidžab. Incident se dogodio dana 28. avgusta 2010. kada je trebalo da se vjenča sa E.M. koji je bio u njenom društvu. V.H. i E.M. kazali su da su doživjeli ogromno poniženje. Islamska zajednica u Crnoj Gori i Ombudsman osudili su ovakvo postupanje službenika obezbjeđenja i pozvali ih na poštovanje Ustava i međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava i pozvali ih da upute javno izvinjenje porodici i V.M. Menadžment banke uputio je javno izvinjenje zbog postupanja službenika unajmljenog obezbjeđenja. Kompanija Sikjurity gard (Security Guard) Montenegro takođe je uputila izvinjenje Islamskoj zajednici i porodici V.M. zbog pogrešne bezbjednosne procjene radnika obezbjeđenja. Marjan Marjanović, vlasnik firme obezbjeđenja kazao je da su mjere povećane opreznosti donešene u saradnji s policijom zbog učestalih pljački. YIHR ponudila je V.H. besplatnu pravnu pomoć.

Slavica Stanković koja već šest godina drži ugostiteljski lokal u Gusinju 8. avgusta 2010. godine optužila je Komunalnu policiju da želi da joj zatvori noćni bar iako, kako kaže, posjeduje sve papire. Stankovićeve je optužila komunalnu policiju da to čini jer je ona Srkinja.

Diskriminacija žena - U Crnoj Gori ima 314.920 žena i 305.225 muškaraca.⁵³ Ipak, žene su diskriminirane u crnogorskom društvu a to pokazuje i istraživanje Zavoda za statistiku Crne Gore. Publikacija Zavoda za statistiku Crne Gore, pod nazivom „Žene i muškarci u Crnoj Gori - 2010“, pokazala je da su žene u brojnim oblastima društvenog života diskriminirane u odnosu na muškarce. Tako, žena ne zauzima nijednu od tri najvažnije funkcije u državi. U Vladi Crne Gore je jedna ministarka i 16 ministara, u Skupštini Crne Gore je devet žena poslanica i 72 muškarca poslanika dok su u lokalnim samoupravama 92 žene i 632 muškarca. Dvije žene su predsjednice sudova dok predsjednika sudova ima 20, a 26 žena su direktorice u osnovnim školama, dok tu poziciju ima 136 muškaraca. Prosječna plata žena manja je za 13,8% od plate koju imaju muškarci.

Diskriminacija pripadnika LGBT - Na osnovu istraživanja koje su uradile nevladine organizacije CEMI i Juventas iz Podgorice, 68,5 % građana Crne Gore smatra da je homoseksualnost bolest, dok polovina ispitanih smatraju da se homoseksualizam ne može izliječiti. Procenat roditelja koji bi se osjećali neuspješnim kada bi saznali da im je dijete homoseksualac iznosi 75 %, dok bi se oko 45 % ispitanih građana osjećali ugroženim kada bi vidjeli dva muškarca ili dvije žene da javno izražavaju seksualnost. Polovina ispitanika smatraju da bi država trebalo da suzbija homoseksualnost. Istraživanje je urađeno u 18 opština Crne Gore na uzorku od 1.049 ispitanika.

Ministar za ljudska i manjinska prava, Ferhat Dinoša je tokom 2010. godine više puta javno iznio homofobične stavove. Ministar je kazao kako on lično ne bi bio srećan ukoliko u Crnoj Gori postoji i jedna homoseksualna osoba, kao i da je za njega uvredljivo porediti seksualne manjine sa etničkim. Ministar je naišao na oštre osude iz civilnog društva koje je i tražilo da ministar podnese ostavku. Ministar Dinoša kategorično je odbio da podnese ostavku. YIHR i Akcija za ljudska prava (HRA) su povodom međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. decembra 2010. izdali Proglas kojim su, između ostalog, zatražili da Vlada smijeni ministra zbog nestručnosti, netolerantnih i homofobičnih izjava. Na okruglom stolu povodom obilježavanja 10. decembra, Dana ljudskih prava ministar je saopštio da će Vlada i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava štiti prava svih pa i seksualnih manjina i da će se prema ovoj manjini odnositi evropski.

Kancelarija Ombudsmana pokrenula je ispitni postupak po pritužbi više nevladinih organizacija iz Podgorice da utvrdi da li je emisija "Glamur noir" koja je emitovana 11. oktobra 2010. godine ugrozila prava i dostojanstvo pripadnika seksualnih manjina. U ovoj emisiji, profesorica psihologije u podgoričkoj Gimnaziji

“Slobodan Škerović”, Biljana Babović kazala je da su homoseksualci osobe koje imaju poremećaj u dijelu svoje ličnosti i da je to moguće liječiti psihoterapijom ukoliko postoji pristanak i želja pripadnika seksualne manjine. Gosti u emisiji bili su srednjoškolci što je po ocjenama nevladinih organizacija dodatno otežavajuća okolnost jer su podsticani na diskriminaciju.

Status osoba zaraženih HIV virusom - Prve osobe kojima je dijagnostifikovan HIV u Crnoj Gori zvanično su registrovane 1989. godine – intravenski korisnik droga i mornar. Do kraja 2009. godine, ukupan broj registrovanih HIV/AIDS slučajeva bio je 103 (50 sa AIDS-om i 53 sa HIV-om). Međutim, prema procjenama Instituta za javno zdravlje, koristeći metodologiju Svjetske zdravstvene organizacije, broj osoba koje žive sa HIV-om do kraja 2008. godine bio je 388 (300 - 500). Od ukupno 50 osoba kod kojih je postavljena dijagnoza AIDS-a, 30 osoba je umrlo. U 2009. godini bilo je 14 novoregistrovanih slučajeva, od kojih je njih 13 starosne dobi od 20-49, dvije žene, 5 pripadnika MSM populacije, sedmero heteroseksualaca a dvije su osobe umrle. Većina osoba koje žive sa HIV-om stanovnici su Podgorice i primorskih gradova. Amela Kovačević iz CAZASA kazala je istraživaču YIHR da su se svih 25 njihovih klijenata kojima pružaju psihosocijalnu podršku žalili na diskriminaciju po više osnova. Kovačevićka je istakla da po njihovim informacijama za 2010. godinu, nijedna osoba zaražena HIV-om nije podnijela krivičnu prijavu. Razlozi zbog kojih nijesu podnijeli krivične prijave jesu obeshrabrenost dosadašnjim iskustvom i zbog toga što ne žele da se eksponiraju. Problemi sa kojima se osobe sa HIV-om suočavaju su egzistencijalne prirode, kao na primjer kada im stanodavci daju otkaze kada saznaju da imaju HIV. Po riječima Jelene Kovačević, iako je i dalje položaj osoba sa HIV-om težak, ostvaren je napredak u odnosu na raniji period. Epidemiju HIV/AIDS-a u jednom društvu prati i epidemija stigme i diskriminacije povezana sa HIV/AIDS-om. Diskriminacija osoba sa HIV/AIDS-om univerzalna je i postoji u svim zemljama svijeta. Pojavljuje se u raznim oblicima, a dio je svakodnevnog života osobe sa HIV-om, kao na primjer kada koristi zdravstvenu zaštitu, traži posao, ostvaruje pravo na obrazovanje. Ona dovodi do negativnog tretmana i uskraćivanja raznih mogućnosti osobama sa HIV-om, a uzrok ovoj vrsti diskriminacije su razne pojave, najčešće nedostatak razumijevanja bolesti, nedostatak znanja o načinima prenosa tog virusa, činjenica da je AIDS neizlječiv. Zbog tako pogrešne reakcije društvene sredine na HIV, osobe koje žive sa virusom, često doživljavaju neprijatnosti, koje na kraju dovode do njihove izolacije, osjećaja manje vrijednosti, osjećanja krivice i odbačenosti iz društva. Strah od diskriminacije sprječava ljude da se podvrgnu liječenju od HIV/AIDS-a i da traže druge medicinske usluge. Dakle, kada društvo drugačije tretira osobe sa HIV-om, kada im uskraćuje ostvarivanje osnovnih ljudskih prava, samo zbog toga što boluju od spomenute bolesti, takvo postupanje uvijek predstavlja diskriminaciju. Osnovni princip u oblasti ljudskih

prava jeste princip jednakosti ljudi. Njega promovišu Francuska deklaracija, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i mnogobrojne konvencije (međunarodni ugovori) usvojeni u poslednja dva vijeka. Suština tog principa jeste da su svi ljudi jednaki, bez obzira na bilo koje lično svojstvo. Nepoštovanje ovog principa, nedopušteno razlikovanje ljudi, koje se zasniva na nekom neopravdanom osnovu, vodi nedozvoljenoj diskriminaciji ljudi. Ona postoji uvijek kada se čovjeku uskraćuju njegova osnovna prava, kao što su pravo na rad, na obrazovanje, na zdravstvenu zaštitu i druga prava, samo zbog toga što je druge rase, boje kože, pola, nacionalnog porijekla ili zbog toga što boluje od neke bolesti ili zbog nekog drugog ličnog svojstva. Lična svojstva čovjeka se u pravnim dokumentima, kako međunarodnim, tako i dokumentima unutrašnjeg prava, samo primjerice nabrajaju, pa u njih spadaju rasa, boja kože, pol, jezik, vjeroispovjest, političko ili drugo mišljenje, nacionalna pripadnost i druga lična svojstva. U novijim zakonima se kao lično svojstvo, izričito navodi i zdravstveno stanje čovjeka. Činjenica je da je nemoguće iscrpno pobrojati sva lična svojstva čovjeka, jer kako se život razvija, tako se proširuje i njihov broj. Zajedničko im je to što su sve one lične prirode, različite kod ljudi, te predstavljaju dio čovjekovog privatnog života, u koji se naravno, drugi ne mogu neopravdano miješati.

Međunarodno – pravna zaštita - Diskriminacija ljudi je jedna nepoželjna pojava protiv koje se bori i cjelokupna međunarodna zajednica, kao i svaka država posebno, svojim pravnim mehanizmima. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu osnovan je Evropskom konvencijom o ljudskim pravima 1950.godine, a njen potpisnik je i Crna Gora. Ovom sudu se mogu obraćati naši građani ukoliko im je povrijeđeno neko pravo ili su žrtve diskriminacije, a unutrašnji poredak im nije pružio takvu zaštitu. Ukoliko sud nađe da je došlo do povrede prava ili da postoji diskriminacija, naložiće državi da ukloni štetne posljedice, da nadoknadi štetu oštećenom licu. U okviru međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava, značajno je spomenuti i rad Komiteta za ljudska prava, koji je osnovan u okviru UN-a 1966. godine. Komitet je u svom radu nadležan da prati da li je došlo do povrede ljudskih prava u postupcima država, te je u svojim odlukama više puta osuđivao i kažnjavao diskriminaciju, bez obzira povodom kojeg nedopuštenog osnova je do nje došlo, kao i bez obzira koje je pravo aktom diskriminacije bilo prekršeno. Osim ovih, u okviru međunarodne zajednice postoje i druge ustanove koje se bave zaštitom ljudskih prava, te sprječavanjem diskriminacije. Primjera radi Komitet za prava djeteta je 1998.godine, dao preporuke, koje se odnose na prava djece koja žive s AIDS-om, s tim da prevencija i mjere zaštite ne smiju prouzrokovati stigmatizaciju djeteta. Na ovu preporuku, ukazano je i povodom slučaja koji se dogodio u jednoj beogradskoj osnovnoj školi gdje je upisan HIV pozitivan dječak, pa su roditelji odmah po saznanju pokrenuli kampanju da dijete bude izbačeno iz škole ili bar premješteno iz tog odjeljenja.

Domaća pravna zaštita - Osim međunarodne zajednice i svaka država posjeduje i razvija svoje pravne mehanizme kojima se štite žrtve diskriminacije. Država ima obavezu da preko svojih organa – tužilaštva, policije, sudova, primijeni zakonske mjere prema počiniocima diskriminacije. Crna Gora u svojim pravnim aktima, Ustavu, zakonima, zabranjuje diskriminaciju. Tako, članu 8 Ustava, propisuje: “Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu.” Krivični zakonik Crne Gore u članu 159, propisuje krivično djelo povrede ravnopravnosti, kojim se sankcioniše onaj ko zbog bilo kojeg ličnog svojstva drugome uskrati ili ograniči prava čovjeka i građanina utvrđena Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima. Za krivično djelo propisana je kazna zatvora do tri godine, a ako je to krivično djelo izvršilo službeno lice u vršenju službe, zatvor od tri mjeseca do pet godina. Dakle, pravilnim pristupom, država ali i cjelokupno društvo, mora omogućiti osobama koje posjeduju HIV, da uživaju svoja prava i slobode, kao i drugi slobodni građani. Zdravstveno stanje ovih osoba (činjenica da moraju živjeti sa HIV-om), ne smije se koristiti kao osnov za njihovu diskriminaciju, kao izgovor za njihovo odbacivanje i izolaciju iz društva.

Pravo na rad - Novi Zakon o radu članom 5 propisuje zabranu diskriminacije (kako posredne, tako i neposredne) lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, vjeru, boju kože, starost, zdravstveno stanje i ostala lična svojstva. Zakon stoji na pravilnom stanovištu da zdravstveno stanje svake osobe, predstavlja njeno lično svojstvo, koje se ne smije koristiti kao osnov za diskriminaciju. U radnom okruženju, ljudi koji žive sa HIV-om uvijek mogu doživjeti stigmatizaciju kako od svojih kolega na poslu, tako i od poslodavca, kao što je društvena izolacija, ismijavanje, a mogu biti i žrtve diskriminacije, mogu na primjer izgubiti posao. Ljudima koji žive sa HIV-om, uvijek je u mislima šta će se desiti ukoliko dobiju posao, pa svom poslodavcu kažu za svoj HIV status, kako će na to poslodavac reagovati, da li će dobiti posao. Upravo je novim Zakonom o radu precizirano, da zdravstveno stanje osobe predstavlja njeno lično svojstvo, zbog kojeg ona ne smije biti žrtva diskriminacije.

Pravo na obrazovanje - Nadalje, Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju u članu 9 garantuje jednakost građana u ostvarivanju prava na obrazovanje bez obzira na lična svojstva. Slučaj diskriminacije djeteta koje boluje od HIV-a dogodio se i u našoj sredini, u podgoričkoj Osnovnoj školi «Milorad Musa Burzan» gdje su neki učenici bojkotovali nastavu zbog odluke rukovodstva škole da dječak zaražen HIV virusom bude raspoređen u njihovo odjeljenje. Iako je postojalo ljekarsko uvjerenje koje potvrđuje da ovaj dječak nije opasan po okolinu, djeca i roditelji ostali su pri svom zahtjevu. Ovaj dječak ide u odjeljenje sastavljeno samo od tri učenika, jer su ostali učenici odbili da s njim idu u razred. Dakle, radi se o pravu na obrazovanje

djeteta, čije ostvarivanje država mora omogućiti djetetu koje živi sa HIV-om i to pod jednakim uslovima kao i drugoj djeci, dakle ne njegovim izdvajanjem od ostalih vršnjaka i sprovođenjem kakve individualne nastave. Činjenica da neko dijete ima HIV, predstavlja nedopušten osnov za njegovo razlikovanje i odvajanje od ostalih vršnjaka.

Pravo na zdravstvenu zaštitu - Zakon o zdravstvenoj zaštiti članom 4 propisuje, da su u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu građani jednaki bez obzira na bilo koje lično svojstvo. Čak i u okviru zdravstvenog sistema, osobe koje boluju od HIV-a mogu doživjeti diskriminaciju, tako što im se uskraćuju lijekovi, medicinska pomoć, odbija pristup zdravstvenoj ustanovi, nameće im se obaveza testiranja na HIV bez njihove saglasnosti, usljed čega gube povjerenje u zdravstveni sistem, pa izbjegavaju da se podvrgnu testiranju jer postoji bojazan da će podatak o njihovom HIV statusu procuriti u javnost. Studije u nekim zemljama (npr. Indija, Indonezija, Filipini) pokazale su kršenje povjerljivosti ovog podatka od strane medicinskih radnika. Podatak o zdravstvenom stanju osobe, jeste povjerljive prirode i savremene države donose zakone kojima se njegova privatnost štiti.

Zdravstveno stanje kao lični podatak koji uživa diskreciju - Decembra 2008. godine, Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. Ovim zakonom se garantuje zaštita podataka o ličnosti svakom licu, bez obzira na državljanstvo, prebivalište, rasu, boju kože, pol, jezik, vjeru, političko i drugo uvjerenje, nacionalnost i drugo lično svojstvo. Zakon u posebnu kategoriju ličnih podataka, svrstava lične podatke koji se odnose na zdravstveno stanje. Podaci o ličnosti, kako se u zakonu precizira, su sve informacije koje se odnose na fizičko lice čiji je identitet utvrđen. Zakonom su određeni uslovi pod kojima se može dozvoliti obrada ličnih podataka. U obradu ličnih podataka, između ostalog, spada i njihovo prikupljanje, čuvanje, vršenje uvida u iste, otkrivanje podataka putem prenosa, njihovo objavljivanje, kao i svaka druga radnja koja se vrši na ličnim podacima. Činjenica da neko boluje od HIV virusa, treba da ostane dio privatne sfere pojedinca, u koju drugi nemaju pravo da zalaze. Upravo ovaj zakon predstavlja garanciju da to treba tako i da bude u stvarnosti, propisujući restriktivne uslove pod kojima se lični podatak, konkretno podatak o zdravstvenom stanju nekog lica može upotrijebiti. Članom 13. Zakona, regulisani su uslovi za obradu posebnih kategorija ličnih podataka u koje spadaju i podaci o zdravstvenom stanju lica, dakle i to da li neko boluje od HIV virusa. Naime, ovi podaci se mogu obrađivati samo: a) uz saglasnost lica; b) kad je obrada ličnih podataka neophodna radi otkrivanja, prevencije i dijagnostikovanja bolesti i liječenja lica, kao i radi unaprjeđenja zdravstvene djelatnosti, ako te podatke obrađuje zdravstveni radnik, a zatim i u slučaju; c) kada je to neophodno radi zaštite

života, zdravlja ili drugih interesa lica na koje se odnose lični podaci ili drugog lica, kao i u još nekim, zakonom preciziranim slučajevima. Po navedenom zakonu, dužni su da postupaju državni organi, organi državne uprave, organi lokalne samouprave i lokalne uprave, privredno društvo, preduzetnik i fizičko lice, sa sjedištem odnosno prebivalištem u Crnoj Gori, koje vrši obradu ličnih podataka. Krivični zakonik Crne Gore, u članu 176 predviđa krivično djelo neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, propisujući da će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine onaj ko protivno zakonu prikuplja podatke o ličnosti građana ili tako prikupljene podatke koristi, a ako je djelo učinilo službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom do tri godine. Osim toga i pomenuti zakon o zaštiti podataka o ličnosti, u čl.74 propisuje da će se kazniti za prekršaj ko suprotno ovom zakonu obrađuje posebne kategorije ličnih podataka, u koje spadaju podaci o zdravstvenom stanju lica. Propisana je novčana kazna od desetostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori. Dakle, ukoliko neko objavi ili na drugi način iskoristi podatak da određena osoba ima HIV, podleći će navedenim odredbama i sankcijama.

X Manjinska prava

Nacionalne manjine – U Crnoj Gori živi 620.145 građana. Od tog broja 43,16% su Crnogorci, 31,99% Srbi, 5,03% Albanci, 7,77% Bošnjaci, 3,97% Muslimani, 0,42% Romi i 1,1% Hrvati.⁵⁴ Član 79 Ustava Crne Gore garantuje i razvija detaljne mjere očuvanja identiteta manjinskih naroda i drugih nacionalnih zajednica. Pravni okvir za oblasti prava nacionalnih manjina usvojen je i u velikoj mjeri prilagođen evropskim standardima. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pokrenulo je inicijativu za prikupljanje podataka o nacionalnoj pripadnosti zaposlenih u državnoj administraciji. Ministar za ljudska i manjinska prava, Ferhat Dinoša saopštio je da će to ministarstvo do kraja 2010. godine prikupiti podatke o nacionalnoj zastupljenosti u državnoj administraciji. Dinoša je saopštio da je ministarstvo pokušalo da prikupi podatke 1999. i 2003. godine, ali u tome nijesu uspješni zbog zakonske mogućnosti zaposlenih da se ne izjašnjavaju u nacionalnom pogledu. Goran Đurović iz Demokratskog centra kritikovao je ministra Dinošu da sprovodi politiku koja se kosi sa konceptom građanske države. Kancelarija Ombudsmana i YIHR⁵⁵ ranije su realizovali istraživanja o zastupljenosti manjina u državnim organima i institucijama. Ta istraživanja pokazala su da su sve etničke zajednice podzastupljene u odnosu na Crnogorce. U toku je proces prilagođavanja Zakona o izboru odbornika i poslanika sa Ustavom, koji predviđa proporcionalnu zastupljenost pripadnika manjinskih naroda u državnim institucijama i organima. Rok za usaglašavanje ovog zakona sa Ustavom je nekoliko puta pomjeren. Novi rok je do 31. maja 2011. godine. Usvojene su Izmjene Zakona o manjinskim pravima i slobodama. Uloga nacionalnih savjeta još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Ne postoje mehanizmi kontrole rada nacionalnih savjeta. Politički predstavnici Srba u Parlamentu protive se postojanju Nacionalnog savjeta Srba, smatrajući da Srbi u Crnoj Gori nijesu nacionalna manjina. Fond za manjine još nije profunkcionisao na kvalitetan način. Prisutni su problemi sa kadrovskom nepopunjenošću, kao i način kontrole sredstava Fonda koji još nije usvojen. Sredstva za 2010. godinu Fond je podijelio na netransparentan način.

Bošnjačka stranka (BS) uputila je Skupštini Crne Gore amandmane na Prijedlog Zakona o popisu stanovništva, domaćinstva i stanova u 2011. godini. Osman Nurković iz BS kazao je istraživaču YIHR da je veliki broj pripadnika bošnjačke etničke zajednice koji se nalazi na radu u drugim državama ostao nepopisan i da na takav način mnoga prava, kao zajednice, mogu biti uskraćena, a prije svega pravo

⁵⁴ Podaci MONSTAT <http://www.monstat.org/userfiles/file/publikacije/Statisticki%20godisnjak%20CG.-2010,%20za%20WEB.pdf>

⁵⁵ Istraživanje koje je YIHR uradila možete naći na linku www.yihr.me/wp-content/uploads/2010/03/cg-izvestaj-2010-web.pdf.

na proporcionalnu zastupljenost u državnim organima. “Zbog činjenice da je, po saznanjima i podacima sa kojim raspolaže Bošnjačka stranka, veliki broj građana koji se nalaze na privremenom radu u inostranstvu, popisom 2003. godine ostao nepopisan, i da bi se ovi nedostaci prevazišli, Bošnjačka stranka predložila je amandmane na Zakon, koji bi donekle mogli da otklone nedostatke i doprinesu realnijem popisivanju građana Crne Gore. Očekujemo da će poslanici prihvatiti predložene amandmane, čime bi pokazali da im je stalo da svi građani Crne Gore budu popisani i da se konačno dođe do podatka koliko državljana ima Crna Gora, kao i kojoj naciji pripadaju”, kazao je Nurković. Ukoliko amandmani budu usvojeni ojačaće uticaj i položaj Nacionalnih savjeta na ostvarivanju većeg stepena prava etničkih zajednica.

Položaj Roma još uvijek zabrinjava a njihova nezastupljenost i neintegrisanost u društvu apsolutno je neprihvatljiva. Romski predstavnici istakli su da su rezultati slabi, iako su velika sredstva uložena u cilju popravljavanja položaja Roma. Istraživaču YIHR građani romske nacionalnosti koji žive na Koniku u Podgorici kazali su da je preko 100 njihovih sugrađana dobilo otkaz iz komunalnog preduzeća jer nijesu imali lična dokumenta. Romi, da bi preživjeli, sakupljaju otpad i sirovine koje recikliraju ili su prinuđeni da prose po trgovima i ulicama gradova u Crnoj Gori. Izbjegli Romi sa Kosova kažu da nijesu u mogućnosti, zbog lošeg materijalnog stanja, da dobiju dokumenta koja su im potrebna za pribavljanje dozvola za boravak i rad u Crnoj Gori. Strahuju da ne budu deportovani na Kosovo gdje, kako kažu, nemaju gdje da se vrate. Žalbe su upućene i na usluge medicinske pomoći koju dobijaju na Koniku. Naime, medicinski centar na Koniku radi samo dva sata, od 7 do 9 sati prije podne, pa ukoliko ne stignu na red moraju da čekaju drugi dan da bi im se ukazala pomoć jer ih u drugim domovima zdravlja ne primaju zbog neposjedovanja dokumenata. Kada je u pitanju školovanje djece Roma, glavne zamjerke jesu to što se nastava izvodi na crnogorskom jeziku a djeca ne znaju dovoljno dobro crnogorski jezik. Smatraju da bi za postizanje boljeg uspjeha u školi bilo bolje da se nastava izvodi na albanskom ili romskom jeziku koje njihova djeca razumiju uz učenje crnogorskog kao posebnog predmeta.

Nakon jedanaest godina od nesreće i potapanja broda „Miss Pat“ u Budvi i stradanja najmanje 37 Roma, sudski postupak još nije riješen. Optužnica je podignuta protiv osam lica koji se sumnjiče da su počinili krivično djelo protiv opšte sigurnosti, prevozeći ilegalno Rome u Italiju. Brod „Miss Pat“ registrovan je za prevoz šest putnika i dva člana posade a prema nekim nezvaničnim informacijama na brodu je bilo između 70 i 122 osobe. Nekoliko sati kasnije, brod se prevrnuo a do danas identifikovano je samo 13 osoba koje su se utopile. Crnogorski Ombudsman, Šučko Baković pozvao je sudske organe da što prije kazne odgovorne za ovaj zločin, uz konstataciju da se već godinama u izvještaju Ombudsmana konstatuje da se okrivljeni osude ali da pomaka

nema. YIHR je pozvala nadležne da što prije počnu sa procesuiranjem tragičnog događaja koji se desio prije 11 godina. Indikativna je nezainteresovanost romskih nevladinih organizacija i Nacionalnog savjeta za ovaj incident.

U julu je potpisan ugovor između Ministarstva za ljudska i manjinska prava i NVOa kojima su dodijeljena sredstva u cilju poboljšanja položaja Roma, Aškalija i Egipćana. Sredstva su, između ostalih, dodijeljena i Romskom savjetu za „Romski radio“, Koaliciji NVO „Romski krug“, za projekat pod nazivom „Učešće države u regulisanju stambene problematike“, Fondaciji za stipendiranje Roma za više projekata podrške učenicima i studentima i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore, za projekat pod nazivom „Stvaranje podjednakog pristupa radnim mjestima za RAE populaciju“. Aktivisti određenog broja romskih nevladinih organizacija protestovali su i iskazali nezadovoljstvo načinom dijeljenja sredstava. Pomoćnika ministra za ljudska i manjinska prava, Sabahudina Delića aktivisti su optužili da ih ignoriše i da novac isključivo dodjeljuje Vaselju Beganaju koji, po njihovom mišljenju, nema podršku drugih romskih nevladinih organizacija u Koaliciji „Romski krug“. Sabahudin Delić, pomoćnik ministra odbacio je ove optužbe.

Jezičke manjine – Po Ustavu Crne Gore, službeni jezik u Crnoj Gori je crnogorski, a u službenoj upotrebi su srpski, bosanski, albanski i hrvatski. Srpskim jezikom u Crnoj Gori govori 393.740 građana, crnogorskim 136.208, albanskim 32.603, bosanskim 14.172, bošnjačkim 19.906, romskim 2.602 i hrvatskim 2.791 građana Crne Gore. Od manjinskih jezika, albanski jezik ima najširu primjenu. Predstavnici Albanaca nijesu zadovoljni i smatraju da je upotreba albanskog jezika nedovoljna i ograničena. Romski jezik se ne upotrebljava. Kao razlog za takvu situaciju zvaničnici su naveli to što romski jezik nije standardizovan, nema literature i kadrova koji znaju ovaj jezik. Drugi jezici koji su srodni sa crnogorskim u službenoj su upotrebi u opštinama u kojima živi značajan broj pripadnika manjina koje govore tim jezicima. Nakon usvajanja Zakona o opštem obrazovanju i vaspitanju kojim se predviđa da se u školama u Crnoj Gori nastava izvodi na crnogorskom jeziku, politički predstavnici Srba u Crnoj Gori oštro su kritikovali parlamentarnu većinu ističući da su na taj način srpski jezik i Srbi u Crnoj Gori diskriminirani. Među onima koji su kritikovali i zatražili da se ovaj Zakon ne usvoji bili su Nacionalni savjet Srba, Nova srpska demokratija, Narodna stranka, Srpska narodna stranka, Socijalistička narodna partija i Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori i brojni pojedinci. Predstavnici Srba uputili su zahtjeve da djeca, čiji roditelji to žele, nastavu izvode na srpskom jeziku i u onim opštinama gdje su Srbi većina. Predsjednik Crne Gore Filip Vujanović kazao je da nijedan jezik u Crnoj Gori neće biti diskriminisan.⁵⁶ Jedan od problema jeste

56 Zavod za statistiku Crne Gore na osnovu popisa iz 2003. godine.

i informisanje na manjinskim jezicima preko javnih servisa u Crnoj Gori. Postoje sadržaji na albanskom i romskom jeziku. Na drugim jezicima nema sadržaja na javnim servisima. Nadležni ističu da je razlog tome srodnost drugih jezika poput srpskog, hrvatskog i bosanskog crnogorskom jeziku. Iako postoje sadržaji na romskom i albanskom jeziku, ovi jezici nijesu dovoljno zastupljeni na nacionalnim i lokalnim javnim servisima.

Seksualne manjine - Položaj seksualnih manjina i dalje je na zabrinjavajućem nivou. Istraživanja pokazuju visoku socijalnu distancu i diskriminaciju. Kancelariji nevladine organizacije Juventas u avgustu 2010. godine prijavljena su dva slučaja nasilja nad pripadnicima LGBT populacije. Oba slučaja ostala su neprijavljena policiji zbog toga što su se žrtve plašile daljeg otkrivanja njihove seksualne orijentacije tokom istrage i mogućeg sudskog postupka. Jelena Čolaković iz Juventasa kazala je istraživaču YIHR da LGBT osobe u Crnoj Gori nijesu prihvaćene od strane opšte populacije i da su primorani da žive skrivenim i nevidljivim životom. „Usled izuzetno visokog nivoa homofobije u Crnoj Gori, LGBT osobe nisu ohrabrene i u mogućnosti da iskažu svoju seksualnu orijentaciju širem krugu ljudi, a da zbog takvog čina ne pretrpe neki oblik diskriminacije ili nasilja. Otkrivanje seksualne orijentacije se u najvećem broju slučajeva svodi na užu porodicu i veoma bliske prijatelje. Zvanično mjesto okupljanja još uvijek ne postoji i socijalni život uglavnom funkcioniše po sistemu zatvorenih i dobro skrivenih krugova“, kazala je Čolaković.

XI Status raseljenih lica

Položaj raseljenih i interno raseljenih je na zabrinjavajućem nivou. Interno raseljeni Romi sa Kosova koji su nastanjeni u podgoričkim naseljima na Koniku u kampovima 1 i 2 posebno su ugroženi. Lokalne vlasti u Podgorici najavile su mogućnost rasformiranja ova dva naselja u kojima žive Romi i Egipćani koji su izbjegli zbog rata sa Kosova krajem devedesetih godina.

Dana 30. oktobra 2009. godine, Vlada Crne Gore donijela je Akcioni plan za integraciju raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova u Crnoj Gori ili za njihov dobrovoljni povratak u zemlje porijekla. Rok za apliciranje i pribavljanje svih dokumenata za dozvolu za stalno nastanjenje je dvije godine, odnosno do 7. novembra 2011. godine. Crnogorska legislativa koja propisuje mogućnosti ostvarivanja prava na stalno nastanjenje vrlo je restriktivna, iako su učinjeni koraci da se procedura olakša. Predviđeno je bilo da taksa za stalno nastanjenje po osobi iznosi 200 eura a taksa za dozvolu za rad 165 eura. Međutim, Skupština Crne Gore donijela je u julu 2010. godine Zakon o poboljšanju poslovnog ambijenta, kojim su, između ostaloga, administrativne takse za dobijanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem, privremeni boravak, prijava Zavodu za zapošljavanje, dobijanje lične karte i ostalo, smanjene na deset eura. Ovim zakonom uklonjena je jedna od najvećih prepreka raseljenim i interno raseljenim licima da predaju zahtjeve za novi status jer većina njih nijesu bili u stanju da plate 200 eura takse po osobi, za stalno nastanjenje u situaciji kada nije postojala zakonska mogućnost za njihovo trajno zaposlenje. Međutim, takse za izdavanje potrebnih dokumenta u matičnim zemljama su visoke. Ova lica takođe moraju platiti putne troškove do matičnih država i obezbijediti boravak i do mjesec dana u tim zemljama što je približan rok za izdavanje potrebnih dokumenata. Vlada Crne Gore donijela je 4. avgusta 2010. godine Uredbu o načinu ostvarivanja prava raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova, kojom se ovim licima obezbjeđuje pristup svim pravima koja uživaju crnogorski državljani, do dobijanja statusa stranca sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom, a najkasnije do 7. januara 2012. godine. UNHCR se uvjerio da se Uredba primjenjuje i da raseljena i interno raseljena lica sada mogu da se prijave Zavodu za zapošljavanje otvaranjem radne knjižice. Prijavom Zavodu, oni su u mogućnosti da regulišu zdravstvenu zaštitu kao i osiguranici Fonda zdravstva. Problem ipak ostaje za raseljena lica koja nemaju matični broj, koji je preduslov za otvaranje radne knjižice.

NVO Pravni centar iz Podgorice pruža besplatnu pravnu pomoć raseljenim i interno raseljenim licima da pribave dokumenta i regulišu status. Luka Kovačević iz Pravnog centra kazao je istraživaču YIHR da su pribavljanje pasoša, zatim loša

finansijska situacija, prelazak granice, ostajanje u matičnim državama dok se ne prikupe dokumenta i do mjesec dana, kratki rokovi i duga procedura odlučivanja na podnesene zahtjeve u Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave (MUPiJA), neupisanost u matične knjige i procedura upisa u iste u matičnim državama problemi su sa kojima se suočavaju raseljena lica. Kovačević smatra da država mora ubrzati odlučivanje po podnijetim zahtjevima.

Najveći problemi sa kojima se ova lica i dalje suočavaju u postupku apliciranja za stalno nastanjenje su to što većina njih ne može da pribavi pasoš, same procedure pribavljanja potrebnih dokumenata i rokovi. Veliki broj raseljenih ne posjeduju pasoše. Posjedovanje važećeg pasoša zemlje porijekla jedan je od uslova za dobijanje dozvole za stalno nastanjenje. Procjenjuje se da veliki broj raseljenih i interno raseljenih lica ne posjeduju pasoše, zbog čega moraju putovati u zemlju porijekla kako bi ga pribavili. Na osnovu propisa naše i drugih država, izlazak odnosno ulazak u države porijekla moguće je jedino s pasošem, što raseljenim i interno raseljenim licima onemogućava da pribave najvažniji dokument u ostvarivanju prava na spomenuti boravak.

Zakon omogućava svim raseljenim i interno raseljenim licima, koja nisu u mogućnosti da pribave pasoš do 7. novembra 2011. godine, da apliciraju za privremeni boravak. Trajanje privremenog boravka je tri godine najviše, a u tom roku podnosilac zahtjeva mora pribaviti pasoš ili će se njegov boravak smatrati ilegalnim.

Tek onog trenutka kada lice dobije zakonit boravak počinje da teče rok od deset godina, koji je neophodan da bi lice moglo da aplicira za crnogorsko državljanstvo. Ukoliko raseljeno ili interno raseljeno lice ne pribavi sva potrebna dokumenta i aplicira za stalno nastanjenje u zakonski predviđenom roku, njegov boravak u Crnoj Gori nakon tog perioda smatra se ilegalnim. Dostupni podaci ukazuju na to da je oko 2000 raseljenih lica izjavilo da imaju probleme da pribave dokumenta koja su neophodna za apliciranje za stalno nastanjenje. Aleksandar Đokić, Predsjednik Udruženja Crnogoraca Kosova i Metohije, zatražio je da Vlada Crne Gore izmijeni odluku o utvrđivanju kriterijuma za sticanje crnogorskog državljanstva i da dosadašnji boravak raseljenih u Crnoj Gori prizna kao zakonit. Đokić je tražio da se raseljenim licima koja borave u Crnoj Gori duže od deset godina i koji imaju uredno izdate legitimacije od strane Vladinog Komeserijata za raseljena lica, boravak prizna kao zakonit.

Vlada Crne Gore je 25. marta 2010. godine usvojila "Informaciju o preregistraciji interno raseljenih lica sa Kosova". Preregistracija je trajala od 14. septembra do 14. oktobra 2009. godine, s tim što je za lica koja iz opravdanih zdravstvenih razloga nijesu mogli ranije da se prijave, rok produžen do 14. februara 2010. godine. Na osnovu izvještaja, ukupno je 10.979 preregistrovanih lica. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica (ZZZI) je tokom preregistracije pismenim putem odbio 171

zahtjev za preregistraciju. Od tih lica, 28 njih podnijeli su žalbu Ministarstvu rada i socijalnog staranja, uz pomoć Pravnog centra, UNHCR-ovog izvršnog partnera za pružanje pravne pomoći. Podaci kojima raspolaže Savez udruženja raseljenih, izbjeglih i prognanih u Crnoj Gori drastično se razlikuju od podataka Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica. Prema podacima Saveza, svoj raniji raseljenički status u Crnoj Gori nije uspjelo da potvrdi oko 760 ljudi sa Kosova, koji su ostali bez ikakvog statusa i oko 270 osoba iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske, kazao je istraživaču YIHR, Milenko Jovanović, predsjednik Saveza udruženja raseljenih, izbjeglih i prognanih. Iz Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave saopštili su da raseljenim licima iz bivših jugoslovenskih republika koja se nijesu javila na njihov poziv za preispitivanje položaja, neće biti priznat status izbjeglice.

Milenko Jovanović, predsjednik Saveza udruženja raseljenih sa Kosova i Metohije, smatra da država pokazuje da nije opredijeljena da omogući status stalnog nastanjenja svim raseljenim licima. Kao primjer Jovanović je naveo slučajeve Dragane Đokić, Dragana Ćorovića i Rajka Milića. Naime, tri raseljena lica odbijena su u ovom postupku zbog, kako se navodi u odlukama Ministarstva unutrašnjih poslova, smetnji sa aspekta nacionalne bezbjednosti i javnog poretka. Dragana Đokić tražila je od Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB) da joj dostavi informacije o tome da li postoji njen dosije i ukoliko postoji da joj se omogući uvid u prikupljenu dokumentaciju. ANB je odgovorila da nije preduzimala mjere prikupljanja podataka o njoj i da ne vodi evidenciju njenih ličnih podataka. ANB nije odgovorila na isti zahtjev ni Draganu Ćoroviću, čak ni nakon pet mjeseci. Upravni sud poništio je Rješenja Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave o odbijanju zahtjeva za stalnim nastanjenjem u slučaju Đokiće i Ćorovića, dok se po tužbi Milića suđenje još nije održalo. Po riječima Jovanovića, Đokić, Ćorović i Milić su uzorni građani a njihovi roditelji su crnogorski državljani. Jovanović je istakao da ono što je urađeno u ova tri slučaja imalo za cilj zastrašivanje i odvracanje što više raseljenih lica da se stalno nastane u Crnoj Gori, tim prije jer je riječ o uzornim i obrazovanim mladim raseljenicima sa Kosmeta.

Do 17. decembra 2010. oko 880 raseljenih i interno raseljenih lica prijavilo se za stalno nastanjenje. Odobreno je za 349 a odbijeno tri zahtjeva. Za privremeni boravak prijavilo se oko 40 lica. Do danas, nijedan zahtjev nije razmatran. Uzimajući u obzir pretpostavku da ima oko 16 hiljada raseljenih i interno raseljenih lica, broj onih koji su do sada uspjeli da prikupe dokumenta vrlo je mali a rok koji ostaje prekratak je da svi apliciraju.

XII Ekonomska i socijalna prava

Ustav Crne Gore garantuje ekonomska i socijalna prava građanima. Evropska socijalna povelja garantuje prava na zaštitu u slučaju prestanka zaposlenja, pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovih poslodavaca, pravo na dostojanstvo na poslu, pravo radničkih predstavnika na zaštitu u svemu što preduzimaju i na olakšice koje im sleduju, pravo na informisanje i konsultacije u slučaju kolektivnog otpuštanja, pravo na zaštitu od siromaštva i isključivanja iz društva kao i pravo na stan i na zaštitu od diskriminacije. Ustavom se propisuje da svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti. Po Ustavu, zaposleni imaju pravo na odgovarajuću zaradu a Zakon o radu dalje precizira da zarade moraju biti isplaćivane najmanje jednom mjesečno. Ustavom i Zakonom o radu zabranjuje se svaki oblik diskriminacije na osnovu ličnih svojstava ili političke orijentacije, pripadnosti nekoj stranci ili sindikalnim organizacijama. Zaposleni se za zaštitu njihovih prava sa zahtjevom mogu obratiti poslodavcu, nadležnom sudu, pomiritelju a takođe, žalbu mogu podnijeti i inspekciji rada. Inspekcija rada otvorila je 15. septembra besplatnu telefonsku liniju koja će služiti za podnošenje inicijativa o eventualnoj pojavi „rada na crno“ kao i o drugim nepravilnostima koje nijesu u skladu sa rješenjima iz Zakona o radu. Predstavnici te kancelarije potvrdili su istraživaču YIHR da je ovaj vid pružanja pomoći radnicima izazvao interesovanje radnika koji se svakodnevno javljaju i podnose inicijative o eventualnim pojavama rada na crno i o drugim nepravilnostima u radu i na osnovu rada. Podnesene inicijative razmatraće inspekcija rada koja će štititi anonimnost podnosioca prijava. Ovaj projekat podržala je Vlada Irske i Međunarodna organizacija rada. Vlada je usvojila revidirani Zakon o sindikatima kojim se predviđa cenzus od 10% za reprezentativne sindikate na nacionalnom nivou, čime će se omogućiti pluralizam predstavljanja radnika. Potpisan je 3. novembra 2010. dofine Opšti kolektivni ugovor između Vlade, Saveza sindikata i Unije poslodavaca. Unija slobodnih sindikata Crne Gore (USSCG) je kritikovala ugovor i potpisivanje smatrajući da je ugovor na štetu radnika. USSCG je podnijela inicijativu Ustavnom sudu za ocjenu zakonitosti postupka izmjena Opšteg kolektivnog ugovora. USSCG smatra da generalni sekretar Saveza sindikata nije imao legitimitet da potpiše ugovor. I podgoričko sindikalno povjereništvo koje je dio Saveza sindikata podnijelo je Upravnom sudu zahtjev za preispitivanje legitimnosti potpisa generalnog sekretara Saveza sindikata Crne Gore Zorana Masončića jer smatraju da Masončić nije legitimni predstavnik Saveza samostalnih sindikata Crne Gore. Opšti kolektivni ugovor je oročen na period do 31. decembra 2011. godine. Minimalna zarada po ugovoru je 141,2 eura u koju su uračunati topli obrok i regres. Skupština Crne Gore

usvojila je izmjene Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju koje predviđa odlazak u penziju sa 67 godina.

Položaj i prava radnika u Crnoj Gori i dalje zabrinjavaju. Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore (MONSTAT) broj radnih mjesta s početka godine od 172.301 pao je do kraja godine na 157.712. Potrošačka korpa za četvoročlanu porodicu za novembar 2010. godine iznosila je 754.87 eura dok je prosječna plata bez poreza i doprinosa iznosila 480 eura. Industrijska proizvodnja, po rezultatima Monstata, bilježi rast u odnosu na 2009. godinu. U odnosu na isti mjesec 2009. godine, industrijska proizvodnja novembra 2010. godine bilježi rast od 48,4%. Cijene roba i usluga koje se koriste za ličnu potrošnju porasle su 0,2% u novembru u odnosu na oktobar 2010. godine. Najviše su porasle cijene zdravstva, kulture i rekreacije, obrazovanja, opreme za kuću, hrane i bezalkoholnih pića, odjeće i obuće. Potrošačke cijene u novembru 2010. godine u odnosu na novembar 2009. godine bile su više 0,8%. Advokatske tarife u Crnoj Gori jedne su od najskupljih u regionu. Na osnovu advokatske tarife sastavljanje krivične prijave iznosi do 200 eura, dok sastavljanje pravnih ljekova i odgovora na iste iznosi do 500 eura. Na osnovu ovih podataka građanima je potrebno da ulože od polovine do čak i više od jedne prosječne mjesečne plate za plaćanje određenih advokatskih usluga, što ograničava pravo na pristup pravdi i sudu, te se u narednom periodu mora uticati na smanjenje advokatskih tarifa čime bi se značajno doprinijelo tome da građani kojima su ljudska prava ugrožena imaju mogućnost procesuiranja i zaštite ljudskih prava kroz institucije sistema. Na ovom linku možete pogledati advokatsku tarifu Advokatske komora Crne Gore www.advokatskakomora.me/advokatska_tarifa.html.

Tokom godine veliki broj radnika štrajkovao je tražeći otpremnine, isplatu zarada i pravo na rad. Najavljene su i inicirane izmjene Zakona o radu. Srđa Keković, generalni sekretar Unije slobodnih sindikata Crne Gore, istakao je da će oni podržati najavljene izmjene Zakona o radu jer sadašnji ugrožava radnike i na strani je kapitala.

Štrajkovali su ili organizovali javni protest radnici više preduzeća i firmi u Crnoj Gori kao što su Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP), Željezare, Crnogorskog Telekom, Tehnostila - Nikšić, Radvent – Nikšić, Livnice - Nikšić i drugih. Iz Saveza sindikata Crne Gore (SSCG) istraživaču YIHR-a su kazali da su osnovni razlozi zbog kojih su radnici ispoljavali svoje nezadovoljstvo neisploćivanje zarada i nepoštovanje kolektivnih ugovora od strane poslodavaca prilikom isplate otpremnina, kao i traženje prava na rad u preduzećima gdje je obustavljena proizvodnja.

Na okruglom stolu Unije slobodnih sindikata Crne Gore, koji je održan 8. juna 2010 godine u Podgorici, osnovne zamjerke bile su na crnogorsko zakonodavstvo koje nije saglasno sa evropskim standardima i zatraženo je usaglašavanje domaćih

propisa sa prihvaćenim standardima u razvijenim državama Zapadne Evrope. Između ostalog zamjerke se odnose na jednostrano određivanje minimuma procesa rada od strane poslodavaca.

Sandri Obradović, predsjednici sindikalne organizacije u KAP-u, bila su prekršena radnička prava. Sandra Obradović je istraživaču YIHR-a kazala da je prvo ostala bez radnog prostora a zatim je uslijedio i otkaz jer se bavila sindikalnim aktivnostima i borila za radnička prava. Pored Sandre Obradović uručeno je još skoro 40 otkaza radnicima koji su štrajkovali. Vlada je intervenisala i napravljen je sporazum između Vlade, poslodavca i sindikata i svi otkazi su povučeni.

Luka Peruničić, predstavnik Unije slobodnih sindikata Crne Gore iz Bijelog Polja, kazao je istraživaču YIHR da je položaj radnika iz te i drugih opština na sjeveru Crne Gore zabrinjavajući. Peruničić je kazao da su radnici ostali bez posla i sada štrajkuju kako bi dobili otpremnine. Štrajkovi su vrlo česti i brojni ali, prema Peruničićevim riječima, nadležni su manje zainteresovani za rješavanje njihovih problema nego za rješavanje problema radnika sa juga i iz centralnog dijela države.

Osam radnika Kovačnice Kombinata aluminijuma u Podgorici (KAP), Siniša Marković, Zdravko Đurović, Tain Babačić, Dragan Martinović, Željko Šušović, Milovan Bogićević, Novak Šofranac i Novo Jovović izdali su saopštenje u kom su naveli da već pet mjeseci nijesu primili platu, dok ostali zaposleni u KAP-u redovno primaju plate. Oni su u saopštenju istakli da su već nekoliko puta podnosili žalbe Upravi ali da nije bilo rezultata. Rečeno im je da prihvate da dobrovoljno napuste KAP ili neće dobiti plate. Radnici su se obratili i Inspekciji rada koja je donijela zaključak o izricanju kazne za poslodavca, kojom bi isti mogao isplatiti dvije od plata koje nijesu isplaćene. Međutim, do 5. avgusta 2010. kada su se radnici obratili YIHR-u, plate im nijesu isplaćene.

Oko tridesetak radnika Prerade KAP-a takođe ne primaju zarade redovno. Borislav Mašković, predsjednik Sindikata prerade KAP-a kazao je Vijestima krajem avgusta 2010. godine da 11 radnika nijesu primili pet zaostalih plata, četiri radnika nijesu primili dvije a deset radnika nijesu primili po jednu zaostalu platu. Inspekcija rada saopštila je da je već izrekla kazne Upravi KAP-a, te da će ponovo izreći kaznu u iznosu od pet hiljada eura.

Sindikat zajedničkog održavanja KAP-a saopštio je da je Inspekcija rada zabranila održavanje štrajka koji su najavili za 28. septembar 2010. U saopštenju se navodi da ih je Inspekcija rada informisala o tome da štrajk mogu organizovati radnici Zajedničkog održavanja a ne sindikat koji nije reprezentativan.

Radnici Nikšićkog Tehnostila štrajkovali su dva mjeseca kako bi počela proizvodnja. Radnici sada primaju nadoknadu u iznosu od 150 eura.

Milorad Bogdanović, VKV konobar iz Bara prijavio je 5. avgusta 2010. godine, YIHR-u da ga je Svetlana Đakonović, Izvršna direktorica firme "Korali" AD Bar, 11. jula 2010. godine poslala na prinudni odmor i smanjila njegovu platu za 30%, uz objašnjenje da je to učinjeno zbog nemogućnosti rasporeda na odgovarajuće radno mjesto. U vrijeme kada se obratio YIHR-u Bogdanović je još bio na prinudnom odmoru a kazao je da je to učinjeno bez razloga, jer su u to vrijeme i stalni i sezonski konobari radili prekovremeno. Prema njegovim riječima, direktorica mu je umanjila koeficijent sa 3,10 na 2,60 i premjestila ga na mjesto stražara u kafani "Avaga" u zimskom periodu, bez zaštite, odnosno, unutrašnjih prostornih uslova. Bogdanović se obraćao Bordu direktora, Inspekciji rada u Baru i Podgorici i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda od kojih, kako je kazao, nije dobio podršku.

Radnici Rudnika boksita zauzeli su 3. juna 2010. Upravnu zgradu zato što poslodavac nije ispoštovao kolektivni ugovor. Tom prilikom povrijeđeno je nekoliko radnika agencije za zaštitu lica i imovine "Guardian" pa je ova agencija podnijela prijave Upravi policije. Zahtjevi radnika bili su da dobiju zaostale zarade, da se uradi socijalni program, smijeni dio menadžmenta i da se sindikatu vrate sredstva za rješavanje stambenih pitanja. Poslovodstvo Rudnika boksita podnijelo je krivičnu prijavu protiv Borisava Bojanovića, koji je Vršilac dužnosti predsjednika Samostalnog sindikata i radnika Dragoja Davidovića, Ilije Đilasa i Bobana Krulanovića zbog nasilnog zauzimanja upravne zgrade. Radnici Rudnika su 11. avgusta 2010. blokirali tunel Budoš na ulazu u Nikšić, što je bila jedna od mjera borbe za njihova prava. Zbog blokade tunela Područni organ za prekršaje kaznio je 18 radnika Rudnika, sa ukupnom kaznom od 4.140 eura ili 220 eura po radniku, uz sudske troškove. Poslije više neuspjelih pregovora između predstavnika sindikata Rudnika i posloводства, dogovor je ipak ostvaren 13. avgusta 2010. Poslodavac se obavezao da će isplatiti novac za 232 radnika, koji su se dobrovoljno prijavili za napuštanje rudnika, a da radnici napuste upravnu zgradu. Borisav Bojanović iz sindikata kazao je istraživaču YIHR 16. septembra 2010. da su 32 radnika dobili dio otpremnine od poslodavca, te da od Vlade i poslodavca čekaju još dio, dok preostalih 200 radnika još uvijek nijesu dobili otpremnine. Radnici će čekati do 25. septembra, do kada, prema potpisanom dogovoru, traje rok za početak isplata socijalnog programa. Ukoliko do tada ne počne isplata, sindikalno povjereništvo će odlučiti kako dalje da se bori za svoja prava. Bojanović je istakao da je proizvodnja počela danom potpisivanja dogovora. Radnici rudnika su 1. novembra 2010. još jednom zauzeli upravnu zgradu jer im otpremnine nijesu isplaćene.

Oko 30 radnika Željezare iz Nikšića javno su saopštili da ne mogu da ostvare pravo na penziju jer im nije redovno uplaćivan radni staž i penzijsko osiguranje. Radnicima nije bio uplaćen radni staž od oko jednu godinu i šest mjeseci.

Radnici Željezare iz Nikšića tokom godine su organizovali nekoliko štrajkova, tokom kojih je došlo i do incidenta u kom su predstavnici sindikata upali u Upravnu zgradu i tražili od direktora da napuste zgradu. Zbog toga su protiv predstavnika sindikata pokrenuti postupci kod tužilaštva i suda u Nikšiću. Radnici Željezare tražili su od vlasnika kompanije da garantuje redovne plate, pokrene proizvodnju, potpiše aneks kolektivnog ugovora, da počnu pregovori o socijalnom programu i da povuče krivične prijave i obustavu istrage protiv 17 članova izvršnog odbora sindikata. Radnici Željezare otpočeli su generalni štrajk i zauzeli upravnu zgradu i najavili da će u zgradi boraviti danonoćno. Radnički zahtjevi su da im se isplate zaostale zarade za septembar i oktobar i regres, da se pokrene proizvodnja i da budu upoznati sa socijalnim programom. Predsjednik Sindikata Željezare, Janko Vučinić saslušan je u policiji po prijavi izvršnog direktora Leslava Kvasika. Radnici su prekinuli štrajk 20. decembra 2010. kada je počela isplata zaostalih zarada a na osnovu pozajmice od 1,2 miliona eura koju je obezbijedila Vlada.

Osam radnika preduzeća “Lenka“ iz Bijelog Polja obratili su se Suadu Numanoviću, ministru rada i socijalnog staranja, Anki Stojković, glavnoj inspektorki rada i Tarzanu Miloševiću, predsjedniku Opštine Bijelo Polje kako bi ih upoznali sa dugogodišnjim problemom. Radnici nijesu uzeli otpremnine a ostali su bez posla. Mevluda Kasumović, radnica preduzeća kazala je istraživaču YIHR da su pregovori u toku i da su dobili izvjesna obećanja ali da će, ukoliko njihov problem ne bude riješen, radikalizovati protest. Jedna od radikalnijih mjera koje su radnici preduzimali desila se kada su radnici zauzeli zgradu Opštine, koju su napustili 20. avgusta 2010. nakon razgovora sa Zoranom Čulafićem, zastupnikom Saveza sindikata Crne Gore i predsjednikom Opštine, Tarzanom Miloševićem.

Radnici Vektre Jakić obratili su se javnosti 13. avgusta 2010. i saopštili da nijesu primili već deset plata. Pored toga što nijesu primili plate, radnici su kazali da nijesu primili ni putne troškove, topli obrok, regres i naknade za prekovremeni rad. Određeni broj radnika podnio je tužbu protiv kompanije zbog neisplaćenih zarada. Kasnije, kada su isplaćivane zaostale zarade, radnici koji su tužili kompaniju izostavljeni su sa spiska. Iz Uprave Vektre Jakić saopšteno je da je razlog tome tužba koju su radnici podnijeli protiv kompanije, te da će i njih isplatiti u skladu sa sudskim presudama kada bude deblokiran račun preduzeća. Advokat radnika, Nebojša Vojnović kazao je istraživaču YIHR da oko 50 radnika čekaju isplate zarada po pravosnažnim sudskim presudama. Radnicima su u novembru isplaćene sve zarade i počele su pripreme za pokretanje proizvodnje.

Tri radnice “Slatke kuće“ iz Podgorice saopštile su da već treću godinu zaredom rade bez prava na godišnji odmor. Radnice Nada Lakićević, Sonja Salković i Snežana Domazetović tvrde da su, nakon što su se obratile Inspekciji rada, ostale

bez posla, na koji su se vratile tek nakon što su pisale predsjedniku države, Filipu Vujanoviću. Ministarstvo rada i socijalnog staranja saopštilo je da je postupak u toku, da su uočene nepravilnosti i da je uprava Slatke kuće sankcionisana sa tri hiljade odnosno pet hiljada eura.

Rade Dabetić, predsjednik Sindikata “KIPS Polimka” u Beranama obavijestio je gradonačelnika Berana i beransku policiju da će započeti štrajk glađu ukoliko ga posloводство suspenduje s posla. Dabetić je naveo da je tražio da se ispoštuje kupoprodajni ugovor, potpiše kolektivni ugovor, ispoštuje Zakon o radu, socijalni program, biznis plan, izvrši prekvalifikacija i dokvalifikacija radnika, isplati regres za 2009. godinu, iskoristi odmor za 2009. godinu, donesu akta o sistematizaciji radnih mjesta i u skladu sa njom rasporede preuzeti radnici AD “Polimka”. Dabetić je kazao da je posloводство odlučilo da pokrene disciplinski postupak zato što se putem medija obratio o ovim zahtjevima.

Radnici fabrike “Nova Beranka” najavili su da će zaostalih 28 plata tražiti od poslodavca sudskim putem. Oko stotinu radnika prihvatili su ponudu poslodavca da njihove zaostale plate budu isplaćene u vidu minimalnih zarada od 55 eura u roku od 60 dana. Kako je radnicima isplaćena po jedna zarada u tom roku, oni su odlučili da sudskim putem traže ostale zarade.

Savez invalida rada Crne Gore organizovao je proteste ispred Ministarstva rada i socijalnog staranja 1. septembra 2010. Invalidi rada su na ovaj način željeli da ukažu na težak materijalni i socijalni položaj koji imaju u Crnoj Gori, uoči izmjena Zakona o penzijskom i invalidnom osiguranju. Jedan od zahtjeva bio je da predstavnici Saveza budu uključeni u proces izmjena Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Predstavnici Saveza najavili su da će proteste nastaviti i radikalizovati ukoliko se njihovi zahtjevi ne ispoštuju.

Oko dvadesetak radnika podgoričke Mljekare organizovali su štrajk 21. septembra 2010. tražeći da se raskine kupoprodajni ugovor sa vlasnikom firmom “Eksal“, obezbijedi socijalni program i poništi odluka suda da radnici kompanije plate po tri hiljade eura nadoknade za period kada fabrika nije radila.

Vera Leković iz Bara obratila se YIHR i optužila Izvršnu direktoricu Hotelsko turističkog preduzeća “Korali” iz Bara za omalovažavanje. Vera Leković je kazala istraživaču YIHR: “Tokom 2009. godine, bila sam izložena psihičkom zlostavljanju i omalovažavanju, a sve sa ciljem da se ugrozi moj ugled i nanese mi se materijalna šteta, što je, na kraju, dovelo u pitanje i moju profesionalnu budućnost. Sve to je smišljeno i sistematski radila Izvršna direktorica, koja mi je aprila 2009. uručila ponudu za radno mjesto Referenta plana i analize, uz objašnjenje: ‘Znaš, meni više ne treba finansijski direktor. Imaš pravo na osam dana, da razmisliš o ponuđenom, ako ne prihvatiš, dobijaš otkaz.’“ Lekovića je pokrenula dva odvojena sudska spora pred Osnovnim

sudom u Baru, jedan za poništenje spornog rješenja o otkazu i drugi za nadoknadu štete pričinjene do donošenja Rješenja o otkazu. Procesi su u toku.

Uprava policije zabranila je bivšim radnicima firme "Radoje Dakić" da se okupljaju i protestuju ispred zgrade Vlade, zbog narušavanja bezbjednosti učesnika u saobraćaju. Bivši radnici "Radoja Dakića" najavili su da će i pored toga nastaviti okupljanja. Radnici su se okupili prije toga više od 130 puta.

Dvadeset tri radnika firme AD "Plavsko jezero" protestovali su i tražili od većinskog vlasnika Gorana Kalezića da im izmiri dugovanja. Kako su radnici saopštili firma im duguje sedam plata i četiri regresa.

Radnici Fabrike elektroda iz Plužina najavili su proteste za 13. decembar 2010. godine ispred Skupštine Crne Gore, ali im policija nije odobrila okupljanje zbog čega su odustali. Radnici nijesu primili 19 plata i radni staž im nije uplaćivan od decembra 2004. godine.

Senka Rastoder, zaposlena u Savezu samostalnih sindikata Crne Gore, krajem decembra 2010. štrajkovala je glađu zbog neisplaćene tri plate. Rastoder je istakla da se obratila i Inspekciji rada međutim, Sindikat po njenim riječima nije ispoštovao nalog Inspekcije. Iz sindikata je saopšteno da je radnicima izmirena jedna plata i da im se duguju još dvije.

XIII Izvještaji o stanju ljudskih prava

Tokom 2010. godine objavljeno je više izvještaja koji se odnose na ljudska prava u Crnoj Gori. U izvještajima je konstatovan napredak ali i brojne oblasti koje zabrinjavaju. Početkom godine, Fridom haus (Freedom House) saopštio je u svom izvještaju da je Crna Gora slobodna zemlja i da je ostvaren napredak u organizaciji parlamentarnih izbora, usvajanju antikorupcijskog zakonodavstva i da je postignuta opšta stabilizacija situacije u zemlji. Komitet za sprečavanje torture Savjeta Evrope objavio je u martu 2010. godine izvještaj (www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-09-eng.htm) koji je urađen nakon posjete eksperata ovog tijela crnogorskim institucijama gdje se nalaze ili gdje mogu biti zadržane osobe kojima je sloboda kretanja ograničena. U izvještaju su istaknuti brojni problemi i ukazano je da postoje brojni slučajevi zlostavljanja, nehumanog i degradirajućeg postupanja. Kao važan nedostatak navode se neefikasne istrage i sudski postupci koji bi vodili kažnjavanju počinitelaca torture. U izvještaju dalje stoji da su pojedini predstavnici institucija davali netačne podatke sa namjerom da se prikrije stvarno stanje. Izvještaj Stejt dipartmenta (State Department) o stanju ljudskih prava za 2009. godinu (www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/eur/136048.htm), koji je objavljen u martu 2010. godine, identifikuje uticaj vlasti na sudove, povećan stepen politički motivisanih napada, nekažnjivost za ubistva i napade, korupciju na visokom nivou bez sudski procesuiranih slučajeva, policijsko zlostavljanje, loše uslove u zatvorima i prostorijama za zadržavanje lica, nekažnjivost policijskih službenika, fizičke napade na novinare i previsoke kazne protiv novinara i medija zbog krivičnog djela klevete, loš položaj Roma i raseljenih osoba, religijsku netrpeljivost, nasilje u porodici, diskriminaciju žena i homofobiju. Dana 31. marta 2010. godine, kancelarija Ombudsmana uputila je izvještaj za 2009. godinu Skupštini Crne Gore (www.ombudsman.co.me/izvjestaji.php). Po ocjeni Ombudsmana, generalno, ljudska prava i slobode se poštuju, ali postoje pojedinačna kršenja što je najčešće posljedica nedovoljne ažurnosti pojedinih državnih organa. Po izvještaju, žalbe se i dalje odnose na sporost rada administracije i nepoštovanje rokova za vonenje postupaka.

Fridom Haus (Freedom House) je tokom 2010. godine objavio još dva izvještaja. U prvom izvještaju o slobodi medija u svijetu (<http://freedomhouse.org/template.cfm?page=533>) navedeno je da je Crna Gora država u kojoj su mediji djelimično slobodni a Crna Gora je na 80. poziciji sa 37 bodova. U drugom izvještaju Fridom hausa „Nacije u tranziciji 2010“ objavljenog 29. juna (www.freedomhouse.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=321:nations-in-transit-2010&catid=46:nations-in-transit&Itemid=121) navedeno je da Crna Gora nije značajno napredovala u demokratskim reformama zbog čega je zadržala rejting iz

2008. godine. U izvještaju Evropske unije o stanju ljudskih prava u svijetu (www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/A4_HR_200pp_EN_def.pdf) ukazano je da Crna Gora mora učvrstiti vladavinu prava, nezavisnost sudstva, mora učiniti dodatne napore da se osigura sloboda izražavanja. Pozdravljena je i ratifikacija Konvencije protiv torture i opcionog protokola ali je iskazana i potreba za boljom primjenom zakona u oblastima torture i nehumanog postupanja, zatvorskog sistema i pristupa pravdi. Izvještaj takođe navodi da je potrebno uložiti napore na boljoj primjeni propisa za zaštitu ranjivih i marginalizovanih grupa dok položaj Roma, Aškalija i Egipćana zabrinjava.

Amnesti internešenal (Amnesty International) takođe je objavio izvještaj o stanju ljudskih prava (http://thereport.amnesty.org/sites/default/files/AIR2010_AZ_EN.pdf#page=177). U izvještaju se navodi da je ostvaren napredak u procesuiranju ratnih zločina kroz podizanje optužnica, da se romska manjina još uvijek suočava sa diskriminacijom i teškim uslovima, te da je sloboda izražavanja još uvijek ugrožena zbog prijetnje novinarima, da se još uvijek izriču visoki novčani zahtjevi po presudama za klevetu dok ubistva koja su bila politički motivisana još uvijek nijesu riješena. Izvještaj USAID-a o napretku nevladinih organizacija u Evro-Aziji (www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2009/complete_document.pdf) konstatovao je da je u Crnoj Gori registrovano oko 4.500 nevladinih organizacija, a da je samo nekoliko stotina njih aktivno. U izvještaju se ističe da je negativan uticaj države na rad NVO sektora uvećan i da se ogleda kroz retoriku i tužbe protiv nevladinih aktivista. Naglašeno je i ugrožavanje slobode izražavanja kroz tužbe za klevetu. Istraživanje Centra za demokratsku tranziciju (CDT) o finansiranju nevladinih organizacija iz budžetskih fondova pokazalo je da nevladine organizacije dobijaju novac sa više adresa na nivou države, kao i od lokalnih samouprava a planirani iznos iz tih fondova bio je skoro šest miliona eura. Međutim, proces raspodjele novca je nedovoljno transparentan a procedure neujednačene. Sredstva se u velikom broju slučajeva dodjeljuju nevladinim organizacijama koje ne zadovoljavaju osnovne kriterijume transparentnosti dok je monitoring i kontrola trošenja sredstava loša ili ne postoji. U izvještaju Reportera bez granica za 2010. godinu (http://en.rsf.org/spip.php?page=classement&id_rubrique=1034) Crna Gora je svrstana na 104. mjesto, što je u odnosu na prošlu godinu, kada je bila na 77. mjestu, značajno nazadovanje. Reporter bez granica mjere index na osnovu više oblasti, među kojima su fizički napadi, prijetnje, pritisci, pristup informacijama, kontrola medija, cenzura i autocenzura i uloga vlasti u tome.

XIV Zaključci i preporuke

- Tokom 2010. godine nije ostvaren zadovoljavajući napredak u poštovanju ljudskih prava. Pozitivno je što su građani slobodniji i češće su prijavljivali kršenja ljudskih prava, a sa druge strane vlasti su rjeđe ignorisale prijave građana i više su ih procesuirale nego u ranijem periodu. Međutim, u određenim oblastima nivo zaštite i poštovanja ljudskih prava još uvijek je na zabrinjavajućem nivou. Te oblasti su sloboda izražavanja, suočavanje sa prošlošću, politički motivisano nasilje, vjerske slobode, tortura, diskriminacija, status osoba sa HIV-om, manjinska prava, položaj Roma, status raseljenih, porodično nasilje, ekonomska i socijalna prava.
- U Crnoj Gori postoji kvalitetan pravni i institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ali primjena tog okvira u praksi nije zadovoljavajuća. Zabrinjava to što Zakon o zabrani diskriminacije nije bio primjenjiv tokom 2010. godine, zbog neusvajanja Zakona o Ombudsmanu, te se taj period produžava i u 2011. godini. U oblasti legislative, ne postoji dovoljno političke volje za brzim usvajanjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda i Zakona o izboru odbornika i poslanika. Ova tri zakona treba usvojiti u paketu i bez daljeg odlaganja uz uvažavanje preporuka koje su dostavljene od strane relevantnih međunarodnih institucija i domaćih organizacija. Period do usvajanja ovih Zakona treba iskoristiti za edukaciju službenika kako bi primjena ovih Zakona bila što kvalitetnija. U narednom periodu potrebno je organizovati aktivnosti na obuci zaposlenih u državnim institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i senzibilisanju zaposlenih ne samo za prava etničkih manjina već i za druge oblasti ljudskih prava.
- Kapaciteti državnih institucija koje se bave zaštitom ljudskih prava još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou. Budžeti institucija koje se bave ljudskim pravima su nedovoljni za realizaciju svih planiranih aktivnosti i zapošljavanje stručnih lica. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u 2010. godini sprovodilo je aktivnosti u oblasti prava etničkih manjina i rodne ravnopravnosti, dok su izostale aktivnosti u oblasti ljudskih i drugih manjinskih prava a naročito prava seksualnih manjina. U narednom periodu ministarstvo treba da pokrene više aktivnosti i projekata na zaštiti prava drugih manjinskih grupa, sprječavanju diskriminacije i prava iz drugih oblasti. Registrovan je napredak kancelarije Ombudsmana ali zbog proširenja nadležnosti neophodno je da se kancelarija dodatno osnaži. Kancelarija Ombudsmana ostvarila je dobru saradnju sa NVO sektorom. Skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode ostvario je napredak, ali u narednom periodu mora dodatno da poradi na kontrolnoj funkciji. Odbor bi trebalo da inicira kontrolu projekata i dodijeljenih sredstava Fonda za manjine za 2009. godinu u iznosu oko 900 hiljada eura, od strane Državne

revizorske institucije. U izvještaju koji je dostavio skupštinskom Odboru, Fond za manjine nije naznačio da je vršio monitoring dodijeljenih sredstava što bi trebalo biti obavezujuće. Pohvalan je kvalitet međupartijske saradnje u Odboru.

- Generalno gledano, procesuiranje ratnih zločina koji su počinjeni na prostoru Crne Gore ide veoma sporo. Procesuirani ratni zločini pred domaćim pravosudnim organima obuhvatili su samo izvršioce ili osobe najniže u lancu odgovornosti dok je izostalo procesuiranje nalogodavaca i inspiratora tih zločina. Na procesuiranje zločina dugo se čekalo a i same istrage sporo su i neefikasno vođene i nijesu dale osuđujuće presude. Optužnice moraju biti proširene i obuhvatiti komandni lanac, inspiratore i nalogodavce zločina.

- U Crnoj Gori postoje slučajevi zlostavljanja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja. Uprava policije i ZIKS postigli su napredak u poštovanju ljudskih prava tokom 2010. godine. Unutrašnja kontrola rada policije prešla je u nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave. Zaposleni u Unutrašnjoj kontroli pokazali su otvorenost i sa YIHR je ostvarena relativno dobra saradnja. YIHR je ostvario dobru saradnju i sa rukovodstvom Uprave policije i ZIKS-a. S Upravom policije realizovano je više aktivnosti, organizovano je više sastanaka i posjeta prostorijama policije za zadržavanje lica. Predstavnici YIHR sastali su se sa Veselinom Veljovićem, direktorom Uprave policije i rukovodiocima Područne jedinice Podgorica i Berane. Predstavnici YIHR učestvovali su u timu koji je posjetio prostorije za zadržavanje Područne jedinice Podgorica. Sa Upravom ZIKS-a potpisan je Memorandum o saradnji, koji omogućava YIHR da organizuje posjete i druge oblike neposrednog istraživanja kršenja ljudskih prava u ZIKS-u. U 2010. godini donijete su presude protiv policijskih službenika za zlostavljanje. Navode o zlostavljanju u ZIKS-u Državno tužilaštvo još uvijek nije procesuiralo krivične prijave podnijete početkom godine u slučaju ponovljenog zlostavljanja i ponižavajućeg postupanja službenika ZIKS-a na štetu građana Igora Milića i Dalibora Nikezića. Državne institucije imaju zakonsku obavezu da sprovedu brze i efikasne istrage za sve navode zlostavljanja, nehumanog i degradirajućeg postupanja. Viktimizacija žrtava je i dalje prisutna, a ogleda se u donošenju presuda protiv građana za napad na službeno lice, dok po prijavi tih građana protiv policijskih službenika za zlostavljanje i nehumano postupanje istrage nijesu završene. Nadležna tužilaštva za sve podnešene krivične prijave moraju sprovesti brze, efikasne i djelotvorne istrage koje će voditi sankcionisanju odgovornih počinilaca torture. Istrage moraju obuhvatiti i policijske službenike koji nijesu spriječili svoje kolege u izvršenju torture, kao izvršioce torture. YIHR poziva Upravu policije i ZIKS da otpuste službenike koji su osuđeni i koji su se ogriješili o ljudska prava, čime će takođe doprinijeti rješavanju problema viška zaposlenih. Crna Gora imala je obavezu da do kraja 2010. godine formira nacionalni mehanizam za sprečavanje

torture ali kako Zakon o Ombudsmanu nije donijet, ta obaveza nije ispoštovana. Postoje slučajevi neefikasnog vođenja procesa i istraga od strane Državnog tužilaštva koji su zastarjeli. Državno tužilaštvo sve navode o torturi i drugim slučajevima kršenja ljudskih prava mora istražiti brzo, efikasno i sudski ih procesuirati, a svi odgovorni za kršenje ljudskih prava moraju biti sudski sankcionisani. Državno tužilaštvo mora snositi odgovornost za slučajeve zastarijevanja predmeta.

- Politički motivisano nasilje još uvijek je na zabrinjavajućem nivou. Procesuiranje slučajeva politički motivisanog nasilja nije na zadovoljavajućem nivou. U 2010. godini povećan je broj politički motivisanih napada i incidenata. Lokalne izbore obilježio je niži nivo komunikacije, incidenti i međusobne prijave od strane političkih subjekata koji su učestvovali na izborima. Političari se nijesu pridržavali ranije potpisivanih memoranduma o fer kampanji. Nadležne institucije moraju istražiti navode o korišćenju državnih sredstava u kampanji kao i prijetnje otkazima, kao sredstvom vršenja pritisaka na građane i moraju upoznati javnost sa rezultatima istraga. Policija treba da sprovede efikasnu istragu i otkrije motive bacanja eksplozivne naprave u dvorištu kuće odbornika DPS, Dušana Đuretića. Nadležne državne institucije imaju obavezu da zaštite pojedince koji gaje kritički odnos prema situaciji u zemlji i napade na njih kvalifikuju kao krivično djelo. Procesuiranje i sankcionisanje napada na političare i druge poslanike javne riječi pred Područnim organima za prekršaje, ne doprinosi suzbijanju ove pojave. Institucije Crne Gore moraju uložiti dodatne napore da kroz saradnju sa hrvatskih institucijama obezbijede slobodu kretanja i sigurnost svim građanima. Predstavnici političkih partija često ne doprinose razvoju političke kulture i svojim javnim istupima podstiču na podjele, netrpeljivost i netoleranciju među građanima. Političari i svi poslanici javne riječi imaju obavezu da se u narednom periodu suzdržavaju od izjava koje mogu podsticati na nasilje, podjele i netrpeljivost među građanima. Tokom godine uočen je negativan odnos i ugrožavanje rada civilnog sektora od strane državnih institucija koje se ogleda kroz retoriku i privođenje nevladinih aktivista i novinara na informativne razgovore. Agencija za nacionalnu bezbjednost mora da poveća stepen otvorenosti i da sa civilnim sektorom izgradi veći stepen povjerenja i saradnje. Pojedinci iz nevladinih organizacija koji istražuju korupciju i organizovani kriminal ne smiju biti mete istraga ANB-a. Istrage koje je državno tužilaštvo vodilo o aktivnostima nevladinih predstavnika koji se bave istraživanjem korupcije i organizovanog kriminala predstavljaju takođe negativan odnos države prema civilnom sektoru, suprotan demokratskim principima i nanosi štetu nevladinim aktivistima, građanima i državi. Državno tužilaštvo mora uvažiti nevladin sektor kao partnere. Netrpeljivost pristalica dvije pravoslavne crkve, kao i dvije struje u Islamskoj zajednici i dalje je prisutna. Poglavari crkava treba da doprinesu svojim izjavama razvoju tolerancije i prihvatanja drugih vjernika i suzbijanju netrpeljivosti.

- Besplatna pravna pomoć još uvijek nije zakonom uređena. Zato što Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije usvojen, veliki broj građana ne može da ostvari pravo na pristup pravdi. Ministarstvo pravde treba da ubrza proces donošenja Zakona i da usvoji preporuke koje će obezbijediti kvalitetniju primjenu u praksi. Advokatske tarife su previsoke. Neophodno je da Advokatska komora Crne Gore prilagodi advokatske tarife standardu građana.
- Sloboda izražavanja je na zabrinjavajućem nivou. Registrovani su incidenti, presude, prijetnje, najavljene tužbe protiv novinara i nevadinih aktivista. Nije postignut napredak u procesuiranju ubistva urednika lista DAN, Duška Jovanovića i drugih fizičkih napada u ranijem periodu. Nadležni moraju da sprovedu brze i efikasne istrage koje će rezultirati otkrivanjem i sankcionisanjem odgovornih za prijetnje, napade i slanje prijetećih pisama i da obezbijede nesmetan rad svim novinarima. Presude za klevetu još uvijek podrazumijevaju visoke novčane zahtjeve koji značajno opterećuju rad medija i drugih poslanika javne riječi. Prve oslobađajuće presude su pozitivan pomak. Sudovi treba u potpunosti da ispoštuju praksu Evropskog suda za ljudska prava, čime će se značajno doprinijeti slobodi izražavanja i razvoju demokratije. Izrečeni visoki novčani zahtjevi u ranijem periodu, novinarima i medijima ozbiljno ugrožavaju rad i egzistenciju. Sudovi moraju donositi odmjerene novčane zahtjeve u slučajevima u kojima se utvrdi da su novinari prekoračili novinarske kodekse. Nadležne državne institucije moraju zaštititi novinare dok obavljaju svoje službene dužnosti od prijetnji i oduzimanja njihove opreme za rad.
- Vjerske slobode i dalje su ugrožene. Registrovani su incidenti na vjerskoj osnovi koji nijesu imali adekvatne sudske sankcije protiv počilaca. Nadležne institucije moraju sprovoditi efikasne istrage i sve napadače na predstavnike vjerskih zajednica i vjerskih objekata propisno sankcionisati. Prilikom napada na određene vjerske objekte izostala je solidarnost ostalih crkvenih predstavnika. Ne postoje jasna zakonska rješenja o finansiranju i finansijskim obavezama vjerskih zajednica. Neophodno je inicirati usvajanje novih zakonskih propisa o regulisanju odnosa države i vjerskih zajednica i položaja vjerskih zajednica. Država još uvijek nije vratila nacionalizovanu imovinu vjerskim zajednicama. Neophodno je da se što prije vjerskim zajednicama vrati u posjed oduzeta imovina.
- Diskriminacija je prisutna u društvu i najviše se dešava osobama sa invaliditetom, Romima, ženama i seksualnim manjinama. Presuda Višeg suda u Podgorici kojom se nalaže da se omogući Marijani Mugoši povratak na njeno radno mjesto, po odluci nadležnih u Glavnom gradu, nije izvršena. Glavni grad treba bez daljeg odlaganja da izvrši pravosnažnu presudu i omogući Mugoši da se vrati na njeno radno mjesto. Zabranom ulaska Andriji Samardžiću u restoran "Carine", nastavlja se diskriminacija prema osobama koje koriste psa vodiča. Svi davaoci javnih usluga imaju obavezu da poštuju Ustav i

zakone države, da edukuju svoje zaposlene i ubuduće ne vrše diskriminaciju. Država nije pokrenula aktivnosti na edukaciji svojih službenika i zaposlenih, te u narednom periodu država treba da preduzme aktivnosti u tom cilju. Tokom godine, brojni funkcioneri pokazali su izjavama nesenzibilnost za diskriminaciju i prava marginalizovanih grupa. Država za sada nije preduzimala aktivnosti na edukaciji visokih državnih zvaničnika u ovoj oblasti. I dalje se nastavlja diskriminacija na vjerskoj osnovi. Država mora preventivno djelovati kako bi preduprijedila ovakve slučajeve. U crnogorskom društvu žene su diskriminisane po više osnova. Po podacima MONSTATA, žene primaju manju platu od muškaraca i nijesu zastupljene kroz institucije sistema. U narednom periodu mora se obezbijediti potpuna integracija i afirmacija žena u političkim i drugim javnim institucijama sistema. Seksualne manjine i dalje su diskriminisane a istraživanja pokazuju da postoji visok stepen socijalne distance. Zbog toga država mora pokrenuti aktivnosti na razbijanju predrasuda i uspostavljanju boljeg položaja seksualnih manjina. Prvenstveno, mora edukovati svoje visoke zvaničnike i izgraditi politiku prihvatanja postojanja različitih grupa u društvu i pozivati na toleranciju. Kako uvođenje crnogorskog jezika, kao službenog u obrazovni sistem Crne Gore, ne bi doprinijelo diskriminaciji, nadležno ministarstvo mora da obezbijedi svim pripadnicima etničkih zajednica da u potpunosti ostvare pravo na školovanje na maternjem jeziku. YIHR najoštrije osuđuje ponašanje građana mjesta Gorica, kod Danilovgrada, koje u pojedinim izjavama mještana ozbiljno zabrinjava i predstavlja direktnu diskriminaciju. Državne institucije propustile su da reaguju i zaštite djecu sa fizičkim i mentalnim teškoćama u razvoju i zaštite njihov ugled i dostojanstvo. Zbog toga, YIHR poziva nadležne institucije da bez odlaganja preduzmu sve mjere i obaveze po zakonima i Ustavu Crne Gore u cilju zaštite od dalje diskriminacije djece sa fizičkim i mentalnim teškoćama u razvoju.

Ljekarska komora Crne Gore nije se izjasnila prema peticiji i izjavama potpisnika peticije, naročito s aspekta da se na listi potpisnika nalaze doktori. Takođe, državno tužilaštvo na osnovu Krivičnog zakonika Crne Gore nije procesuiralo ovaj oblik diskriminacije i protiv odgovornih lica nije pred nadležnim sudom podiglo optužnice. Državni organi koji primjenjuju antidiskriminatorne zakone moraju dati puni doprinos u borbi protiv diskriminacije osoba zaraženih HIV virusom. Potrebna je edukacija na širem društvenom nivou, koja je bitna za pravilno razumijevanje HIV-a kao bolesti, jer upravo to nedovoljno razumijevanje vodi stigmati i diskriminaciji. Treba promijeniti negativan stav prema ovoj bolesti, koji je pustio korijen u društvu. Taj strah i prejudiciranje, koje leži u korijenu diskriminacije po osnovu HIV-a, mora se uklanjati na društvenom nivou, putem edukacije koja treba da odigra glavnu ulogu. Treba stvoriti ohrabrujuće okruženje za ljude sa HIV-om, koje će ih prihvatiti kao dio društva u kojem će imati više volje da se testiraju na HIV, da otkriju svoj status, da traže njegu i tretman kada su im potrebni.

• Prisutan je problem načina raspodjele sredstava nevladinim organizacijama a procedure nijesu transparentne. Iznos od oko šest miliona eura predstavlja dovoljan iznos koje država i opštine daju nevladinom sektoru. Moraju se definisati prioriteta, koji su rezultat problema aktuelnih u tom periodu. Pri opredjeljivanju sredstava treba voditi računa o tome gdje u društvu postoji problem i koliko je bitno da se taj problem riješi. Prioriteti se mijenjaju i oni se moraju utvrđivati za svaku godinu prije raspisivanja konkursa za raspodjelu sredstava. Država i opštine moraju imati strateški pristup finansiranju nevladinih organizacija. Trenutno, jedini donatori u Crnoj Gori, koji pri dodjeli sredstava nevladinim organizacijama ne vode računa o svojim prioritetima i politikama, su država i opštine. Raspodjelu sredstava iz državnog budžeta treba vršiti sa jednog mjesta, tj. sva sredstva treba usmjeriti u jedan fond. Ukupna izdvajanja je moguće procentualno opredijeliti za različite oblasti (za manjine, za kulturu, za socijalna pitanja, demokratiju...), u skladu sa prioritetima države za datu godinu. Trenutno se najmanje sredstava iz državnih fondova opredjeljuje za projekte iz oblasti demokratije, ljudskih prava i borbe protiv korupcije, iako su prioriteta države evropske i evroatlantske integracije, koje zahtijevaju napredak i saradnju sa civilnim sektorom upravo u tim oblastima. Neophodno je uvesti unaprijed definisane kriterijume odlučivanja i kontrole i profesionalizovati Komisiju koja bi se bavila ovim poslom. Pored povećanja transparentnosti i efikasnosti procesa, formiranje jedinstvene profesionalne Komisije za raspodjelu sredstava doprinosi racionalizaciji i uštedi sredstava. Takođe, treba da postoje jedinstveni minimalni kriterijumi za nevladine organizacije koje apliciraju za sredstva i primjenjuju se u svim opštinama. Trenutno se kriterijumi dodjeljivanja sredstava organizacijama na opštinskom nivou veoma razlikuju, ukoliko uopšte i postoje. Neophodno je uvesti čvrste mehanizme za monitoring i kontrolu trošenja opredijeljenih sredstava, sa kaznenim odredbama. Pored nužne kontrole finansijskog poslovanja, potrebno je utvrditi i mehanizme za monitoring realizacije projektnih aktivnosti za koje su dobijena sredstva. Državna revizorska institucija treba da kontroliše finansijsko poslovanje nevladinih organizacija koje dobijaju sredstva iz državnih fondova. Sredstva od države i opština treba da dobijaju organizacije koje zadovoljavaju određene kriterijume – da postoje i funkcionišu određeni vremenski period, imaju kancelarije i zaposlene, izmiruju redovno finansijske obaveze prema državi, ispunjavaju visoke standarde transparentnosti, objavljuju programske i finansijske izvještaje, imaju demokratsku i funkcionalnu organizacionu strukturu (skupština, UO). Da bi se ispunile sve navedene preporuke, neophodno je pristupiti sveobuhvatnim izmjenama Zakona o nevladinim organizacijama, i donošenju odgovarajućih podzakonskih akata neophodnih za njegovu implementaciju. Kodifikovanjem svih pravila vezanih za funkcionisanje nevladinih organizacija u jedan zakon, odnosno odredbe postojećih pravnih akata bile bi stavljene van pravne snage.

- Manjinska prava još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou, a posebno zabrinjava položaj Roma. Na osnovu dosadašnjih istraživanja, manjine su podzastupljene pa je neophodno da državne institucije uposle odgovarajući broj pripadnika manjina. Još uvijek nijesu uređeni mehanizmi kojim će se ostvariti bolja kontrola rada Nacionalnih vijeća, kako bi se otklonile spekulacije o eventualnim zloupotrebama. Neophodno je dodatno ojačati kapacitete Nacionalnih savjeta i njihov uticaj u ostvarivanju manjinskih prava. U narednom periodu država bi trebalo da uloži napore u obezbijedivanju punog uživanje prava i sloboda svim manjinskim grupama u društvu. Nadležni moraju, bez daljih odlaganja, da procesuiraju odgovorne za nesreću u kojoj je došlo do potapanja broda "Miss Pat" i stradanja najmanje 37 Roma. Položaj seksualnih manjina je na zabrinjavajućem nivou a uslovi da pripadnici seksualnih manjina izraze svoj identitet još uvijek nisu stvoreni. Država mora uložiti dodatne napore da bi obezbijedila puno uživanje svih prava i sloboda svim marginalizovanim grupama u društvu. Zakonodavni okvir u oblasti prava manjina neophodno je što prije uskladiti sa Ustavom i međunarodnim standardima. Zakone koji uređuju manjinska prava neophodno je što prije usvojiti i edukovati državne službenike za njihovu implementaciju.

- Veliki broj raseljenih lica suočava se sa pribavljanjem dokumenata za apliciranje za boravišnu dozvolu. Država mora pronaći načine da olakša procedure za dobijanje boravišnih dozvola. Registracija raseljenih lica i ostvarivanje prava na boravište i dalje teku sporo. U ovom periodu je napravljena olakšica pa su administrativne takse za dobijanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem, privremeni boravak, prijave Zavodu za zapošljavanje, dobijanje lične karte i ostalo, smanjene na po deset eura. Veliki broj raseljenih lica i dalje nije u mogućnosti da obezbijedi dokumenta za pribavljanje boravišne dozvole. Vlada Crne Gore sa vladama država regiona treba da pokrene aktivnosti na pronalaženju kvalitetnog rješenja pitanje raseljenih i interno raseljenih lica u Crnu Goru. Svako rješenje mora biti uz saglasnost raseljenih a uslovi koji im se ponude moraju zadovoljiti standarde koji će im obezbijediti kvalitetan život. Rješavanje ovog problema mora dobiti regionalni karakter. Predstavnici Evropske unije i Evropske komisije moraju tražiti, kao uslov daljem priključenju država Balkana Evropskoj uniji, da se sve vlade regiona uključe u proces rješavanja daljeg položaja raseljenih i interno raseljenih u Crnoj Gori. Ovo prije svega treba da se odnosi na Vladu Crne Gore i Vladu Kosova, jer je položaj raseljenih Roma sa Kosova koji borave na Koniku u kampovima u Podgorici zabrinjavajući i ispod svih minimuma neophodnih za osnovnu egzistenciju.

- Ekonomska i socijalna prava u Crnoj Gori su na zabrinjavajućem nivou. Zabilježeni su brojni štrajkovi koji su organizovani zbog neispunjavanja kupoprodajnih i kolektivnih ugovora, neisplaćivanja otpremnina i zarada, zbog penzionog osiguranja koje nije uplaćeno i neiskorištenog prava na odmor. Država mora garantovati da se radnička prava u potpunosti poštuju i sankcionisanje svakog oblika kršenja radničkih prava. Sindikalni predstavnici moraju biti zaštićeni i ne smiju trpjeti zbog sindikalnog angažovanja. Invalidi rada nalaze se u veoma teškom položaju te država mora pokrenuti aktivnosti koje će promijeniti trenutnu situaciju. Poslodavci moraju ispoštovati kolektivne ugovore o radu, sklopljene sa predstavnicima radničkih sindikata. Država mora uticati na smanjenje advokatskih tarifa i njihovo određivanje u skladu sa minimalnom i prosječnom zaradom u državi kako bi omogućila građanima, čija su prava ugrožena, pristup pravdi.